

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Aleš Holický ze Šternberka
a česká šlechta v první polovině 15. století**

Michal Sýkora

Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn
Studijní program: Specializace v pedagogice (D-ZSV)

2016

Prohlášení:

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím pramenů a odborné literatury uvedené v seznamu, který je součástí práce. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Lužné dne 12. 4. 2016

Michal Sýkora

Poděkování:

Za odborné vedení, všechny rady a hodiny regionální historie, které mi pomohly k sepsání této práce, děkuji Mgr. Dušanu Foltýnovi.

Nejen za korekturu této práce, ale i za čtyři roky výuky dějepisu na gymnáziu v Novém Strašecí, děkuji Mgr. Ivě Vachkové, Ph.D.

A konečně děkuji Zdiše, která během posledního roku strávila spoustu času posloucháním úvah o Alšovi ze Šternberka.

Název: Aleš Holický ze Šternberka a česká šlechta v první polovině 15. století

Autor: Michal Sýkora

Katedra: Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Anotace

První polovinu 15. století v českém soustátí můžeme charakterizovat jako dobu dlouhého bezvládní a vleklých válek. Po smrti Václava IV. v roce 1419 byl jeho mladší bratr Zikmund Lucemburský uznán za panovníka až v roce 1436 a z triumfu se těšil jen něco málo přes jeden rok. Hladkému nástupnictví zabránila Zikmundovi Lucemburskému husitská revoluce trvající téměř dvacet let. Okolo nástupnictví Zikmundova zetě Albrechta se též strhly spory a podobně jako Zikmund brzy po své korunovací zemřel. Jeho syn Ladislav zvaný Pohrobek se narodil až čtyři měsíce poté. Cesta k uznání Ladislava králem nebyla lehká. Později se stal správcem země za nezletilého krále východočeský šlechtic Jiří z Poděbrad. Toto období dlouhých bojů a bezvládní dalo vyniknout charakterovým vlastnostem české šlechty. A to v dobrém i špatném slova smyslu. Část šlechty využila období bezvládní k bezostyšnému obohacování se. A někteří dokázali překonat úzký obzor svého osobního zájmu a v rozhodujících chvílích dokázali převzít odpovědnost za české království. Tato práce se zaměří na život Alše Holického ze Šternberka, významného šlechtice a činitele české politiky oněch let.

Klíčová slova

Aleš Holický ze Šternberka, česká šlechta, 15. století, husitské války, Barbora Celjská, Jiří z Poděbrad, Oldřich z Rožmberka

Title: Ales Holický of Sternberg and the Czech nobility in the first half of the 15th century

Author: Michal Sýkora

Department: The History and History Didactics Department

Supervisor: Mgr. Dušan Foltýn

Annotation

First half of the 15th century could be characterized as a time of a long interregnum and lingering wars in the Bohemian monarchy. After the death of Wenceslaus IV in 1419, his younger brother, Sigismund of Luxemburg, was not recognized as a monarch until 1436. His triumph lasted a little longer than a year. But the Hussite revolution that lasted almost twenty years prevented a smooth succession of Sigismund of Luxemburg. There were many disputes concerning Sigismund's successor and son-in-law, Albrecht, who, the same way as Sigismund, died very soon after his coronation. His son Ladislaus the Posthumous was born four months after his father's death. His path to be recognized as a monarch was not easy. Later on, George of Poděbrady, an east - bohemian nobleman, became Ladislaus' regent. This époque of long lasting wars and interregnum made the character traits of bohemian noblemen stand out in both good and bad light. Some of the noblemen used this interregnum as a time to get shamelessly rich. However some of them were able to look across the horizon of personal interests and took responsibility over the Bohemian kingdom when it was needed. This work will bring its focus on a life of Aleš Holický of Šternberk, a significant nobleman and an agent in a political sphere of that time.

Key words

Aleš Holický of Sternberg, czech nobility, 15th century, hussite war, Barbara of Cilli, George of Poděbrady, Oldřich of Rosenberg

Obsah:

1. Úvod.....	7
1.1. Metodologie.....	9
2. Česká šlechta.....	12
2.1. Vztah panovníka a šlechty od počátků až do předhusitských dob.....	13
2.2. Vláda Václava IV. a období husitských válek.....	17
2.3. Stavovství.....	19
3. Aleš Holický ze Šternberka.....	22
3.1. Šternberský rod, holická větev a první zmínky o Alšovi ze Šternberka.....	22
3.2. Alšova majetková držba a vztahy s některými členy šternberského rodu...	24
3.3. Z nemajetného šlechtice až na vrchol?.....	27
4. Mezi katolíky a kališníky (1414-1436).....	29
4.1. Na kostnickém koncilu?.....	29
4.2. Počátek revoluce, ve službách Zikmunda, první smlouva s husity.....	32
4.3. Ve skupině umírněných kališníků, lipanská bitva.....	36
4.4. Vojenská pacifikace radikálů po lipanské bitvě.....	38
4.5. Přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále.....	40
4.5. Aleš Holický ze Šternberka ve víru revolučních let.....	42
5. Pomocník královny vdovy (1436-1444).....	45
5.1. Od přijetí za krále po Zikmundovu smrt.....	45
5.2. Alšův strach z Albrechta Habsburského, Barbora Celjská, nejasný dopis...	46
5.3. Volba Albrechta Habsburského.....	50
5.4. Polská volba, nová válka.....	53
5.5. Hledání nového krále.....	56
5.6. Aleš Holický ze Šternberka mezi léty 1436 – 1444.....	60
6. Aleš Holický ze Šternberka a Jiří z Poděbrad (1444-1454).....	62
6.1. Kutnohorský sjezd.....	63
6.2. Petr Holický ze Šternberka v žoldněřských službách.....	67
6.3. Dobyť Prahy.....	69
6.4. Válka mezi poděbradskou a strakonickou jednotou.....	72
6.5. Jiří z Poděbrad v čele království.....	75
6.6. Opravdu žárlivec?.....	79
7. Korespondence s Oldřichem z Rožmberka.....	81
8. Aleš Holický ze Šternberka – vlivný i zapomenutý.....	87

1. Úvod

„Skutečnost, že až cynický pragmatismus nebyl ani později cizí muži schopnému nejvyšší spirituality, nás přivádí k poznání, že stále ještě málo známe psychologii středověkého člověka.“¹

Přední český historik lucemburské doby, František Kavka, ve své útlé knížce o cestě Karla IV. za císařskou korunou těmito slovy popisuje situaci, kdy se nově zvolený římský král snažil upevnit svou situaci v Říši vůči Ludvíku Bavorovi. Ve sporu o arcibiskupský stolec v Mohuči přísahal věrnost Gerlachu Nasavskému, poté slíbil to samé Jindřichovi z Virneburgu, načež přijel do Mohuče a Gerlachovi přísahal na evangelium. Je tedy jasné, že jedna z přísah nemohla být míněna vážně.

Úvodní citace časově nezapadá do námi sledovaného období, ale skvěle nás uvedla do tématu, které se pokusíme sledovat. Císař Karel IV. je považován za symbol zbožnosti mezi českými panovníky. Stačí připomenout jeho sen o utěti pohlavního údu viennského vévody, varující Karla před smilstvem, zbožnost prokazovanou sv. Kateřině za přežití v bitvě u San Felice či všechny církevní stavby, jejichž stavbu inicioval a vložil do nich hlubokou duchovní symboliku jako například při stavbě kaplí na hradu Karlštejně. I když musíme počítat s tím, že se určitě jednalo i o sebe prezentaci císaře a jeho prestiž.

Jak tedy musela vypadat situace o několik desítek let později v českém království za nepřehledné situace husitských válek, kdy se okolnosti rychle vyvíjely, a aktéři přecházeli z jedné mocenské strany na druhou? Vždyť jedním z často udávaných důvodů vzniku husitského hnutí je mravní úpadek církve a nostalgická vzpomínka na časy velkého císaře Karla, jehož vládu už většina účastníků pohnutého období husitských válek nezažila. Tento nostalgický pohled nazpět a vědomí současného úpadku mohl být jedním ze spouštěčů revoluce. Je to samozřejmě jen jeden z pramenů pozdně středověké krize, jejíž příčiny byly mnohem složitější.

Tato práce se bude zajímat především o osudy Alše Holického ze Šternberka, šlechtice, který minimálně od počátku 20. let 15. století až do své smrti v roce 1455 významně působil na politické scéně českého království. Dopředu si prozradíme jen to, že po celou husitskou revoluci nezůstal věrný jen jednomu mocenskému táboru. Také se však pokusím vyvrátit myšlenku, že takováto změna politického tábora automaticky

¹ František KAVKA, *5.4 1355, Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*, Praha 2002, s. 81.

znamená, že se jedná o sobecké chování motivované jen myšlenkou zisku. Snad se podaří nalézt i jiná východiska pro vysvětlení chování Alše Holického ze Šternberka a jemu podobných velmožů. S myšlenkou na pragmatické počínání císaře Karla IV. nás může napadnout i to, zdali může být politik jiný než bezohledný, zda ze svého chování může vynechat lži a intriky, a to zvláště (či nejen) v období středověku.

Kromě tohoto úvodu je práce rozdělena na dalších sedm kapitol. V první z nich nás bude zajímat česká šlechta. Vždyť námi sledované období je pro české země obdobím bez panovnické moci. Alšovi ze Šternberka a dalším šlechticům připadla úloha nést odpovědnost za české království. Tato kapitola nás více uvede do problematiky, zda se středověký velmož řídil jen hlediskem osobního prospěchu, nebo se dokázal chovat státnicky a v rozhodujících okamžicích rozhodovat ve prospěch celého království. Kromě toho se v této kapitole podíváme na úlohu nižší šlechty a měst v rozvíjejícím se stavovském systému.

V další kapitole si stručně přiblížíme historii starobylého rodu Šternberků i jeho nepřiliš známý rozrod z Holic, který nejvíce proslavil právě Aleš Holický ze Šternberka. V této kapitole také zmapujeme majetkové držby Alše ze Šternberka a jeho nejbližší příbuzenské vazby. Zjistíme, že Aleš ze Šternberka pocházel z nemajetné větve mocného rodu.

A o to větší překvapení přinese kapitola, která se bude zabírat obdobím husitských válek, kdy Aleš ze Šternberka patřil mezi nejmocnější šlechtice v celém království. Jakým způsobem toho dosáhl? Podíváme se blíže na jeho vztah k Zikmundovi Lucemburskému, na důvody Alšových konverzí, majetkový vzestup zapříčiněný úspěšnými vojenskými akcemi i na jeho úlohu v rozhodující bitvě celé revoluce – bitvě u Lipan.

V kapitole nazvané Pomocník královny vdovy, nás bude zajímat vztah Alše Holického ze Šternberka k vdově po Zikmundovi Lucemburském, Barboře Celjské. Působení královny Barbory v Čechách po Zikmundově smrti je opřeno mnoha mýty. Aleš ze Šternberka patřil k nejbližším důvěrníkům královny Barbory a spolu se svými politickými partnery přivedl zemi do války s králem Albrechtem Habsburským. Jaký na tom měla Barbora Celjská podíl? Nejsou starší interpretace historiků, kteří se domnívají, že na válce podíl měla, jen mýtem?

V dlouhém období života Alše ze Šternberka nebyl obsazen český královský trůn. Další z kapitol bude pojednávat o tom, jak Aleš pomohl do čela země svému

příbuznému Jiřímu z Poděbrad a jak se pod jeho správou začala válkami zničená země opět konsolidovat.

V čilém styku byl Aleš ze Šternberka i s dalším mocným mužem své doby, zatvrzelým odpůrcem kališníků i Jiřího z Poděbrad, s Oldřichem II. z Rožmberka, nejmocnějším katolickým feudálem. Vztahu Alše ze Šternberka a Oldřicha z Rožmberka byla věnována jedna celá kapitola. Díky mimořádnému pramenu, korespondenci obou šlechticů z let 1436 – 1451, můžeme nahlédnout do uvažování a činů námi sledovaného velmože.

1.1. Metodologie

Tato práce je prvním pokusem podrobněji zpracovat osobnost Alše Holického ze Šternberka. Krátké medailonky o tomto bezesporu významném šlechtici vytvořil František Palacký ve své útlé knížce k dějinám šternberského rodu² a v předmluvě k edici korespondence Alše ze Šternberka.³ Osobnost Alše ze Šternberka zmínil také Zdeněk Pokluda ve své knize o šternberském rodu na Moravě⁴ a Miloslav Polívka, jehož článek dokonce nese Alšovo jméno. Věnuje se však pouze Alšově sporu s městem Norimberk, který se týkal nevyplacené zástavy, kterou pro Alše určil Zikmund Lucemburský. Autor na tématu dokazoval nárůst sebevědomí české šlechty v období husitských válek s pomocí do té doby nevytěžených archiválií, uložených v Norimberku.⁵ O celkový portrét Alše ze Šternberka se nepokusil. Alšovi ze Šternberka věnoval poměrně velkou pozornost Rudolf Urbánek. Alšův ucelený portrét nám však také nepřinesl, jen můžeme vyčíst roztroušené zmínky v jeho monumentálním díle Věk poděbradský, který je součástí Laichterových českých dějin.

Jak už bylo v úvodu naznačeno, práce nemá za úkol mapovat jen faktografické zmínky, ale pokusit se o bližší portrét mentality člena panského rodu ve specifických podmínkách českého království v první polovině 15. století. Obecné myšlenky o možnosti vytvořit portrét středověkého člověka vychází z francouzské historiografické

² František PALACKÝ, *Dějiny rodu Sternbergů. Geschichte der Familie Sternberg*, Bruntál 2001, s. 73.

³ AČ II., s. 3.

⁴ Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové, Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012, s. 16.

⁵ Miloslav POLÍVKA, *Sebevědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské. Zášť Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberkem ve 30. a 40. letech 15. století*, in: ČČH 93, č. 3, Praha 1995, s. 426.

školy Annales. Podívejme se tedy na názory některých členů této významné školy.

Sociologickou konstantou středověké společnosti bylo rozdělení do tří stavů – duchovenstva, válečníků a rolníků. Povinností středověkého člověka pak bylo zůstat na tom místě, kam ho Bůh zařadil. Vyvyšovat se nad svůj stav bylo znamením pýchy, ponižovat se bylo potupou.⁶ Organizace válečníků se pak sdružovala okolo svého knížete: „*Organizace podobných skupin měla v raném středověku řadu variant – od francké trustis až po ruskou družinu – a během času si vypracovala vlastní etiku, jejíž podstatou byla odvaha, věrnost příteli a láska ke knížeti, jenž byl ani ne tak dominus, jako spíše senior, vůdce skupiny, starší, od něhož se očekávají dary a ochrana.*“⁷ Co můžeme z tohoto tvrzení vyvodit? Určitě to, že vztah urozeného byl závislý na vztahu ke svému panovníkovi. A také to, že vědomí sociálního zařazení ovlivňovalo chování šlechticů, utvářela se jejich specifická etika a zvyklosti.

Spoluzakladatel školy Annales, Marc Bloch dodává, že i tato skupina rovných, urozených, kteří měli společné společenské poslání (vycházející z výše citovaného rozdělení společnosti na trojí lid), měla k faktické rovnosti daleko. Hierarchizace šlechticů byla vytvořena majetkovými rozdíly, z toho vycházela nerovnost ve faktické moci a prestiži. Třída válečníků byla ve středověku založena na principu vazalství. Na nejnižším stupni byl šlechtic, který už nebyl pánem dalšího urozeného. Pokud se stal šlechtic pánem dalších urozených, jeho moc vzrůstala. Když měl takový šlechtic pod vazalským slibem mnoho dalších urozených a nad sebou měl jen krále či teritoriálního knížete, kterému složil slib, nazýval se baronem. V počátcích tohoto uspořádání platil systém rovnosti. Pánův vazal mohl být souzen jen ostatními vazaly téhož pána. Měli totiž stejné právní postavení. Bylo by ale naivní myslet si, že chudý vazal mohl přimět ke spravedlnosti bohatého a mocného barona. Právo zasedat při soudech tak brzy připadlo jen těm nejmocnějším a kruh výsadních šlechticů se tak zúžil.⁸

Část této práce, která se snaží zkoumat sociologické hledisko chování Alše ze Šternberka, vychází z prací Roberta Novotného, který se domnívá, že kolektivní vědomí panského stavu v českých zemích vychází právě z práva pánů zasedat u zemského soudu. Konkrétní poznatky Roberta Novotného nalezneme v kapitole Česká šlechta.

Jak už bylo řečeno, možnost takového poznání se nám naskytá díky dochované korespondenci Alše ze Šternberka. Podrobný rozbor korespondence se nachází

⁶ Ed. Jacques LE GOFF, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999, s. 34.

⁷ Tamtéž, s. 70.

⁸ Marc BLOCH, *Feudální společnost*, Praha 2010, s. 341n.

v kapitole Korespondence s Oldřichem z Rožmberka, kde se mi zdálo její umístění vhodnější. Dalšími prameny poznání jsou dokumenty roztroušené v edicích pramenů, jejichž vydávání započal pod názvem Archiv Český František Palacký. Dále jsem využil i další základní edice pramenů jako jsou Konfirmační knihy nebo Pozůstatky desek zemských v edici Josefa Emlera. Dále jsou v práci citované edice středověkých kronik, ať už samostatné nebo nacházející se v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum.

Text o Alšovi Holickém ze Šternberka by samozřejmě nikdy nevznikl bez práce předchozích generací historiků a jejich publikací. Mezi nejčastěji citované v této práci patří jistě František Šmahel, Petr Čornej či už výše zmíněný Rudolf Urbánek. Literatura z per těchto autorů utváří směr našeho poznání o námi sledované první polovině 15. století v českých zemích a nebylo tomu jinak ani v této práci. Základní publikací k poznání regionálních dějin, ze které jsem čerpal, jsou dosud nepřekonané Hrady, zámky a tvrze království českého Augusta Sedláčka.

Další poznámka k metodologii se týká struktury práce. Už v úvodu jsme se seznámili s rozdělením práce do jednotlivých kapitol. Podle tradičního uspořádání absolventských prací je shrnutí poznatků publikované v Závěru práce. Zde je tomu poněkud jinak. Jak lze vyčíst z obsahu, první tři kapitoly, do kterých patří i tato metodologie, jsou jakýmsi společným úvodem práce. Prostřední tři kapitoly chronologicky sledují životní osudy Alše ze Šternberka mezi léty 1414 – 1454. Na konci každé z těchto tří kapitol se nachází závěr komentující působení Alše v každé z těchto jeho životních etap. Bylo by tedy zbytečné snášet závěry podruhé do skutečného Závěru. Místo toho jsou poslední dvě kapitoly věnovány posledním dnům Alše ze Šternberka, pokusu o psychologizaci jeho osobnosti a nástinu druhého života, pokud můžeme v jeho případě o jakémsi druhém životě vůbec mluvit.

Poslední poznámka se týká pravopisu jména hlavní sledované postavy, který jsem se v práci rozhodl používat. Jak si čtenář jistě všiml, v genitivu používám tvar Alše místo Alše. Přiklonil jsem se k variantě používané v dobových pramenech a v pracích starších historiků, jako jsou František Palacký a August Sedláček.

Následující kapitola nás seznámí, jak už bylo řečeno, s českou šlechtou a připraví půdu, abychom jeden ze střípků psychologie středověkého člověka hledali v jeho sociálním ukotvení, ve stavovském vědomí.

2. Česká šlechta

„... rač se k tomu statečně a milostivě přičiniti, aby dřéwe řečenému mistru Janowi bylo dáno na swolání zjewné slyšenie k jeho prawdě, aby nebyl pokútně pohaněn, k hanbě jazyku našeho i země české...“⁹

Jak už bylo řečeno, cílem práce je sledování osudů Alše Holického ze Šternberka. Šlechtice, který velkou část svého života prožil v českém království, které prožívalo panovnické vakuum. V době, kdy na českém trůně nebyl panovník, se stal nejvyšší orgánem moci zemský sněm.

Tato kapitola se pokusí přinést úvod k tématu, jak se za husitské revoluce a po smrti Zikmunda Lucemburského chovala vyšší šlechta. Podíváme se, jak se vyvíjel vztah velmožů a panovníka už od raně dynastických dob a pokusím se přitom zdůraznit několik důležitých zlomů v tomto vztahu od 13. až do počátku 15. století. Přičemž nás bude nejvíce zajímat, jestli platí stereotypní povědomí o české šlechtě, která se chovala kořistnický a neustále se snažila prosazovat svou moc na úkor moci panovníka. Nebo můžeme naopak vysledovat případy, kdy se šlechta chovala státnicky, a dokázala v případě nouze vzít na svá bedra starost o obecné dobré.

Ještě dříve, než se zblízka podíváme na osudy Alše Holického ze Šternberka, si nastíníme situaci české šlechty v první polovině 15. století. Bude nás zajímat, jak vyšší šlechtu poznamenal věroučný štěp, který rozřal české království vedví. Byla při rozdělení na katolíky a kališníky důležitá příslušnost k rodům, rodinám či ke společenské skupině? Nebo se jednalo o individuální záležitost? Byla tato deklarovaná příslušnost k víře opravdu hlubokým přesvědčením nebo jen politickým kalkulem?

V poslední řadě, ale určitě ne z hlediska důležitosti, se zaměříme na stavovskou příslušnost v českém státě. Neexistuje totiž vedle ekonomických či politických zájmů ještě jiné hledisko? Jedná se o hledisko sociologické, o vědomí příslušnosti ke středověkému stavu. Kromě vyšší šlechty existovala šlechta nižší a hlavně v počátcích husitské revoluce se dostala do středu dění města. Prozkoumáme tedy, jak se už za husitských válek a v pohusitském období vyvíjela stavovská společnost, jak jí známe z konce 15. a z 16. století.

Následující řádky si nekladou za úkol zmapovat důkladně celou historii české šlechty ani vztah šlechty s českým králem. Pokusil jsem se vybrat ilustrativní příklady

⁹ AČ III., s. 182., list české šlechty, který byl adresován Zikmundovi Lucemburskému, se přimlouval za spravedlivý soud pro Jana Husa

z českých dějin a názory významných historiků na výše uvedená témata, které nám pomohou lépe vplout do následujících kapitol.

2.1. Vztah panovníka a šlechty od počátků až do předhusitských dob

Začněme u úplných počátků české šlechty a podívejme se na názory některých historiků, jak vypadal vztah nobility se svrchovaným vládcem – knížetem. Vratislav Vaníček se domnívá, že kořeny aristokracie spadají už do raně státní doby. Jde o válečníky, kteří ze svých řad povznesli knížete, kterému byli věrní. Vztah panovníka a této nobility byl v raném středověku založen na principu beneficiarity, kdy vládce udílel úřady většinou na základě rodových tradic. Vykonavatel úřadu měl zabezpečit výkon svrchované moci na svěřeném území a za to zpravidla dostával třetinu příjmů ze spravované země (dvě třetiny připadaly vládci). Už ve 12. století však vzniká svobodná šlechtická držba a od 40. let 12. století existují pozemky, kde je moc velmožů poměrně nezávislá na panovníkovi.¹⁰

Josef Žemlička se domnívá, že celá země ve 12. století byla jakýmsi knížecím velkostatkem, knížecí vesnicí. Ve 12. století tuto celistvou soustavu narušovaly jen některé nezávislé církevní majetky a nevelké privátní majetky šlechty. Jsou to ony nezávislé ostrůvky, o kterých psal Vratislav Vaníček. Josef Žemlička se však domnívá, že nebyly důležité a panovníkovu svrchovanost neohrožovaly.¹¹ Až ve 13. století byl knížecí všeobjímající majetek zprivatizován šlechtou, která v té době nabírá na významu.¹²

Tento pohled odmítá Martin Wihoda, který si myslí, že při snaze o emancipaci české šlechty ve 13. století na úkor královské moci jde o složitější proces, kde se staré zvyky a držby prolínaly s novým pojetím moci. V Kosmově kronice sice najdeme místa, která by napovídala tomu, že byl kníže neomezeným majitelem země i lidí, ale můžeme zde najít i zmínky, které tvrdí opak.¹³

Už na začátku kapitoly jsme četli, že nás bude zajímat vztah šlechty a panovníka, a to hlavně případy, kdy se šlechta dokázala chovat státotvorně a dokonce

¹⁰ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí koruny české II.*, Praha a Litomyšl 2000, s. 152nn.

¹¹ Josef ŽEMLIČKA, *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.

¹² Josef ŽEMLIČKA, *České 13. století: „privatizace“ státu*, in: ČČH 101, 2003, s. 514.

¹³ Martin WIHODA, *Kníže a jeho věrní. Kosmas o světě předáků a urozených*, in: edd. Martin NODL - Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007, s. 16nn.

v nepřítomnosti krále zastoupit jeho výkon moci. Takovou zprávu nám zanechal už výše zmiňovaný děkan svatovítské kapituly Kosmas. Ten se před zprávou o vyvraždění Slavníkovců zmiňuje o tom, že byl kníže Boleslav II. ochrnutý a vládli za něj předáci.¹⁴ Otázkou je, zdali Kosmas, jehož byl Boleslav II. oblíbencem, nechtěl z rukou knížete smýt krev obyvatel hradiště Libice. Pravdou ale je, že zpráva o ochrnutí Boleslava II. je známa i od kronikáře Dětmara z Merseburku.

Další zajímavou zprávou je řeč, kterou uváděl slepý kníže Jaromír na knížecí stolec svého synovce Břetislava: „*Poněvadž mi můj osud nedopouští, abych byl vaším knížetem, ustanovujeme vám tohoto a povyšujeme za knížete, byste ho byli poslušni, jak je důstojno knížete, a povinnou věrnost mu zachovávali, jak náleží vládcí. A tebe, synu, napomínám a opět a opět to v mysl ti vštěpovat budu, bys tyto zde ctil jako otce a miloval jako bratry a ve všech potřebách aby sis je bral za rádce. Těmto poruč hrady a lid ke správě, neboť na nich česká země stojí i stála a stát bude na věky.*“¹⁵ Takový proslov ukazuje, že ještě ve století jedenáctém opravdu všechen lid i půda patřily panovníkovi a on dosazoval významné velmože, aby jednotlivá území spravovali. Zároveň z proslovu vyznívá, že už na počátku 11. století měla nobilita velkou moc a vliv, bez jejichž vědomí by kníže neměl sám nic rozhodovat.

Nechceme zde dále sledovat složité debaty o modelu českého raně středověkého státu, které nejsou dozajista ani mezi odborníky uzavřeny, jen jsem se pokusil naznačit, že zde už od dob knížectví existovalo jisté pnutí mezi panovníkem a jakousi nobilitou. Tito velmoži nezpochybňovali existenci majestátu panovníka, který bez debat patřil rodu Přemyslovců, ale nejspíše se zároveň postupně pokoušeli o větší nezávislost.

Přenesme se teď z Čech knížecích do Čech královských, do století 13., kde šlechta začala nabývat na ještě větší moci a důležitosti. Zajímavé je, jakým způsobem zasáhla česká šlechta v době vlády Václava I. Král Václav I., zarmoucen smrtí syna Vladislava, pro kterého vyjednal zisk babenberského dědictví, a unaven politikou stále častěji pobýval v loveckých hvozdech. Došlo k poklesu bezpečnosti v zemi. A na trůn byl povolán mladý syn Václava I., Přemysl Otakar. Byla to iniciativa šlechty, a to nejspíše šlechty zasedající u soudu. Král snad neměl být nejprve svržen, svůj úřad už stejně nevykonával, mohl by dále pobývat na svých loveckých hradech a Přemysl Otakar by s titulem mladšího krále převzal iniciativu ve správě země.¹⁶ Pokud by byl

¹⁴KOSMAS, *Kronika Čechů*, ed. Martin WIHODA, Praha 2011, s. 64.

¹⁵ KOSMAS, s. 83, překlad: Karel Hrdina, Marie Bláhová, Magdalena Moravcová

¹⁶ VANÍČEK 2000, s. 374.

tento výklad správný, tak zde máme doklad o tom, že šlechta kolektivně vystoupila, aby zamezila zmatkům ve správě království a nastolila řád. Jak ale víme, tento převrat nevyšel, na straně krále Václava zůstali někteří mocní šlechtici, jmenovitě Boreš z Rýzmburka a Havel z Lemberka, a situaci zvrátili ve prospěch svého krále.

Avšak ani Přemysl Otakar II., kterého se šlechta pokusila předčasně vyzdvihnout za českého krále, se sporům s velmoži nevyhnul, ba naopak, jeho spor s nobilitou stál za pádem tohoto mocného Přemyslovce. Jak už jsme se přesvědčili, šlechta získávala ve 13. století na moci. V pohraničních oblastech vznikala ucelená území Hrabišiců, Markvarticů, Ronovců a nejznámějším příkladem sporu mezi šlechtou a králem je jeho snaha omezit růst moci jihočeských Vítkovců. Šlechta začala stavět své vlastní hrady a královská sídla měla ve své správě. Vznikl zde problém, jaký majetkový vztah k těmto hradům vlastně šlechta má.

Jak už jsem naznačil, blíže se podíváme na královy snahy rozrušit poměrně ucelenou soustavu panství Vítkovců. Zde král vystavěl jako svou oporu proti šlechtické moci královské město České Budějovice a fundací cisterciáckého kláštera Zlatá Koruna, kdy cisterciákům věnoval opravdu rozsáhlé pozemky, patrně zasáhl proti možnosti dalšího rozrůstání vítkovského panství. Přemysl Otakar II. odnímal šlechtě hrady i města, a přestože to činil s finanční náhradou, tak se tento postup samozřejmě nesetkával s nadšením nobility. Ještě před zvolením Rudolfa Habsburského římským králem odpadla z okruhu Přemysla Otakara II. značná část tradiční dvorské šlechty. Spor Přemysla Otakara II. a Rudolfa Habsburského se měl rozhodnout v bitvě u Vídně. Před Vídní však českého krále zastihla zpráva, že šiky Vítkovů nejenom nepřijdou na pomoc, ale že se dokonce vzbouřili a obsadili některá královská území. V čele povstání stál Vítkovec, Závaš z Falknštejna, a Hrabišic, Boreš z Rýzmburka. Přemysl Otakar II. se poté musel Habsburkovi pokorit a vše vedlo až k Přemyslově smrti na Moravském poli.¹⁷

Šlechta stála u pádu Přemysla Otakara II. Ale po útrapách, které na království v té době dopadala, část šlechticů kolektivně vystoupila a snažila se o návrat mladého Václava II. do země. Ten totiž prodléval v Braniborsku u svého poručníka Oty Braniborského, který ho nehodlal vydat. Česká šlechta však toužila po znovuoobnovení královské moci. Ve Zbraslavské kronice se nachází tento text: „*Přízní tedy dobroty božské šlechticové království nepřítomnost pána svého déle snášeti nechtějice, v radu*

¹⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011, s. 352-444.

vešli, a posly určivše k markrabí Braniborskému, s povinnou úctou požádali, aby jim král jejich od něho do země nazpět byl poslán.“¹⁸ O pokus o nastolení klidu a míru v království se zasloužili zejména pražský biskup Tobiáš a šlechtici Purkart z Janovic a Zbyslav z Třebouně. Kromě toho chtěli konsolidovat rozchvácené královské zboží, pronásledovat loupeživé bandy a zbořit neoprávněně postavené tvrze. Kateřina Charvátová o tom píše: „I když se zasedání neúčastnilo celé panstvo (některé významné rody, mezi nimi i Vítkovci, zůstaly stranou tohoto dění), představoval sněm zcela zásadní předěl v jednání i sebereflexi české nobility. Šlechta zde poprvé vystoupila jako státotvorný činitel a převzala zodpovědnost za další vývoj během bezkráloví.“¹⁹

Přeskočme teď tragickou smrt posledního mužského Přemyslovce Václava III., dvojí vládu Jindřicha Korutanského a krátké intermezzo Rudolfa Habsburského, kdy se velká část šlechty státotvorně zrovna nechovala. A podívejme se na vztah české šlechty a dvou prvních Lucemburků na českém trůně, Jana Lucemburského a Karla IV. Když se mladičkový Jan Lucemburský stal českým králem, vybavil ho jeho otec, římský král Jindřich VII., rádci, kterým důvěřoval. Jindřich Lucemburský však brzy po nástupu svého syna Jana zemřel na italském tažení za císařskou korunou a mladý Jan byl vržen do celoříšské politiky, kde se zúčastnil složitého boje o uvolněný říšský trůn.

Po neúspěšném boji o říšskou korunu se Jan Lucemburský vrátil do Čech a žárlivá česká šlechta ho donutila vzdát se zahraničních rádců, ve kterých viděla své mocenské konkurenty. Dvůr Jana Lucemburského museli tehdy opustit i velmi zkušení diplomaté Petr z Aspeltu či Bertold z Hennebergu. Poté získal největší vliv na krále Jindřich z Lipé. O praktikách a sobeckosti české šlechty si nedělal žádné iluze historik lucemburské doby Jiří Spěváček: „Zde se opět ukázala stará praxe předáků české šlechty, pokud se jim podařilo vyšplhat na vysoký stupeň moci. V tu chvíli přestali sloužit království a králi, okamžitě se změnili v malé či velké despoty a sloužili především nebo výlučně svým vlastním zájmům bez ohledu na zájmy království. Také Jindřich z Lipé se velmi rychle obklopil skupinou českých velmožů, kteří pod jeho vedením systematicky omezovali krále, sledující každý jeho krok a čin.“²⁰

Chování české šlechty vedlo až k většinové rezignaci Jana Lucemburského na českou politiku a v království nastal úpadek královské moci. Znovu se však našla část české šlechty, tentokrát reprezentovaná Petrem z Rožmberka, Vilémem z Landštejna či

¹⁸ *Kronika Zbraslavská*, ed. Václav NOVOTNÝ, Praha 1905, s. 107.

¹⁹ Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007, s. 67.

²⁰ Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, Praha 1982, s. 100nn.

Jindřichem ml. z Lipé, která se pokusila bezvládní v království zamezit. Lenka Bobková se domnívá, že toto poselstvo české šlechty seznámilo mladého krále Karla s úpadkem královské moci v českém království a přesvědčilo ho o návratu do rozkolísaných Čech.²¹ A jak se podařilo Karlovi IV., že se proti němu nezformovala silná šlechtická opozice, jako se to stalo jeho otci? Karel IV. ponechal české šlechtě účast na politice českého státu, ale nenechal ji vměšovat se do říšských záležitostí. Skrze svoji mimořádnou autoritu v říši, kde využíval jako diplomaty slezská knížata a duchovenstvo, udržel na uzdě šlechtickou opozici v českém království.

Ve století 14. už můžeme rozpoznat jasnou diferenciaci české šlechty na vyšší a nižší. Panský stav se svých ambicí nevzdal a snažil se o ně s pomocí mocného ekonomického zázemí. Své majetky získávala vyšší šlechta na úkor nižší, která nedokázala držet krok. Faktem zůstává, že ani autorita Karla IV. nedonutila českou šlechtu přijmout zemský zákoník, který by kodifikoval a svázal práva nobility.²²

2.2. Vláda Václava IV. a období husitských válek

Vláda Václava IV. nás přenáší až do předhusitského období. Václav IV. zvolil jinou strategii, než jeho otec. Obklopoval se nižšími šlechtici. Zajímavý pohled na rozdíl mezi vyšší a nižší šlechtou přinesl Jiří Spěváček. Ten se domnívá, že nižší šlechta na rozdíl od té vyšší nemá společné kolektivní vědomí. Nižší šlechtici nepocítovali kolektivní odpovědnost za politický život země, měli jen živelnou touhu po majetku a moci, neměli kolektivní program a hleděli jen na své individuální cíle.²³

Panstvo samozřejmě nehodlalo ze svých mocenských postů ustupovat a otevřeně proti králi vystoupilo. Předáci české vyšší šlechty jako Jindřich z Rožmberka, Vilém z Landštejna či Boček z Kunštátu se ustanovili v jednotu a vstoupili ve spolupráci s markrabětem moravským, Joštem Lucemburským.²⁴ Panstvo obklopilo krále Václava při jeho cestě do Berouna. Vyčetli mu všechny zmatky v království a také to, že zanedbává práva českých pánů. Páni krále zajali a uvěznili v Praze, ten se dostal na svobodu jen díky zásahu svého bratra Jana Zhořeleckého.²⁵ Král nakonec české šlechtě ustoupil a potvrdil jí mnoho práv. Jednalo se například o to, že má být zemský soud

²¹ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, Praha a Litomyšl 2003, s. 127.

²² Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 516n.

²³ Tamtéž, s. 165nn.

²⁴ AČ I., s. 52n.

²⁵ SPĚVÁČEK 1986, s. 233-238.

složen z vyšší šlechty, o nakládání se zemskými deskami, o právo vybírání cla, vykonávání úřadu popravců a další.²⁶

Důležitým pramenem poznání pro míru uvědomělosti české šlechty v období před husitskou revolucí je série stížných listů české a moravské šlechty za nespravedlivé věznění Jana Husa. Úryvek prvního z těchto listů jsme už přečetli v úvodu kapitoly. Předáci české šlechty jednoznačně kolektivně vystoupili a jak je v textu přímo napsáno, vystoupili, aby nebyla pohaněna česká země a český národ (jazyk). Aktivita české šlechty vyvrcholila slavným stížným listem, pod který připojilo pečeť 452 šlechticů.²⁷ O tomto listě se ještě dozvíme ve čtvrté kapitole.

A co vyšší šlechta ve víru husitské revoluce? Dokázala udržet své pozice či je v době bezvládní ještě upevnit? Vždyť husitská revoluce povznesla dva zbývající stavy – nižší šlechtu a města. A jak se na stavu vyšší šlechty projevilo konfesijní rozdělení na katolíky a kališníky?

Počátek bezvládní a celé husitské revoluce byl ve znamení nadvlády měst. Šlechta se však brzy vzpamatovala a přebírala zpět své mocenské pozice. Postupně se tak vytvořil stavovský systém, ve kterém hrála vyšší šlechta prim. Šlechta byla jako celé království rozdělena věroučně, ale nemohlo to trvale rozbít kolektivní identitu. Po určité chvíli nastal proces sbližování pánů z tábora katolíků a kališníků.²⁸ Přihlášení se ke katolické, nebo kališnické věrouce, to bylo něco nového, co museli obyvatelé českého království řešit.

Vyznání víry však nebylo to jediné, co určovalo identitu šlechtice. Bylo to také zemské vědomí, příslušnost k sociálnímu stavu, příbuzenské svazky, ukotvení v regionální politice. Přestože konfesijní rozkol rozdělil jednotlivé rody, ale i rodiny, tak nemohl zvláště u vyšší šlechty trvale zpřetrhat ostatní tradiční vazby. Robert Novotný o tom píše: *„Jaké byly ale dopady věroučného rozkolu na samotnou šlechtickou společnost? Pohled na její fungování i každodennost ukazuje, že nemusely být nějak fatální. Po staletí se vytvářející étos urozenců stál na pevných základech a věroučná problematika pronikala do šlechtického systému hodnot jen velmi pozvolna. Věrnost jednomu konfesijnímu táboru nebyla v rámci šlechty chápána jako stěžejní hodnota či otázka morálního postoje, ale často jen jako veskrze praktická věc. Nemáme doklady*

²⁶ AČ I., s. 56-58.

²⁷ AČ III., s. 187.

²⁸ Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Husitské století*, Praha 2014, s. 290.

o tom, že by samotní šlechtici nějak odsuzovali příslušníky svého stavu, kteří přestoupili do opačného věroučného tábora. Toto jednání chápali spíše jako změnu politického tábora, která byla běžná i v konfesně nerozdělené společnosti. Podstatně větším prohřeškem bylo, pokud šlechtic při tomto přestupu překročil pravidla šlechtické cti, například porušil dané slovo. Příslušnost k jednomu konfesionálnímu táboru byla často jen termínovanou smluvní dohodou, po jejímž skončení věroučné závazky vypršely.“²⁹

Tato slova si zapamatujme při hodnocení jednání Alše Holického ze Šternberka, zvláště při hodnocení jeho oscilace mezi katolickým a kališnickým táborem je bude nutné mít na paměti.

2.3. Stavovství

V této kapitole jsme už dříve narazili na rozdělení politicky činné společnosti na tři stavy. Byly to vyšší, nižší šlechta a královská města. Jak bylo v husitské době kodifikováno rozdělení do těchto tří stavů? A můžeme už v průběhu první poloviny 15. století mluvit o stavovském státě, jak ho známe ze století šestnáctého?

Příslušnost k vyšší šlechtě máme kodifikovanou na Moravě k roku 1480 a v Čechách z roku 1500. Kritériem příslušnosti k panskému stavu byla starobylost rodů, jejichž členové zasedali na zemském soudu a vkládali jeho nálezy do zemských desek.³⁰ Zemský soud je stará instituce, u níž existují na okolnosti vzniku dva názory historiků. První z nich říká, že je to instituce, kterou založil Přemysl Otakar II. Druhý názor historiků tvrdí, že to byla instituce trvajících po celé knížecí období. Robert Novotný zastává synkretické stanovisko - jednalo se o jev, kdy svobodní muži v knížecích Čechách nalézali právo, ale Přemysl Otakar II. tuto instituci kodifikoval.

Dále je pro něj zemský soud právě tou institucí, která prohlubovala kolektivní vědomí šlechty. Je to totiž instituce úzké skupiny lidí, což podporovalo pocit výlučnosti panských rodů, na zasedáních zemského soudu se takto podporovaly tradiční vazby. Například zemský sněm takovouto soudržnost podporovat nemohl, jeho sociální rozvrstvení bylo mnohem různorodější.³¹

I nižší šlechta byla v 15. století pevně ustanovenou sociální skupinou. Do jejích řad však bylo mnohem jednodušší proniknout, než do řad panstva. Nižší šlechtický titul

²⁹ Tamtéž, s. 308nn.

³⁰ Tamtéž, s. 295.

³¹ Robert NOVOTNÝ, *Úloha zemského soudu pro formování panského stavu*, in: edd. Martin NODL - Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007, s. 241nn.

byl vázán na svobodnou držbu majetku. Pokud svobodný majetek získal měšťan, stačilo, aby se zřekl svého bývalého stavu, a byl prohlášen za člena šlechtického stavu. Od 14. století se takováto povýšení vydávala písemně. Na rozdíl od panského stavu byla tedy nižší šlechta různorodou skupinou bez většího kolektivního vědomí. Rozkolísaná byla i terminologie označení členů nižší šlechty, nejčastějším názvem byl vladyka, v námi sledovaném století byl hojně rozšířen pojem rytíř.³²

U městského stavu nás bude nejvíce zajímat, jak se zástupci měst začali v revolučním období prosazovat na politické scéně. Už v předhusitském období byli zástupci měst, zejména Starého Města pražského zváni na důležitá jednání. Vliv měst se rozrostl po smrti Václava IV. v raných fázích husitské revoluce. Zvláště Praha byla přirozeným spojencem pro utrakvisticky smýšlející panstvo. Toto spojení ale nevydrželo dlouho. Páni se brzy pokusili dohodnout se Zikmundem Lucemburským, zatímco Praha se radikalizovala a postavila se následníkovi českého trůnu na odpor. Přestože města neudržela svoje postavení z počátků husitské revoluce, přinesla jim tato epocha určité výdobytky.

A jak velké výdobytky na úkor panovnické moci, i moci ostatních stavů, si z husitské revoluce tedy přinesly všechny tři stavy? František Kavka se domnívá, že přelomem v českém stavovství je svatovalentinský sněm. Jde o sněm, který se konal od 2. března roku 1435, tedy v období, kdy se v politickém ovzduší prosadila myšlenka přijetí Zikmunda Lucemburského na český trůn. Vyšší šlechta si, jak už bylo několikrát řečeno, udržela své pozice, ale ostatní dva stavy jednoznačně politicky posílily. Bylo zde vytvořeno usnesení adresované Zikmundovi Lucemburskému, co vše musí stvrdit, aby se stal českým králem. Sněm je přelomový v tom, že na této volební kapitulaci pracovaly odděleně kurie nižší šlechty, vyšší šlechty a měst. Stavovské návrhy pak Zikmund Lucemburský potvrdil 20. července 1436 v Jihlavě.³³

Názor, že stavovský stát vznikl už po husitských válkách, zastává historik Jiří Kejř. Domnívá se, že zhroucení řádu, bezvládní, vedlo k povznesení skupin, které dříve neměly politický vliv. Konfesijní rozdíly neměly podle něj nic společného se stavovstvím, protože na obou stranách byly zastoupeny všechny společenské třídy. V době po smrti Václava se stal nejvyšší reprezentací země zemský sněm. Jeho složení se však změnilo. Spolu s pány a nižší šlechtou se na něm prosadila města. A v prvních letech revoluce měla města dokonce rozhodující vliv. Stavy se pokládaly za oprávněné

³² Husitské století 2014, s. 301n.

³³ František KAVKA, *Poslední Lucemburk*, Praha 1998, s. 183-206.

vládnout v době bezkráloví, ale i oprávněné panovníka volit. V počátcích se toto stavovské rozčlenění projevovalo spíše u kališníků, katolíci prosazovali legitimitu Zikmunda. Při nástupu na trůn musel Zikmund čelit požadavkům nejen vyšší šlechty, ale i rytířů a měst. Proto se Jiří Kejř domnívá, že je to neoddiskutovatelným znakem stavovského uspořádání.³⁴ Například Petr Čornej považuje tento názor za příliš krajní a předpokládá, že stavovský stát se v plném rozměru rozvinul až později.³⁵

Zakončeme tuto kapitolu právě tímto rozbořem nedávno zesnulého právního historika Jiřího Kejře. V další kapitole se blíže podíváme na osobnost Alše Holického ze Šternberka a rod Šternberků.

³⁴ Jiří KEJŘ, *Počátky a upevnění stavovského zřízení v Čechách*, in: Právněhistorické studie, Praha 1997, s. 81nn.

³⁵ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V.*, Praha a Litomyšl 2000, s. 78.

3. Aleš Holický ze Šternberka

„V pravdě se může o něm říci, že byl dobrý starý Čech, pán opravdový, o svobody a práva země a spravedlnost do vynaložení statku i hrdla zasaditi se směřící.“³⁶

„Aleš byl pán té doby na slovo vzatý, který na osudy země mocně sice, ale blahodárně působil.“³⁷

Tyto citáty významných historiků, jednoho ze sedmnáctého a druhého z přelomu devatenáctého a dvacátého století, se shodují ve dvou věcech. Zprvce o tom, že byl Aleš ze Šternberka významným velmožem, jehož slovo mělo pro české království v nelehkých dobách obrovskou váhu. Zadruhé se shodují v tom, že svůj vliv využíval v souladu s potřebami českého království, které se po většinu jeho života zmítalo ve zmatcích a v bezvládí. V této kapitole se poprvé dotkneme osoby Alše Holického ze Šternberka, jehož osudy budeme posléze sledovat až do jeho úmrtí v roce 1455. Nejprve se podíváme na první zmínky o Alšovi ze Šternberka, zmapujeme jeho nejbližší příbuzenské vazby a jeho majetkové držby.

3.1. Šternberský rod, holická větev a první zmínky o Alšovi ze Šternberka

Rod Šternberků vždy patřil mezi přední české šlechtické rody, jehož předky známe už ve 13. století. Za prvního známého předka rodu je označován Diviš z Divišova (1218 – 1240). Jeho syn Zdeslav (1235 – 1263) se už od roku 1249 psal na Šternberku, kde nechal postavit hrad nad řekou Sázavou.³⁸ August Sedláček se snažil původ rodu protáhnout až do první poloviny století dvanáctého. Svoji metodu založil na opakování se jmen Zdeslav a Diviš, která byla v počátcích pro rod typická.³⁹ Tento Sedláčkův výzkum lze ale těžko ověřit. Každopádně rod Šternberků patřil k nejstarodávnejším a nejpřednějším v českém království. Ostatně rod Šternberků dodnes vlastní některé své historické državy a současná hlava rodu Zdeněk Sternberg sídlí na rodovém hradu Český Šternberk.

³⁶ Jaroslav PÁNEK, *Historický spis o pánech ze Šternberka a otázka autorství Václava Březana*, in: Sborník archivních prací 33, Praha 1983., autorem výroku je Václav Březan (1568 – 1618) rožmberský archivář, knihovník a historik

³⁷ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého XV.*, Praha 1998, reprint, s. 78. (dále jen SEDLÁČEK, I-XV)

³⁸ Ladislav Hosák, *Erb Hvězdy*, in: Časopis společnosti přátel starožitností československých v Praze, roč. XLVI, Praha 1938 s. 158–162.

³⁹ SEDLÁČEK XV., s. 76

Aleš Holický ze Šternberka patřil k holické větvi šternberského rodu, jejíž jméno se odvozuje od Holic, ležících ve východních Čechách nedaleko Pardubic. Jan ze Šternberka (1358 – 1376), Alšův praděd, se nazýval pánem na Chvojně a Chlumci. Jeho vnuci Oldřich, Jan a Jaroslav drželi výše zmíněná místa a k nim ještě přiřadili Holice. Původně patřily Holice pod Chvojno, ale postupem času význam Chvojna klesl, stala se z něj ves a z Holic se stalo městečko, ve kterém postavili holičtí Šternberkové tvrz.⁴⁰

Aleš Holický byl synem pana Oldřicha ze Šternberka, který zemřel roku 1397. Zanechal po sobě ještě Alšova staršího bratra Smila a dceru Kateřinu, která byla manželkou Hanuše II. z Kolovrat, kterého zmiňujeme kvůli spojenectví (a později i nepřátelství) jeho otce Hanuše z Kolovrat s Alšem Holickým. Alšovou matkou byla Markéta ze Žeberka, která svého manžela přežila (jak později uvidíme, je zmiňovaná v pramenech ještě po smrti svého manžela). I na významného člena rodu Žeberků, Alše ze Žeberka, budeme v práci narážet jako na Alšova spojence.

Hned první problém práce nastane, pokusíme-li se určit datum Alšova narození. Datem si není jistý ani František Palacký, který píše jen to, že byl v době své smrti nejméně 75 let stár.⁴¹ Mnou prostudované prameny, včetně genealogických tabulek a další sekundární literatury o šternberském rodu, o datu Alšova narození mlčí. V archivu Národního muzea leží spis rožmberského historika žijícího na přelomu 16. a 17. století, Václava Březana, obsahující genealogie starších generací Šternberků od roku 1330. Březanův spis však leží v archivu Národního muzea nepřístupný veřejnosti.⁴² Knihu popsal a některá data z ní vytáhl historik Jaroslav Pánek. Alšovi Holickému prý Březan věnoval hodně pozornosti, datum jeho narození však Jaroslav Pánek na světlo světa nevynesl, snad ho tedy neznal ani Václav Březan. Naopak ze spisu víme, že zemřel roku 1455, rok po svém synu Petrovi, který zemřel roku 1454.⁴³ Sedláček pak píše, že: „zemřel l. 1455 dne 19. března dočkav se znamenitého věku a pohřben v Sázavském klášteře.“⁴⁴

Pokud budeme brát vážně Palackého názor, že Aleš ze Šternberka zemřel asi 75 let stár, můžeme datovat jeho narození někam k létům 1380. Sedláček však píše, že po smrti Oldřicha ze Šternberka (1397) byl poručníkem nad Alšem a jeho starším bratrem

⁴⁰ SEDLÁČEK I., s. 62-63., obrazová příloha č. 2 – genealogický rozrod holických Šternberků tamtéž, doplněno autorem práce

⁴¹ PALACKÝ 2001, s. 73.

⁴² ANM, fond: Šternberk-Mandersheid, kartón 191, rkp. sign. H 49.

⁴³ PÁNEK 1983, s. 443.

⁴⁴ SEDLÁČEK XV., s. 78.

Jan Zaječický ze Šternberka.⁴⁵ Je tedy otázkou, zdali by byli sedmnáctiletý Aleš a ještě starší Smil svěřeni poručníkovi. Možné to však je, zletilost nebyla v té době právně dána. Mohli bychom se snad orientovat pomocí dvou příkladů mocných šlechticů a Alšových (i když mladších) současníků, kteří byli také sirotky – Oldřicha z Rožmberka a Jiřího z Poděbrad. Oldřich z Rožmberka se ujal správy jihočeského dominia v patnácti letech.⁴⁶ Jiří z Poděbrad se jako čtrnáctiletý účastnil bitvy u Lipan po boku svého strýce a v sedmnácti letech zasedal u zemského soudu jako kmet.⁴⁷ Přesné datum narození Alše ze Šternberka nám tak zatím zůstává utajeno.

První tři zmínky o Alšovi pocházejí z let 1401 a 1408. Roku 1401 uzavřel svůj první sňatek s Eliškou z Dubé a Lipé.⁴⁸ Jeho druhou manželkou pak byla Eliška z Boskovic, která ho jen krátce přežila.⁴⁹ Další zmínky o Alšovi ze Šternberka pochází z roku 1408. V prvním případě jde o jakýsi spor mezi Alšem ze Šternberka a jeho matkou Markétou na straně jedné a Arnoštem z Rychmburka na straně druhé.⁵⁰ Ve stejném roce ustanovil nového plebána ve Chvojně. O patronátní právo v kostele ve Chvojně se tehdy dělil s Janem ze Šternberka na Chvojně, svým bratrem Smilem ze Šternberka a matkou Markétou ze Žeberka.⁵¹ Dále víme, že 5. června roku 1411 Aleš zasedl v zemském soudě, kterému předsedal Václav IV. V seznamu pánů ho nalezneme na posledním místě.⁵²

3.2. Alšova majetková držba a vztahy s některými členy šternberského rodu

Poté Aleš ze Šternberka téměř zmizel z pramenů a důležité zprávy o něm vyplouvají na povrch až od roku 1420. Viděli jsme, že větev Holických rozhodně nepatřila v rozvětveném rodokmenu starodávného rodu Šternberků k těm nejbohatším. Aleš Holický si však v průběhu svého života vybojoval nejenom vliv na dění v českém království, ale také rozmnožil své statky. Roku 1422 si vybojoval hrady Křivoklát a Týřov. Na Křivoklátě pak sídlil minimálně do roku 1454, tedy téměř do konce svého

⁴⁵ SEDLÁČEK I., s. 63.

⁴⁶ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 31.

⁴⁷ Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967, s. 30.

⁴⁸ *Reliquiae tabularum terrae I.*, ed. Josef EMLER, Praha 1872, s. 591.

⁴⁹ PALACKÝ 2001, s. 73.

⁵⁰ *Reliquiae tabularum terrae I.*, s. 51.

⁵¹ *Libri confirmationum VI.*, ed. Josef EMLER, Praha 1883, s. 235.

⁵² *Reliquiae tabularum terrae II.*, s. 80.

života. Okolnostmi získání a držby Křivoklátu se budeme podrobně zabývat v následující kapitole, kde najdeme i příslušné odkazy na prameny a literaturu.

Roku 1420 zemřel v bitvě u Vyšehradu na straně Zikmunda Lucemburského Petr Konopišťský ze Šternberka. Aleš se stal roku 1424 poručníkem jeho dětí Petra a Elišky. Děti měly stále matku, Perchtu ze Šternberka rozenou z Kravař. Ta s Alšem uzavřela smlouvu o poručnictví dětí a správě statků poté, co musela řešit spory s pražskými husity, se kterými byla téhož roku přinucena uzavřít příměří. Perchta z Kravař k tomu upadla do velikých dluhů, za které byli jako ručitelé zadrženi někteří její služebníci. Aleš ze Šternberka se zavázal k uhrazení dluhů, za což se měl stát poručníkem obou sirotků a správcem statků. Pokud by sirotci zemřeli, měl Aleš zdědit všechny statky. Myslel přitom na všechny možnosti včetně toho, kdyby se Perchta znovu vdala, nebo kdyby jako poslední dědičkou zůstala Eliška. V tom případě by Perchta z Kravař ztratila nárok na Konopiště i Šternberk a Eliška ze Šternberka by byla vyplacena částkou 3500 kop grošů.

O tom, že nebyly vztahy mezi členy rodu Šternberků ideální, svědčí klauzule, podle které měl paní Perchtu z Kravař Aleš ze Šternberka v případě potřeby chránit proti svému bratru Smilovi ze Šternberka. Oba dva v té době patřili do nepřátelských věroučných táborů. Smil ze Šternberka byl do konce života věrný kalichu, Aleš ze Šternberka byl v této době spojencem Zikmunda Lucemburského. Smlouva byla sepsána v Českém Krumlově u Oldřicha z Rožmberka⁵³

S Perchtou z Kravař neměl Aleš ze Šternberka vůbec dobré vztahy, projevilo se to v uplatňování jeho práv na výše zmíněná panství Konopiště a Šternberk. Roku 1438 Aleš ze Šternberka napomínal Perchtu z Kravař, že by neměl její syn pobývat u Oldřicha z Rožmberka, se kterým byl v té době Aleš Holický ve při. Aleš ze Šternberka byl v této době spojencem Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a východočeských husitů. Perchtě z Kravař psal, že jen těžko zabráni plenění dvou výše zmíněných panství v Posázaví, pokud bude všem jasné, že je se svým synem ve spojení s Oldřichem z Rožmberka. Perchta z Kravař odpověděla, že je její syn u Oldřicha z Rožmberka z vůle Alše ze Šternberka a nevidí v tom tedy problém. Na to Aleš Holický opáčil, že o tom s mocným Rožmberkem skutečně mluvil, ale vždy zdůrazňoval, že by bylo synovi Perchty

⁵³ Smlouva Perchty z Kravař s Pražany: AČ I., s. 150., smlouva s Alšem ze Šternberka AČ I., s. 152n.

z Kravař nejlépe doma. Perchtě zopakoval výhrůžku, že nedokáže zabránit drancování jejích panství, i když se o to bude snažit.⁵⁴

V rozuzlení sporu o hrady Šternberk a Konopiště nám vyvstává nečekaný problém. Výše v textu jsme četli, že se stal Aleš poručníkem dětí Petra a Elišky. František Palacký, který sestavil korespondenci Alše ze Šternberka, se však domnívá, že se jeho výzva adresovaná Perchtě z Kravař týkala Zdeňka ze Šternberka. Jedná se o Zdeňka ze Šternberka, který vstoupil do dějin jako Zdeněk Konopišťský ze Šternberka a je znám především jako významný spojenec a později snad ještě významnější nepřítel Jiřího z Poděbrad. František Palacký se domníval, že se jedná o dalšího syna Petra ze Šternberka, ale už August Sedláček rozklíčoval, že Zdeněk ze Šternberka byl synem Jaroslava ze Šternberka na Veselí.⁵⁵ Tohoto problému se dotkneme ještě v kapitole o vztahu Alše ze Šternberka s Jiřím z Poděbrad.

Alšovi šlo patrně o to, aby mu bylo potvrzeno dědičné právo na šternberské državy blízko řeky Sázavy. Nejspíše kolem roku 1440 Petr ze Šternberka zemřel a je jasné, že se Alšovi úmysl povedl jen zčásti. August Sedláček se domníval, že Aleš ze Šternberka zdědil hrad Český Šternberk a Zdeněk Veselský ze Šternberka hrad Konopiště. K tomu držela část práv na Šternberk jakási Anežka ze Šternberka, která měla právo na osm vesnic a městečko Benešov.⁵⁶

Ve skutečnosti dopadl Aleš ještě hůř, protože z jeho korespondence vyplývá, že Zdeňkovi ze Šternberka připadla i pravidelná výplata ze statků patřících k panství Šternberk.⁵⁷ Za tím stála jistě Perchta z Kravař, která se snažila Alšovi škodit i dále. Nebylo jisté, jak přesně je panství Šternberk rozdělené, a ona odmítala Alšovi vydat patřičné dokumenty. Tyto dokumenty vyhotovili rožmberští písaři. To je odpověď na otázku, proč Aleš ze Šternberka nezdědil tolik majetku, kolik si představoval. Perchta z Kravař byla příbuzná Oldřicha z Rožmberka a Zdeněk ze Šternberka byl v té době spojencem mocného pána rodu červené růže. Později se však Zdeněk ze Šternberka připojil na stranu Alše ze Šternberka a Jiřího z Poděbrad, a to k velké nelibosti krumlovského pána.⁵⁸ Perchta z Kravař se i dále snažila Alšovi znepříjemňovat život.

⁵⁴ AČ II., s. 12n.

⁵⁵ SEDLÁČEK XV. s. 77.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ AČ II., s. 12.

⁵⁸ Tamtéž.

Ještě v září roku 1441 mu zadržovala listiny potřebné ke správě panství, nebo se snažila zabránit stavbě rybníka u Holic.⁵⁹

Kromě už zmíněných hradů Křivoklátu, Šternberka a Týřova, který však Aleš Holický často zastavoval, například mezi léty 1439-1445 Vilémovi z Ilburka, či rodných Holic, držel Aleš a jeho syn Petr ze Šternberka do roku 1453 v zástavě Bečov od pánů z Plavna. Je možné, že nějaký čas držel Brandýs nad Orlicí po zesnulém bratru Smilovi ze Šternberka.⁶⁰

Zajímavá je pak pro nás zmínka, že roku 1426 prezentoval do úřadu plebána v Unhošti a je zde zván nejen jako správce hradu Křivoklát, ale i hradu Karlštejn.⁶¹ O tom se mi nepodařilo zjistit více informací. August Sedláček nás o roce 1426 jen lakonicky informuje, že: „*O událostech roku 1426 jsme málo zpraveni, avšak zdá se, že byl v okolí pokoj.*“ Ale to, že byl Aleš ze Šternberka na Karlštejně vítaným hostem, víme určitě. Když na Karlštejn zavítal 1. září 1423, čekala ho hostina, na kterou bylo spotřebováno 52 kuřat, 8 slepic, dva zajíci, něco ptáků, čerstvé ryby, 2 hrnce másla, 19 sýrů a mnoho vajec. Hostinu podobného rozsahu si Aleš zopakoval 16. září, když navštívil Karlštejn spolu s Hanušem z Kolovrat, pobýli zde 4 dny. Jídlo zapíjeli vínem a medovinou.⁶²

Ale vraťme se k Alšově majetkové držbě. Tentokrát už k údajím ze sklonku Alšova života. V šesté kapitole o Jiřím z Poděbrad se dočteme o tom, jak dostal Aleš ze Šternberka za zásluhy polovinu bohatého města Chotěbuz od právě korunovaného krále Ladislava Pohrobka.

3.3. Z nemajetného šlechtice až na vrchol?

V této kapitole jsme se dotkly prvních zmínek o Alšovi Holickém ze Šternberka, stručně jsme si nastínili Alšův vztah s důležitými členy šternberského rodu té doby a zčásti i s některými dalšími významnými politickými hráči. Mluvili jsme i o majetkových záležitostech. Takto za sebou uspořádané informace bez dalšího kontextu nás mohly v leccěms překvapit. Alše ze Šternberka jsme si představili jako šlechtice, který se o rodovou tvrz Holice dělil s Janem ze Šternberka, bratrem Smilem a matkou Markétou ze Žeberka. Najednou Aleš Holický vlastnil významné královské hrady

⁵⁹ AČ II., s. 14. a 16.

⁶⁰ Rudolf URBÁNEK, *Věk Poděbradský I.*, Praha 1915, s. 145-164.

⁶¹ Libri confirmationum VIII. – X., s. 115.

⁶² SEDLÁČEK VI., s. 51nn.

Křivoklát a Týřov a usiloval o šternberské rodové državy Český Šternberk a Konopiště.

To, jakým způsobem rozmnožil své statky i vliv, svědčí o schopnostech Alše ze Šternberka. To, jakým způsobem se snažil získat majetky od Perchty z Kravař, svědčí i o jisté bezohlednosti. Už v úvodních dvou citátech z textů Václava Březana a Augusta Sedláčka jsme se mohli dočíst, že byl Aleš ze Šternberka velmožem, který měl moc hýbat osudy celého království. Zmást nás mohlo i to, vedle kterých osob se Aleš pohyboval. Napřed jsme četli, že stál po boku Zikmunda Lucemburského, a o chvíli později jsme se dozvěděli, že byl spojencem východočeského husitského svazu.

Také jsme odhalili, že Aleš Holický v Českém Krumlově u Oldřicha z Rožmberka podepsal výhodnou smlouvu s Perchtou z Kravař. O pár let později tuto smlouvu Oldřich z Rožmberka spolu s Perchtou z Kravař upravil v neprospěch Alše ze Šternberka. Kromě toho jsme mohli slyšet jméno Jiřího z Poděbrad, zemského správce a posléze českého krále, jehož byl Aleš Holický spojencem. Všechny tyto vztahy a události jsem schválně uvedl bez ladu a skladu, bez širšího kontextu. Aleš Holický ze Šternberka pak vypadá jako politik, který měnil své názory a mocenské uskupení podle toho, jak se mu to nejlépe hodilo. Je tomu ale opravdu tak? Nepodaří se nám najít v jeho životě jakýsi jednotící princip, který by všechny tyto změny vysvětlil? Následující kapitoly se pokusí všechny tyto události utřídit, vysvětlit a spojit v širším kontextu.

V další kapitole se dozvíme, jak to bylo s výše zmiňovaným vztahem Ale ze Šternberka ke králi Zikmundovi Lucemburskému a husitům.

4. Mezi katolíky a kališníky (1414-1436)

*Léta od narození syna božího 1414 ctihodné a božské přijímání svátosti těla a krve pána Krysta pod obojí způsobou, totiž chleba a vína, lidu obecnému věrnému majíc rozdávana býti, od poctivého Mistra Jakúbka z Stříbra, svatého pisma bakkaláře učeného...*⁶³

Přijímání pod obojí způsobou, to znamená kromě těla božího i laického kalicha, se stalo hlavním formálním znakem husitského hnutí. V kapitole o české šlechtě jsme psali o rozkolu feudálů na zastánce katolické a kališnické strany. Jak ale uvidíme, situace nebyla černobílá a velice často nehrála náklonnost k formě svátosti oltářní ani sympatizace s reformním programem velkou roli. Účastníky velice dynamického víru dějinných událostí často motivoval účelový pragmatismus, naopak někteří velmoži překonali úzký obzor svého zájmu a dokázali se na situaci dívat z širší perspektivy. O tom však později. Na jaké straně v těchto neklidných letech stál námi sledovaný Aleš Holický ze Šternberka?

I v literatuře se názory na dané téma liší. Můžeme se dočíst, že Aleš Holický byl horlivým katolíkem.⁶⁴ Další z autorů píše, že trvale patřil ke straně katolické, a zároveň byl umírněným vyjednavcem.⁶⁵ Ale také se můžeme dozvědět, že byl umírněným kališníkem.⁶⁶ Nebo že patřil od 30. let mezi husitskou aristokracii, která si udržovala nezávislé postavení respektované i radikály.⁶⁷ Osobní názor Aleše na utrakvistické učení neznáme, můžeme se jen pokusit interpretovat prameny politické a válečné povahy. Hodnocení si však necháme na závěr kapitoly. Teď se pokusíme jít krůček po krůčku po stopách událostí, které nám jeho přesvědčení přiblíží.

4.1. Na kostnickém koncilu?

František Palacký, znalec šternberského archivu nám podává zprávu, že se Aleš Holický účastnil kostnického koncilu.⁶⁸ Bohužel mnou studované prameny o jeho cestě mlčí. Zkusme se však podívat na možnosti, jak se mohl na koncil konaný na břehu Bodamského jezera dostat. Vzhledem k jeho pozdějšímu vztahu ke králi Zikmundovi

⁶³ *Vavřince z Březové kronika husitská*, ed. Josef EMLER, in: FRB V., Praha 1893, s. 42.

⁶⁴ Tomáš DURDÍK, *Hrad Týřov*, Praha 2001, s. 12.

⁶⁵ POKLUDA 2012 s. 16.

⁶⁶ Daniela DVOŘÁKOVÁ, *Barbora Celjská*, Bratislava 2013, s. 175.

⁶⁷ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, s. 17.

⁶⁸ PALACKÝ 2001, s. 68.

Lucemburskému, jehož byl v pozdějších dobách prokazatelně služebníkem, je možné předpokládat, že byl na koncilu jako Zikmundův dvořan. Bylo by to vysvětlení, proč do událostí v českém království zasáhl až poměrně pozdě, stejně tak i vysvětlení, kde nabyl majetek a vliv.

Také je možné, že patřil do skupiny šlechticů, kteří dostali od Zikmunda za úkol v pořádku dopravit Jana Husa do Kostnice. Člen doprovodu a kronikář Husova procesu Petr z Mladoňovic se o Alšovi nezmiňuje. Průvod, který vyrazil z hradu Krakovec na Rakovnicku, vedl Václav z Dubé a Jan z Chlumu řečený Kepka.⁶⁹ Oba dva Janu Husovi před časem dodali list, vyzývající k cestě na koncil. Nacházeli se totiž spolu se Zikmundem na severu Itálie, kde byli v jeho službách v boji proti Benátčanům.

Oba dva se s Janem Husem znali a s jeho učením sympatizovali.⁷⁰ Je však jasné, že na dlouhou výpravu nejeli sami. Kronika Ulricha von Richental, kostnického měšťana, seznamujícího nás podrobně s průběhem koncilu, se zmiňuje o celkem třiceti jezdcích. Jméno Jana z Chlumu vynechává a nahrazuje ho ve vedení skupiny jeho starším strýcem Jindřichem z Chlumu zvaným Lacembok.⁷¹ Důvod, proč Petr z Mladoňovic zmiňuje ve vedení výpravy Jana Kepku před Jindřichem Lacembokem je nasnadě, Mladoňovic byl osobním písařem Jana z Chlumu. Je také nutno podotknout, že delegaci tvořily dvě skupiny. Z příkazu Zikmunda doprovázeli Jana Husa výše zmínění Jindřich Lacembok a Václav z Dubé. Jan z Chlumu, univerzitní bakalář Mladoňovic a M. Jan Kardinál z Rejnštejna tvořili delegaci pražské univerzity.⁷² Jestli byl členem doprovodu i námi sledovaný Šternberk, nevíme.

Jeho jméno se nevyskytuje ani v rozsáhlém seznamu účastníků koncilu, který patří k Richentalově kronice.⁷³ Richentalův seznam však samozřejmě nemohl být úplný, někdy naopak jména přidával, navíc existuje několik variant seznamu. V textu můžeme nalézt prokazatelné chyby. Týká se to i jihočeského velmože Jindřicha z Rožmberka, který zemřel už roku 1412, a přesto se na seznamu nachází.⁷⁴ Pokud by Aleš patřil

⁶⁹ *Petra z Mladoňovic zpráva o mistru Janu Husovi v Kostnici*, ed. Zdeněk Fiala, Praha 1965, s. 73.

⁷⁰ František ŠMAHEL, *Jan Hus. Život a dílo*, Praha 2013 s. 160.

⁷¹ Ulrich Richental, *Kostnická kronika*, ed. Mária PAPSONOVÁ – František ŠMAHEL – Daniela DVOŘÁKOVÁ, Budmerice 2009.

⁷² ŠMAHEL 2013, s. 178.

⁷³ Ulrich von Richental. *Chronik des Constanzer Concils*, ed. Michael Richard BUCK Tübingen 1882, reprint Hildesheim 2008.

⁷⁴ Jaroslav FIKRLE, *Čechové na koncilu Kostnickém*, in: ČČH 9., Praha 1903, s. 182 a Ulrich Richental reprint 2008, s. 196.

k Zikmundově delegaci, tak po uvržení Jana Husa do žaláře nejspíše odjel se skupinou okolo Václava z Dubé a Jindřicha Lacemboka zpět k Zikmundovi, který ten čas pobýval v Cáchách, Bonnu a Kolíně nad Rýnem. S Husem zůstal jen Jan z Chlumu, který byl vyslán pražskou univerzitou, navíc si k Husovi utvořil upřímně vřelé pouto.⁷⁵

Další možnost, jak se mohl dostat Aleš Holický na koncil do Kostnice, je cesta jeho příbuzného Petra Konopišťského ze Šternberka. Po smrti Petra v roce 1420 dělal Aleš poručníka Petrovým dětem. Petr ze Šternberka byl v Kostnici jako doprovod litomyšlského biskupa Jana Železného, tvrdého odpůrce Husova učení. Tuto možnost může podporovat fakt, že členem doprovodu byl i Půta z Častolovic⁷⁶, který později vystupoval s Alšem, jako Zikmundův služebník.

Biskup Jan Železný měl na koncilu opravdu důležitou roli. Byl to jediný člen vysoké české církevní hierarchie, který se jednání koncilu účastnil. Například byl mezi 12 členy, kteří jednali o sesazení papeže Jana XXIII.⁷⁷ Kromě toho dostal biskup Jan za úkol informovat českého krále Václava IV., který se koncilu neúčastnil, o upálení Jana Husa a dalších novinkách z koncilu. A to přestože byl král Václav s biskupem v dlouhodobé pří.⁷⁸ Zda si můžeme do rámce těchto událostí zasadit i příběh Alše Holického, nevíme, jedná se jen o čiré spekulace. Pojďme se podívat na ještě jeden pramen, který by mohl vypovídat o působení Alše v raných počátcích husitské revoluce.

Oním pramenem je slavný stížný list české šlechty z 2. září 1415 proti upálení Jana Husa a věznění Jeronýma Pražského s přivěšenými 452 pečetěmi. Mezi podpisy najdeme i dva příslušníky rodu Šternberků: Smila ze Šternberka, který byl Alšovým bratrem, a Jaroslava ze Šternberka a Veselí.⁷⁹ Nutno dodat, že ve stížném listu najdeme i jméno Půty z Častolovic, o kterém jsme výše mluvili jako o doprovodu Jana Železného a služebníku Zikmunda a jeho jméno zazní i o pár řádků níže. Přesvědčení Jaroslava ze Šternberka také nebylo pevné, neboť nedlouho poté přestoupil na Zikmundovu stranu. Proto je otázkou, zda má stížnostní list české šlechty skutečnou výpovědní hodnotu o ideovém rozložení sil, které se začne formovat až později. Smil ze Šternberka naopak zůstal věrný kalichu až do konce svého života.

Předchozí řádky byly jen spekulací, které nám mohly Alšovo jednání přiblížit skrze jeho příbuzenské zázemí a ideovou příslušnost, kterou bude zastávat v nejbližších

⁷⁵ ŠMAHEL 2013, s. 185.

⁷⁶ Ed. Bohumil MAREŠ, *Listy Husovy*, Praha 1891, s. 227.

⁷⁷ FIKRLE 1903, s. 184.

⁷⁸ Petr ČORNEJ, *První pražská defenestrace. Krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.

⁷⁹ AČ III., s. 187 a 189.

letech. Nechme tedy domněnek a přejděme k Alšovu jednání, které máme pramenně doložené.

4.2. Počátek revoluce, ve službách Zikmunda, první smlouva o příměří s husity

Už od ledna 1418 byl Zikmundovým služebníkem Alšův příbuzný Petr Konopišťský ze Šternberka.⁸⁰ Ten Zikmundovi věrně sloužil až do svého předčasného skonu v bitvě u Vyšehradu roku 1420.⁸¹ O tom, že se Aleš, jako jeho příbuzný, přiklonil na tutéž stranu, svědčí Zikmundův zápis ve prospěch Alše a Půty z Častolovic na opatovickém klášteře z 5. ledna 1420. Klášter byl povinován platit těmto dvěma pánům 300 kop grošů ročně, a to 150 kop na sv. Jiří a 150 kop na sv. Havla.⁸² Tyto výplaty si oba páni příliš dlouho neužívali, klášter byl totiž roku 1421 vypálen husity.⁸³

O půl roku později už byl Aleš jedním z největších Zikmundových spojenců v českém království. Alespoň o tom svědčí úkol, kterým byl Aleš se svým souputníkem z raných revolučních let Půtou z Častolovic pověřen. Snad k tomu přispěla i smrt mnohých českých pánů v už zmíněné bitvě pod Vyšehradem. Kromě Petra Konopišťského tam tehdy smrt našli například moravský hejtman Jindřich Plumlovský z Kravař nebo Jindřich Lefl z Ležan, vratislavský hejtman a Husův hostitel na Krakovci, který na katolickou stranu přešel roku 1418. Pod Vyšehradem zemřel člen rodu Šternberků – Jaroslav ze Šternberka a Veselí, který, jak bylo výše řečeno, také připojil svůj podpis pod protestní list české šlechty. Mnozí další ze služeb Zikmunda odešli z důvodů přelévání politických sil. Zikmund byl tak nucen v českém království hledat nové spojence.

V červnových dnech roku 1421 se v čáslavském kostele sv. Petra a Pavla konal sněm, který měl být společným sněmem zástupců pod obojí i pod jednou. Nakonec se ho zúčastnilo jen pár katolických pánů. Aleš Holický ze Šternberka se spolu s Půtou z Častolovic sněmu účastnil jako posel Zikmunda Lucemburského, jehož práva měli hájit. Sněm byl však proti Zikmundovi nesmiřitelně naladěn a tomuto tlaku podlehl i Oldřich z Rožmberka a Čeněk z Vartenberka. Podle Vavřince z Březové si Aleš Holický a Půta z Častolovic jen stěží vymohli slyšení, ve kterém učinili předmluvu k Zikmundovu listu, kterým se hlásil ke svým právům a brojil proti těm, *kteríž by nás*

⁸⁰ AČ I., s. 147.

⁸¹ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*. Praha 1996, s. 59.

⁸² AČ I., s. 148.

⁸³ Edd. Dušan FOLTÝN - Petr SOMMER – Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 401.

*chtěli od našeho dědictvie tisknutí.*⁸⁴ O nesmiřitelnosti a nemožnosti přijmout Zikmunda za krále svědčí čtrnáct artikulů, které mu byly zaslány, obsahujících jeho provinění proti Koruně české. Namátkou se jednalo o upálení Jana Husa v Kostnici, o vyhlášení křížové výpravy proti Praze ve Vratislavi a následné drancování cizích vojsk či vyvezení korunovačních klenotů Království českého.⁸⁵

Aleš Holický tedy v počátcích revoluce patřil k velmožům, kteří stáli po boku krále Zikmunda a bojovali za jeho dědičná práva. V nejbližších měsících Alše čekala i vojenská zkušenost v boji s husity, i když se jednalo jen o konflikt lokálního charakteru. Pro Alše to však byl konflikt důležitý, protože v jeho důsledku obdržel hrad Křivoklát (v pramenech označovaný jako Hrádek), který se podle četnosti listin na něm vydaných i starosti, jakou o držbu hradu v pozdějších letech projevoval, stal jeho stálým sídlem. Události, které vedly k držení Křivoklátu, byly však spletité.

Po vyhlášení křížové výpravy Zikmundem proti Praze hledali pražští katoličtí měšťané úkryt v královských hradech. Jedním z oněch hradů byl i Křivoklát. Z neopatrnosti královské posádky však vypukl v polovině března roku 1422 požár, který hrad významně poškodil. Pražští měšťané utekli do Plzně, ale královská posádka zůstala a svými loupeživými nájezdy činila škody okolním městům. Křivoklát oblehl a obsadil s houfem Pražanů husitský hejtman Žibřid z Chříče. Hrad nebylo nejspíše těžké dobýt, jelikož byla jeho obranná schopnost snížena požárem. 10. srpna však na hrad udeřil Aleš Holický, který se spojil s Hanušem z Kolovrat, pánem na Krašově.⁸⁶ Ani oni se z kořisti dlouho netěšili. Ke Křivoklátu přitáhl Žibřidův bratr Absolon a hrad dobyl nazpět. Na ně znovu zaútočili Aleš s Hanušem z Kolovrat a donutili Absolona k ústupu. Ten se vydal směrem k Rakovníku, kde se ukryl. Aleš s Hanušem ho pronásledovali, město dobyli a oblehli Absolona s družinou v rakovnickém chrámu. Při bojích vznikl v městě požár a díky zmatku se Absolonovi podařil útek do Žatce.⁸⁷

Alšovi se válečné útrapy vyplatily. Jeho válečná kořist mu byla přiznána zápisem krále Zikmunda, který v té době dlel v Norimberku a mimo jiné spřádal další plány, jak se fakticky zmocnit české koruny. Kromě hradu Křivoklát byl Alšovi zapsán i

⁸⁴ Vavřínek z Březové, s. 488.

⁸⁵ Tamtéž, s. 489n.

⁸⁶ Václav KOČKA, *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 2009, s. 26-27.

⁸⁷ Bartošek z Drahonice, *Kronika*, ed. Ivan HLAVÁČEK, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 285. (Zpráva se nalézá v přípiscích ke kronice Bartoška z Drahonice, a je ve dvou po sobě následujících verzích – v první bylo město vypáleno, ve druhé ne) a František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, Rakovník 2010, s. 12.

hrad Týřov,⁸⁸ ze kterého dnes zbyly jen trosky skromně se tyčící nad řekou Berounkou. Tehdy to však byl nedobytný hrad, který jako jediný z širého okolí nebyl v bouřlivých letech dobyt, a to díky svému strategickému postavení i aktivní obraně kastelu francouzského typu.⁸⁹ Z téhož roku se nám dochovala zpráva, že Aleš na Křivoklátském panství choval pro Zikmunda 200 koní.⁹⁰

Přeskočme nyní do roku 1423. Po třech letech válečných tažení ať už křížových výprav, sjednávání pořádku východočeským svazem Jana Žižky či nespočetným množstvím lokálních pútek, začala země cítit vyčerpání. Nastala chvíle, kdy umírnění šlechtici obou stran zatoužili po míru a konsolidaci země. Doba bezvlády, kdy se nezapisovalo do zemských desek, nezasedal zemský soud, kdy právo stálo na straně vojensky silnějšího a hospodářské zázemí ukazovalo své limity, přestala vyhovovat vysoké šlechtě pod jednou i pod obojí.

Snad nad náboženskými spory zavládlo uvědomění si stavovské příslušnosti pánů a snaha převzít zodpovědnost za budoucnost země v době bezvlády. Snad to bylo zjištění, že jednorázově urvaná kořist nemůže z dlouhodobého hlediska zajistit prosperitu rodového panství. 16. října roku 1423 se proto v Praze sešel svatohavelský sněm, který jednal o příměří mezi pražany, umírněnými katolíky a kališníky. Sněm se sešel: *z přirozené našie powinnosti ty neřády v řád, búře w poklid a swornost uwesti, a tady obecné dobré téhož králowstwie naprawiti a upewniti.*⁹¹ Svatohavelská koalice byla, i když není v textu přímo jmenován, mířena proti Janu Žižkovi a jeho svazu, který v té době válčil na Moravě. Text přímo nejmenuje ani Zikmunda Lucemburského, ale ze situace vyplývá, že se s ním opět začalo počítat jako s kandidátem na uprázdněný trůn.⁹²

Koalice se chtěla postavit proti zemským škůdcům a uvést poměry v království do pořádku. Ač se pohybujeme v revolučních letech, musíme si uvědomit, že mluvíme o první polovině 15. století. A tak k pořádku v království samozřejmě a neodmyslitelně patřil panovník na trůnu. Proto je i znovu uvažování o Zikmundovi logickým krokem. K realizaci nového pořádku byla zvolena dvanáctičlenná zemská správa, která měla stejný počet zástupců pod jednou i pod obojí. V nové zemské správě nezasedl ani jeden zástupce městského stavu a pouze dva zástupci nižší šlechty. Iniciativu tedy převzali páni.

⁸⁸ AČ I, s. 522.

⁸⁹ DURDÍK 2001.

⁹⁰ AČ I, s. 523.

⁹¹ AČ III, s. 240-245.

⁹² ČORNEJ 2000, s. 331nn.

Aleš Holický ze Šternberka je v seznamu nových zemských správců uveden na čtvrtém místě za stranu pod jednou za Janem starším z Michalovic, Čeňkem z Vartenberka (který se vrátil zpět ke katolíkům) a nejmocnějším feudálem v zemi Oldřichem z Rožmberka.⁹³ Aleš se tak rázem vyšvihl mezi zemskou elitu a sleduje politickou linii, která sblíží umírněné osobnosti obou dvou znesvářených stran. Už po bitvě na Vítkově se snažil iniciovat jednání husitů se Zikmundem a vrátit jeho nástupnictví zpátky do hry.⁹⁴ Pokud si vzpomeneme na počátek této kapitoly, vybaví se nám různá hodnocení Alšovy politické příslušnosti z per různých historiků. Jedna z charakteristik zněla: *umírněný vyjednávač*. Už jeho účast na svatohavelské koalici nám dává tušit, že nebyl žádným radikálem vyhledávajícím boj až do konečného řešení. Aleš sledoval směr, který byl výhodný pro něj, a jak zjistíme v dalších kapitolách (kdy nám bližší charakterovou interpretaci dovolí prameny osobnější povahy), i pro české království. Jak už jsme citovali výše: koalice vznikla i z přirozené povinnosti, která na vysokou šlechtu dolehla a díky níž se pokusila vzít situaci do svých rukou.

Situace se však nevyvíjela podle plánu. A i Aleš byl donucen udělat ve své politice úhybný manévr (i když zatím dočasný a klamný) a roku 1424 (není přesně datováno) přistoupil ke čtyřem pražským artikulům. Zvláště se zavázal *ku přijímání welebné swátosti těla a krwe pána našeho Jesu Krista pod obojí způsobú*. A to všechno slibuje *swú dobřú věřú, bezewšie zlé lsti i pod swú ctí*.⁹⁵ Dále slibuje, že na žádném z jeho panství nebude potíráno uznávání pražských artikulů a jestliže by měl někdo jiný od Alše dostat hrad Křivoklát, nesměl by to být odpůrce svatých pravd (čtyř artikulů). Tento Alšův první obrat ovšem nebyl tak beze vší zlé lsti, jak sliboval.

Byl to sňatek z rozumu, který vykonal kvůli tlaku pražského a žateckého svazu. Dokonce byl přinucen zaplatit Absolonovi a Žibřidovi z Chříče částku 150 kop grošů za škody vzniklé ozbrojenými střety.⁹⁶ Svůj slib však rozhodně nehodlal dodržovat a v letech 1425 a 1426 sledujeme Alše opět v Zikmundových službách. Konkrétně opět chová koně na pomoc plzeňskému lanfrýdu, největší souvislé baště katolíkům v Čechách⁹⁷. Nedodržel ani část dohody o zástavě svých statků katolickým pánům. Ještě roku 1427 byl pánem na hradě Týřově. Aleš ale poté hrad podstoupil Habartovi z Adlaru, který v dalších letech vstoupí do dějin jako vyjednávač Zikmunda

⁹³ AČ III, s. 242.

⁹⁴ ČORNEJ 2000, s. 263.

⁹⁵ AČ I, s. 151.

⁹⁶ KOČKA 2009, s. 28.

⁹⁷ AČ I., s. 523.

Lucemburského s husity při obléhání Plzně. Bartošek z Drahonic nám zachoval zprávu, jak Habart podnikl z Týřova loupeživou výpravu směrem k Praze, kde zabral přes 200 kusů dobytka a hnal je k Zbraslavskému klášteru. Dobytek se mu k jeho smůle dopravit nepodařilo, zajal však 166 husitských bojovníků, které dopravil na hrad Týřov.⁹⁸ To si pražský svaz při podpisu smlouvy s Alšem určitě nepředstavoval.

Aleš Holický nebyl jediným feudálem, který pod tlakem přestoupil ke straně pod obojí. Podobné smlouvy podepisovali i další šlechtici a v nepřehledné politické situaci je porušovali. Zástupci strany pod obojí samozřejmě nemohli ohlídat upřímnost konverze, ke které se mnozí zavazovali, a tak vznikala často nepřehledná situace.

4.3. Ve skupině umírněných kališníků, lipanská bitva

Aleš ze Šternberka ke straně podobojí nakonec přestoupil natrvalo. Někdy v druhé polovině roku 1427 uzavřel další příměří a přestoupil smlouvou podepsanou na hradě Žebráku ke straně podobojí.⁹⁹ Dokazuje to i konec zápisů prezentací kněží v konfirmačních knihách. Prvního faráře prezentoval do úřadu těsně po získání křivoklátského panství v roce 1422. Tehdy prezentoval ve vsi Lužná patřící k hradu Křivoklátu do funkce plebána Adalberta. Poslední prezentaci provedl Aleš právě roku 1426 v Panošim Újezdě. Nové plebány neuváděl do úřadů ani roku 1424, kdy uzavřel své první příměří s husity. Od roku 1422 do roku 1427 máme však jen sedm záznamů o jeho prezentacích, což je malý vzorek na to, abychom mohli říci, že je absence zápisu v roce 1424 zapříčiněna Alšovou smlouvou o příměří s kališníky.¹⁰⁰

Od roku 1427 se tedy Aleš natrvalo pohyboval ve skupině umírněných kališnických šlechticů, kteří se seskupili okolo Menharta z Hradce. Menhart z Hradce byl původně katolický pán, který byl přinucen přistoupit na stranu pod obojí. Takových osobností bylo ve skupině víc a díky své minulosti a pragmatickému smýšlení neměli problém vystoupit proti husitské radikální levici a sjednat katolicko-utrakvistickou koalici, která se postavila radikálům v bitvě u Lipan.

Rozhodujícími se stala léta 1433 a 1434. Aleš Holický se stále pohyboval v okruhu umírněných utrakvistických šlechticů, kteří vycítili příležitost vzít situaci z velké části do vlastních rukou. Hospodářská situace začala být nesnesitelná. Mezi léty

⁹⁸ SEDLÁČEK VIII, s. 65.

⁹⁹ AČ III, s. 264nn.

¹⁰⁰ *Libri confirmationum VIII-X.*, ed. Josef EMLER, Praha 1889, s. 27, 28, 55, 102, 104, 115, 123.

1431-1434 přišla těžká neúroda, která byla zapříčiněna kombinací všech možných nepřízní podnebí, které si dovedeme představit. Kromě krutých zim s velkým množstvím sněhu zasáhly českou krajinu prudké lijáky, povodně i naopak suché jaro roku 1432.¹⁰¹ K tomu si připočtíme už přes deset let trvající stálé ležení polních vojsk (což byla ve středověké Evropě nebývalá věc) a vojenské střety, které hospodářskou krizi násobily.

V listopadu roku 1433 se v Praze sešel svatomartinský sněm, který měl za úkol situaci řešit. Většina účastníků sněmu pochopila nutnost najít dohodové řešení, které by dokázalo vyvést české království z krize. Na sněmu byl zvolen zemský správce Aleš Vřešťovský z Riesenburka.¹⁰² Jako přední muž východočeského husitství, bývalý Žižkův spolubojovník, byl přijatelný pro husitské svazy i pro skupinu Menharta z Hradce. Menhart z Hradce snad doufal, že Aleš Vřešťovský neoplývá ambicemi stát se hegemonelem českého království a doufal, že jeho politiku bude moci ovlivňovat. Je pravdou, že Aleš z Riesenburka v dalších letech nebude účastníkem důležitých poselstev ani nebude odměněn basilejským koncilem za pomoc při ukončení válek.

Vizí Menhartovi skupiny bylo sjednání dohody s koncilem v Basileji, rozpuštění polních vojsk a nastolení stavovského modelu státu, ve kterém by měla převahu vysoká šlechta.¹⁰³ Dochoval se nám i seznam účastníků sněmu, který lze nejspíše ztotožnit s voliteli nového zemského správce.¹⁰⁴ Mezi nimi nalezneme i Alše ze Šternberka, kterého jak jsme se už zmínili, můžeme přiřadit ke skupině Menharta z Hradce.¹⁰⁵ Bylo zvoleno i 12 členů poradního orgánu, které bohužel neznáme jménem. Petr Čornej vyvozuje, že by v zastoupení za panskou skupinu neměli chybět Menhart z Hradce, Aleš Holický ze Šternberka a Hynce Ptáček z Pirkštejna.¹⁰⁶ Celá situace směřovala k vytvoření jednorázové akční koalice mezi katolíky a umírněnými kališníky, která byla namířená proti polním vojskům.

Jak se lišili umírnění kališníci páni od radikálních husitů? Polní vojska bojovala za kompaktáta závazná pro celé království. Umírnění husité považovali kalich za nezbytnou součást svojí víry, ovšem neměli problém tolerovat dvojvěří. Stejně tak na tom byla katolická strana.

¹⁰¹ Ke klimatu a hospodářské situaci za husitských válek: ČORNEJ 2000, s. 589-599.

¹⁰² AČ III, s. 412.

¹⁰³ ČORNEJ 1992, s. 105nn.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 106., podrobnější rozbor: ŠMAHEL 1996 III., s. 278.

¹⁰⁵ AČ III, s. 415.

¹⁰⁶ ČORNEJ 1992, s. 107.

Vznik koalice vyburcoval Prokopa Holého k obléhání Starého Města. Spojené vojsko, ve kterém hráli nejdůležitější úlohu Menhart z Hradce, Ptáček Pirknštejna a Aleš ze Šternberka, však Prahu lehce dobylo. Prokop Holý věděl, že musí všechnu sílu použít k boji o Prahu a vše směřovalo k lipanské bitvě. Bartošek z Drahonic nám zanechal zprávu, že se válečné vřavy, která byla osudná pro sirotčí a tábořský svaz, účastnil na straně vítězů i Aleš Holický ze Šternberka.¹⁰⁷

4.4. Vojenská pacifikace radikálů po lipanské bitvě

Po bitvě u Lipan pokračoval Aleš ve vojenské pacifikaci poměrů v království. Radikální křídlo husitů nebylo prohrou u Lipan zdaleka poraženo na hlavu. Svou pozornost Aleš zaměřil na Slánsko, kde operoval Jakoubek z Vřesovic, který mohl Alše ohrozit na Křivoklátě z Žatce a Loun. S bojovníky plzeňského kraje a s karlštejnským purkrabím Vilémem z Jaroslavice se Aleš pokoušel dobýt tvrz Řisuty, která patřila právě hejtmanovi žatecko-lounského svazu. Tvrz stála nedaleko Slaného a o dobytí se snažili pouze den a noc, poté odtáhli s neúspěchem a vraceli se domů.

Snad dobývání vzdali tak brzy kvůli zprávě o blížícím se vojsku Jakoubka. Jakoubek z Vřesovic se neúčastnil bitvy u Lipan a místo toho dobýval hrad Kostomlaty. Bartošek z Drahonic se zmiňuje o dvou stech padesáti jezdcích a tří tisících pěti stech pěších z Žatce, Loun a Slaného, kteří Alše a jeho skupinu napadli u vesnice Řevničov. To byla poměrně velká skupina, která s sebou měla i bojové vozy a děla. Vždyť podle stejného kronikáře mělo celé vojsko panské jednoty v bitvě u Lipan tisíc jezdců a necelých deset tisíc pěších a husitští radikálové sedm set jezdců a téměř devět tisíc pěších. Je tedy otázkou, zda Alše napadla skutečně tak velká skupina zbylých bojovníků božích, víme, že přesné vyčíslování počtu vojáků nebylo předností středověkých kronikářů. Jestli ano, tak Jakoubek z Vřesovic citelně chyběl v lipanské bitvě.¹⁰⁸ Když Aleš a karlštejnský purkrabí dorazili k řevničovskému lesu, Jakoubek z Vřesovic na ně s křikem zaútočil. Napadení nechali pozadu bojové vozy a jízda i pěší bojovníci se vrhli na pronásledovatele. Výše řečení páni a plzeňští zahnali útočníky zpátky k vozům a donutili je k útěku. Při bitvě a následném pronásledování prý bylo zabito více než sto

¹⁰⁷ Bartošek z Drahonic, s. 267n.

¹⁰⁸ František Šmahel předpokládá, že takového počtu vojsko Jakoubka z Vřesovic nedosahovalo, ŠMAHEL 1996 III, s. 296.

padesát Jakoubkových bojovníků. Poté se všichni vrátili domů, Aleš Holický na nedaleký Křivoklát.¹⁰⁹

Už necelý měsíc po lipanské bitvě (proběhla 30. května 1434) začalo oficiální jednání o přijetí císaře Zikmunda na český trůn. V týdnu po svátku sv. Jana Křtitele se sešel v Praze sněm, kde byla zastoupena císařova strana, a to především Oldřichem z Rožmberka a Půtou z Častolovic. Za stranu umírněných husitů byli přítomni především Menhart z Hradce a Hynce z Ptáček z Pirkštejna. Usneslo se, že k císaři bude vysláno poselstvo. Kališnické uskupení za císařem vyslalo Menharta z Hradce, Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a Čeňka ml. z Vartenberka za stav panský. Za stav rytířský to pak byli Beneš Mokrovouský z Hustiřan, Čapek ze Sán, který si jak vidno ústupem z lipanské bitvy do Kolína a tím i zachováním početného vojenského sboru udržel slušnou pozici pro vyjednávání, dále Vilém Kostka z Postupic a Jan ze Smiřic. Za měšťany byl vyslán hlavně Jan Velvar. S nimi odjeli i duchovní vůdcové včele s Janem Rokycanou, duchovní radikálního křídla neměli v poselstvu místo.

Přímo jednal Zikmund s Oldřichem z Rožmberka a dalšími katolickými pány. Kronika Bartoška z Drahonic¹¹⁰ ani sněmoví usnesení z 24. června, které známe z německy znějícího opisu,¹¹¹ nám nedávají tušit, zda se Aleš Holický sněmu účastnil. Členem poselstva k císaři, které vyrazilo 10. srpna v den sv. Vavřince však nebyl, byl by totiž určitě zmíněn. Odjel tam však Hynce Ptáček z Pirkštejna na Ratajích, se kterým Aleš brzy vytvoří nové politické uskupení. Když Hynce viděl, že jednání nikam nepovedou, zastavila se především na náboženských otázkách, vydal se zpět domů, kde bojoval proti zemským škůdcům.¹¹²

Víme, že od 17. března Hynce 1435 obléhal spolu s dalšími pány, lidmi Oldřicha z Rožmberka i vojáky Perchty ze Šternberka (vdova po Petrovi ze Šternberka, který zemřel 1420 v bitvě u Vyšehradu), která dlela na nedalekém Konopišti, hrad Ostromeč, kde sídlil hejtman Filip z Padařova. 25. dubna se k oblehatelům přidal Aleš Holický ze Šternberka s panem Jencem z Petersburka s padesáti jezdci, jedenácti vozy a dvěma sty pěšími. 15. května k ležení přibyl i Alšův spojenec Hanuš z Kolovrat se sto pětadvaceti

¹⁰⁹ Bartošek z Drahonic, s. 272.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Ed. František PALACKÝ, *Urkundliche Beitræge des Hussitenkrieges 2, 1429-1436*, Praha 1873, s. 419-421.

¹¹² Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna a jeho role ve spojených východočeských lanfýdech*, in: edd. Martin NODL – Martin WIHODA, *Coloquia mediaevalia pragensia 9: Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007, s. 254.

jezdci a třemi sty pěšími. Tvrz obléhali až do 22. května, kdy jim byla vydána, a obléhaným byl umožněn volný průchod na Tábor.¹¹³

Historik Martin Šandera se pak pomocí této situace snaží ukázat, že Hynce Ptáček (a s ním i Aleš Holický) nebyl žádný radikál a svým souvěrcům umožnil volný průchod na Tábor. Je však otázkou, nakolik to byla dohoda vynucená okolnostmi. Hrad byl obléhán více než dva měsíce a o těžkosti s obléháním svědčí i postupné přibývání vojáků do ležení. O obléhání se zmiňují i Staré letopisy české, z nichž se dovídáme, že hrad: „*dobývše jeho udatně v krátkém času, i rozbořili.*“¹¹⁴ Podle Augusta Sedláčka obléhatelé násilím ničeho nedosáhli a vyhladovělá posádka s nimi uzavřela dohodu. Hrad byl zničen a vypálen až po opuštění posádkou Filipa z Padařova a opravovat ho začal až Zdeněk Konopišťský ze Šternberka v roce 1450, aby rozšířil svou doménu v Posázaví.¹¹⁵

Hynce Ptáček byl umírněným politikem a dokázal jednat s radikály i s katolíky, pokud ale neměl na vybranou, proti škůdcům zemského míru zakročil tvrdě, ať už to byli souvěrci či ne. Dokazuje to i jeho obléhání Jana Roháče z Dubé na Sionu, který byl nejen souvěrcem, ale i příbuzným Hynceho. Je však pravdou, že v případě dobývání Roháčova Sionu útok záměrně oddaloval a Roháčův špatně opevněný hrad dobyl, až když se blížili oddíly Zikmundova uherského důvěrníka Michala Országha a už nebylo místo k předstírání.¹¹⁶ Toto smýšlení ho jistě spojovalo s Alšem, který též nebyl náboženským radikálem a dokázal jednat s každým.

4.5. Přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále

Vraťme se však od dobytého hradu Ostromeč k celostátní politice. Nemáme sice doklady o Alšově aktivitě na svatojánském sněmu, ale i po lipanské bitvě si udržel místo v radě Alše Vřešťovského z Riesenburka.¹¹⁷ Na neděli 24. dubna 1435 byl pak svolán sněm do Brna, účastníci se však sjížděli postupně. Aleš Holický měl v tento čas dorazit do ležení k Ostromeči. Jako první dorazili do Brna legáti basilejského koncilu,

¹¹³ Bartošek z Drahonic, s. 274.

¹¹⁴ *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, ed. František ŠIMEK, Miloslav KAŇÁK, Praha 1959, s. 126.

¹¹⁵ SEDLÁČEK XV., s.

¹¹⁶ Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, 2. přepracované vydání, Praha a Litomyšl 2003, s. 315nn.

¹¹⁷ ŠMAHEL 1996 III. tak usuzuje z věřícího listu slezských knížat, který jmenuje Alše na třetím místě, AČ III. s 418.

jejichž působení přineslo nemálo veřejných skandálů a střetnutí s kališníky.¹¹⁸ Počátkem července přijel do Brna i císař Zikmund a k němu se měli sjet přední čeští páni včetně Alše Holického.¹¹⁹ Sedmdesátiletý císař se basilejským legátům navzdory snažil co nejdříve dohodnout a přiblížit tak vytoužené přijetí za českého krále. Spor s legáty koncilu se však zasekl na náboženských otázkách a část vyslanců zamířila zpět do Basileje, kde se měli poradit o dalších krocích.

Přední vítězové od Lipan pak byli odměněni penězi ze sbírky basilejského koncilu, který měl snad být i podporou pro další pacifikování Tábora a jeho spojenců. Po šesti stech zlatých dostali Oldřich z Rožmberka a Menhart z Hradce. Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický si rozdělili dalších sedm set dukátů.¹²⁰ Po brněnských jednáních se k 28. říjnu 1435 sjel velký sněm do Prahy. Nechyběli ani Menhart z Hradce, Hynce Ptáček a Aleš Holický. Sněm se tehdy dohodl o přijetí Zikmunda na trůn, jestliže splní určité podmínky.¹²¹

Další jednání s císařem pak měla pokračovat ve Stoličném Bělehradě. Nejdůležitějšími členy poselstva, se kterými císař jednal, byli Menhart z Hradce a Hynce Ptáček. Aleš Holický nedorazil spolu s nimi, ale až později v průběhu jednání.¹²² Mluvčím této skupiny se stal Jan Velvar, podle Františka Šmahela kvůli jeho plynulé latině, ale pro Zikmunda se stal nejspíše tvrdým protihráčem, když basilejským legátům referoval: „*Ten Velvar všechno zkazí.*“ Čeští páni i císař toužili po co nejrychlejší dohodě a neváhali v tajných jednáních obejít basilejské vyslance. Jednalo se hlavně o podobu kompaktát. Zikmund pak 6. ledna vydal majestát náboženských svobod v duchu úmluv, které se odehrály na předchozím sněmu v Brně. Zároveň se domluvili na závěrečném sjezdu v Jihlavě, který měl Zikmundovi s konečnou platností přičknout vládu v českém království.¹²³

Počátek jihlavského sjezdu se pak posunul kvůli Zikmundovým problémům s Turky a začal 27. května. Do Jihlavy se za Zikmundem sjeli všichni důležité činitele až na Oldřicha z Rožmberka, který zůstal na svém panství a nedbal císařových výzev.

¹¹⁸ k brněnskému sněmu, ŠMAHEL III., s. 306-309.

¹¹⁹ Bartošek z Drahonice, s. 274.

¹²⁰ *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I.*, Vídeň 1857, s. 615., dále k tomu ŠMAHEL 1996 III., s. 309 a ŠANDERA 2007, s.

¹²¹ Bartošek z Drahonice, s. 276.

¹²² Z deníků basilejských legátů sestavil průběh jednání V. V. Tomek a domnívá se, že Aleš Holický ze Šternberka dorazil k jednání později, Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1899, s. 702.

¹²³ TOMEK 1899, s. 693-702. a ŠMAHEL 1996 III., s. 310n.

Zikmundovu přijetí předcházely těžkosti vyjednávání. Sněmem zvolený arcibiskup Jan Rokycana se musel prozatím vzdát uznání a spokojit se slibem Zikmunda Lucemburského, že za ním bude stát až do smrti.

Vrcholem celé husitské revoluce se pak stalo vyhlášení kompaktát, které se událo 5. července 1436. Kompromisní znění kompaktát vycházelo z usnesení svatomartinského sněmu roku 1433.¹²⁴ Kronikář se o znění kompaktát zmiňuje takto: „že kdokoli ze světských osob si bude přát přijímat tělo Páně buď pod jednou nebo pod obojí způsobou, aby mu bylo podáváno podle jeho přání a jedni druhé aby násilím nenutili ani neosočovali.“¹²⁵ 13. července pak císař uznal volbu Jana Rokycany arcibiskupem a jeho dvou pomocných biskupů a slíbil, že se zaslouží o jejich plné uznání.¹²⁶ Slavnostním vrcholem sjezdu pak bylo přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále, které se událo 14. srpna 1436 na jihlavském náměstí.¹²⁷

Ve čtvrtek před svátkem sv. Bartoloměje, 23. srpna dorazil nově přijatý český král do Prahy i se svou chotí Barborou Celjskou. Oba byli slavnostně přijati pražskými měšťany, měšťany dalších měst, rytíři, zemany a pány včetně Menharta z Hradce, Alše Holického ze Šternberka a Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, které referující kronikář zmiňuje v tomto pořadí.¹²⁸ Zikmundova choť Barbora Celjská byla korunována na českou královnu o masopustním pondělí 11. února roku 1437. V pražské katedrále sv. Víta byla korunována legátem basilejského koncilu, coutanceským biskupem Filibertem. Na Barbořině hlavě tak spočinula po uherské a říšské koruně i ta česká (císařské korunovace se neúčastnila). Jak zjistíme později, je pro nás důležitá zpráva, že se korunovace účastnil Aleš ze Šternberka odjinud z Holic a Hynek řečený Ptáček z Pirkštejna jinak z Rataj.¹²⁹ Zikmund Lucemburský korunován nebyl, mlčky tak byla uznána jeho narychlo uskutečněná korunovace roku 1420, po které z Prahy uprchl.

4.5. Aleš Holický ve víru revolučních let

Tímto jsme si prošli 20 let života Alše Holického ze Šternberka. Ze šlechtice, který se možná účastnil koncilu v Kostnici, se stal uznávaný velmož, který spoluurčoval politiku českého království. Zjistili jsme, že ve své příslušnosti k politicko-

¹²⁴ AČ III., s. 442., znění svatomartinských úmluv: AČ III., s. 398nn.

¹²⁵ Bartošek z Drahonic, s. 276., překlad z latiny E. Kamínková

¹²⁶ AČ III. s. 445.

¹²⁷ O dění v Jihlavě, ŠMAHEL 1996 III., s. 311- 313.

¹²⁸ Bartošek z Drahonic, s. 277.

¹²⁹ Tamtéž.

náboženským stranám nebyl pevný. Přebíhání ze Zikmundovy strany ke smíru s kališníky mezi léty 1424-1427 na první pohled působí jako amorální jidášství, které sloužilo jen k zachování majetků v době vojenské převahy pražského a žateckého svazu. Pravdou je, že podepisování smluv a jejich následné porušování mu nejspíše nečinilo velký problém. Rozhodně byl obratným politikem, který uměl balancovat na kraji mocenských hran. Ne vždy však muselo být takovéto jednání motivováno sobeckým hromaděním majetku. Bylo by zavádějící označovat všechny přeběhlíky za notorické shromažďovače majetku. I vůdčí osobnost umírněných kališníků Menhart z Hradce se nemovitým majetkem neobohatil. Své državy nerozšířil například ani další slavný přeběhlík, nejvyšší purkrabí a důležitý politický hráč z úvodu revoluce, Čeněk z Vartemberka.¹³⁰

Naopak nebyly vůbec neobvyklé zábory církevního majetku katolickou šlechtou. Za všechno uvedu dva příklady. Už v roce 1415 napadl husitský šlechtic Jan Městecký z Opočna se svým bratrancem, katolickým pánem Otou z Bergova opatovický klášter. Příbuzenský vztah a vidina bohatství benediktinského kláštera tehdy nejspíše překonala jejich ideové rozpory.¹³¹ Druhým příkladem je snaha Oldřicha z Rožmberka získat rozlehlé panství kláštera Zlatá Koruna, které sousedilo s rožmberskými državami. I když Zikmund roku 1422 musel kvůli nátlaku zahraničních hodnostářů rušit své zástavy církevního majetku, Oldřich si klášterní panství nechal. A když od Zikmunda nedostal ani po skončení válek zástavu, zajistil si tento zručný falzifikátor falešnou listinu, která ho opravňovala k držení panství pro sebe i pro své potomky.¹³²

Je pravdou, že i Aleš ze Šternberka vyšel z husitské revoluce s větším panstvím, než s jakým do ní vstupoval. Královské hrady Křivoklát a Týřov získal za četné půjčky i služby králi Zikmundovi a po skončení revoluce si díky svému postavení a snad i Zikmundově neschopnosti vyplatit zpět všechny královské zástavy, důležité hrady udržel až téměř do své smrti.

Odcitujme si jednu větu ze slavné knihy Podzim středověku: „*Nikdo nebude popírat existenci hospodářských příčin při vytváření těchto (mocenských) stran, avšak neuspokojen úspěchem, s nímž se dodnes demonstrují, bude mít sklon položit otázku, zda by k vysvětlení stranických bojů pozdního středověku nebylo třeba příhodnější*

¹³⁰ ČORNEJ 1992, s. 223.

¹³¹ ČORNEJ 2010, s. 36n.

¹³² ŠMAHEL IV. 1996, s. 58.

*hledisko sociologické než politicko-ekonomické.*¹³³ Alšovo jednání si totiž můžeme vyložit i opačným způsobem, než je bezohledné kořistnictví. Aleš nevystupoval v žádné radikální pozici a i v dalších letech si dokázal udržet kontakt s katolickými i kališnickými pány. Dnešními slovy bychom mohli říct, že nebyl náboženským fanatikem. Snad je jeho jednání možno brát i jako tolerantní a směřující ke smíru.

Dalším aspektem je jeho stavovská příslušnost – ono sociologické hledisko. Část vyšší šlechty dokázala v důležitých okamžicích vzít zodpovědnost na svá bedra a pokusit se v království zajistit mír a novou prosperitu. Aleš mohl být jedním z nich. I to, že se v počátcích revoluce postavil na stranu Zikmunda Lucemburského, by ve světle těchto úvah dávalo smysl. Středověký šlechtic nemohl existovat bez svého panovníka (i když jsou dějiny šlechty dějinami emancipace) a nástup posledního člena dynastie Lucemburků byl přes všechny neshody nejlogičtější řešením. I v budoucích letech bude zpočátku prosazovat volbu Albrechta Habsburského na český trůn, přestože se z jeho strany obával osobní likvidace. Doufal totiž, že jeho přijetí zajistí zemi mír. Jeho volbu však podmiňoval volební kapitulací, kterou Albrecht odmítl. O tom všem bude řeč v další kapitole, které přidá další střípky k Alšovu politickému i osobnostnímu portrétu.

¹³³ Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha a Litomyšl 2010, s. 20.

5. Pomocník královny vdovy (1436-1444)

„A také milý pane, zdáloby mi se, by psal kniežeti Rakúskému, aby paní naši králowú ostawil při těch umluwách, kteréž sú se w Praze staly, a mimo to Jejie Milosti netiskl, neb jestliže mimo to Jejie Milost utadinkuje neb utiskne, spojít se nás mnoho s těmi, kteříž proti Jeho Milosti mienie býti s králem Polským, ježtobychme toho sic pro ižádné věci neučinili, než proto, kdyžy Její Milost mimo umluwy Pražské utištěna neb utadinkowána byla.“¹³⁴

Další kapitola navazuje na přijetí Zikmunda Lucemburského českým králem, který se však ze svého vytouženého panování dlouho neradoval. Celá kapitola je nazvaná po vztahu Alše k choti Zikmunda Lucemburského Barboře Celjské, legendami opředené královně, jejíž černou pověst vytvořil zejména Aeneas Silvius Piccolomini.

Po Zikmundově smrti byla zajata svým zetěm a Zikmundovým následníkem Albrechtem Habsburským. Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický ze Šternberka se postavili za Barbořina práva. Spor s Albrechtem Habsburským gradoval a skupina okolo Hynceho a Alše se pokusila na český trůn dosadit polského krále. Situace byla samozřejmě složitější. Albrecht, který byl zvolen i římským králem se necítil povinován omezovat svůj vladařský post volební kapitulací, což ohrožovalo práva a svobody dobyté v posledních letech. Pro nás bude zajímavé sledovat, do jakého nového politického uskupení Aleš ze Šternberka po Zikmundově smrti patřil a co ho k těmto krokům mohlo vést.

5.1. Od přijetí za krále po Zikmundovu smrt

Zikmund byl tedy konečně uznán za českého krále a Alše Holického ze Šternberka čekala s dalšími pány odměna. Už peněžní odměna od basilejských legátů ukazovala, kdo patřil mezi hegemony vítězné strany. Těžko říci, jak se na Šternberka, který z husitských válek vyšel jako protřelý politik, díval. Jak už víme, minimálně od roku 1420 se nacházel v Zikmundových službách a za významnou pomoc, ale i časté výpůjčky mu zapsal hrad Týřov a Křivoklát. Na rozdíl od Půty z Častolovic, který zůstal v Zikmundových službách a často fungoval jako jeho posel do českých zemí, přešel Aleš na stranu umírněných kališníků. V roce 1437 před ním tedy nestál jako

¹³⁴ AČ II., s. 6., dopis Alše Holického Oldřichovi z Rožmberka, kde si přeje, aby rožmberský vladař zatlačil na Albrechta Habsburského, který věznil Barboru Celjskou, vdovu po Zikmundovi Lucemburském. V případě, že Albrecht nevyhoví, hrozí volbou polského krále na český trůn.

věrný služebník, který by při něm stál za všech okolností, ale jako jeden z lipanských vítězů a předních politiků umírněného kališnického křídla.

První byli odměněni Menhart z Hradce, který si vydobyl funkci nejvyššího pražského purkrabí a Hynce Ptáček z Pirkštejna, který obdržel titul nejvyššího hofmistra.¹³⁵ Na začátku roku 1437 pak Zikmund přistoupil k obnově zemského soudu, který ve válečných dobách nezasedal. 26. ledna rozhodl při mezi pány a nižší šlechtou o složení zemského soudu, a to tak, že komorníka a sudího jmenuje panovník ze stavu panského, písaře pak panovník zvolí z nižší šlechty. Celkově pak mělo u soudu zasedat dvanáct pánů a osm rytířů.¹³⁶ Zikmund tak nižší šlechtě potvrdil pozice vydané ve válečných letech. Aleš Holický ze Šternberka je už 28. ledna téhož roku připomínán jako nejvyšší komoří.¹³⁷ O postech, které získali jednotliví páni, a o celkovém složení zemského soudu nás informuje Bartošek z Drahonic.¹³⁸

Zikmund Lucemburský se však z vytoužené vlády v českém království dlouho netěšil. Poprava Roháče z Dubé a jeho více než padesáti spolubojovníků, nedodržování kompaktát (vypovězení některých kališnických duchovních) či odnětí Týnské fary Janu Rokycanovi, kterému slíbil podporu až do smrti, rozdmýchalo všeobecný neklid. 9. prosince roku 1437 zastihla Zikmunda smrt. Snad symbolicky ho dostihla při jeho rychlém odjezdu z českého království ve Znojmě.¹³⁹ A co je pro nás zajímavé, ještě na smrtelné posteli si vzpomněl na Alše ze Šternberka a podle toho, co víme, nemyslel na něj vůbec v dobrém.

5.2 Alšův strach z Albrechta Habsburského, Barbora Celjská, nejasný dopis

Odkud víme, že Zikmund Lucemburský na smrtelné posteli myslel na svého bývalého služebníka ze šternberského rodu? Aleš se dva měsíce po Zikmundově smrti zmínil Oldřichovi z Rožmberka o strachu z Albrechta Habsburského: *„Takét' wěděti dáwám, jak sú mi jistí wzkázali, ti ježto sú byli při našeho pána smrti dobré paměti, že jest Jeho Milost prawil před kniežetem Rakúským, by byl Jeho Milost déle žiw pobyl, že mě jest mienil (jedno slovo chybí, dopis je poničen) o hrdlo připrawiti, a že jest přikázal knížeti Rakúskému, tu w Znojmě, když by mne mocen byl, aby mě o hrdlo připrawil, a*

¹³⁵ ŠMAHEL 1996 III., s. 314.

¹³⁶ AČ III., s. 452.

¹³⁷ Reliquiae tabularum terrae II., s. 150.

¹³⁸ Bartošek z Drahonic, s. 278.

¹³⁹ ŠMAHEL 1996 III., s. 319.

kníže Rakúské že jest jemu to slíbil učiniti, kdyžby mne mocen byl, aby mne o hrdlo připravil.“

Z dopisu se bohužel nedovíme, z jakého důvodu se chtěl Zikmund Šternberka zbavit. Aleš jen rožmberského vladaře ujišťuje, že kdyby k násilí došlo: „... *staloťby mi se newinně.*“ Dále víme, že se Aleš chystal za Albrechtem jako člen poselstva, ale čekal na radu Rožmberka, zda si myslí, že to je bezpečné. Píše, že k němu má velikou důvěru a proto o radu prosí právě jeho a nakonec ho zapřísahal, aby o tom s nikým dalším nemluvil.¹⁴⁰

Proč se mohl chtít poslední Lucemburk Alše Holického zbavit? Nebylo to kvůli zběhnutí z jeho služeb, které jsme si v předchozích řádcích zopakovali. Vždyť v království byli větší provinilci, než byl pan Aleš, kterým Zikmund odpustil, nebo musel odpustit. Proč se chtěl Zikmund zbavit muže, kterého před rokem jmenoval do funkce nejvyššího komořího? Než se na otázku pokusíme odpovědět, musíme si představit novou osobu, která přibývá do našeho příběhu. Jedná se o Zikmundovu manželku Barboru Celjskou.

Barbora pocházela z rodu Celjských, což byl starobylý rod s kořeny ve 12. století. Vlastnili území v dnešním Slovinsku, které střídavě patřilo pod Korutany a Kraňsko, těsně však sousedili s uherským královstvím. Roku 1322 získali dědictvím hradní panství Celje, z kterých vybudovali nové sídlo rodu a získali tak i nový predikát. Počátkem 15. století byl hlavou rodu mocný uherský magnát Heřman Celjský. Byl to velice schopný politik a navíc vedl velice úspěšnou sňatkovou politiku svých potomků.

28. dubna 1401 zajali uherští magnáti svého krále Zikmunda Lucemburského a přednesli mu řadu obvinění. Ať už se jednalo o obvinění, které bylo v zemích, kde nevládla původní dynastie tradiční: že se obklopuje cizími rádci, místo toho aby do svých služeb přijal místní nobilitu. Nebo o obvinění z nevázaného života, kterého by se měl truchlící vdovec po královně Marii Uherské vyvarovat. Uherští magnáti se báli, že se novým manželským svazkem spojí s dcerou Filipa Smělého, vládcem bohatého burgundského vévodství, a tím nad ním ztratí moc. Nakonec vyšel Zikmund ze zajetí jako snoubenec Barbory, dcery Heřmana Celjského.

Barbora se narodila někdy mezi léty 1390 – 1392, svatba se pak konala v únoru roku 1405. Barbora byla na svůj věk velice schopná a samostatná žena. Zikmund jí pověřoval těžkými úkoly a ona je plnila s velkým nasazením. Například mezi léty 1415

¹⁴⁰ AČ II., s. 7n.

– 1419 dokonce spravovala za Zikmunda uherské království. Jejich společný život byl ale také plný roztržek, kdy Zikmund neváhal Barboru zavrhnout a nechat jí živořit bez prostředků. Zdali byly jejich roztržky kvůli nevěře, jak se často udává či kvůli přílišné emancipaci Barbory a neplnění příkazů Zikmunda nebudeme na těchto stránkách rozebírat.¹⁴¹

Vraťme se do léta roku 1436, kdy přijela Barbora po boku Zikmunda na jihlavský sněm. Nebyl to její první kontakt s českými zeměmi. S Čechy v té době měla jak negativní zkušenost, když za svého místodržitelství v Uhrách čelila husitským spanilým jízdám, zároveň si už od roku 1432 držela českého kancléře Václava a z Čech pocházel i její lékař.¹⁴² Tato energická žena se velice rychle sžila s českým prostředím a navázala důležité kontakty.

Roku 1436 se do Jihlavy sjížděli všichni důležití politici, ale ten nejmocnější, Oldřich z Rožmberka, prodléval v Krumlově a nedbal Zikmundových opakovaných výzev k příjezdu.¹⁴³ K příjezdu za císařem ho tedy přemlouvala Barbora, která si s ním začala velice přátelsky dopisovat. Napřed mu kondolovala ke smrti manželky Kateřiny z Vartenberka, která zemřela 30. května 1436, poté intervenovala v záležitosti císařského chotě.¹⁴⁴ Je patrné, že si brzy získala důvěru mocného Rožmberka, protože už na přelomu října a listopadu žádal Barboru, aby se za něj u Zikmunda přimluvila v majetkové při.¹⁴⁵

Nejlepší důkaz o styku císařovny s Alšem Holickým ze Šternberka je list z 11. srpna 1437, jehož opis se nachází v třeboňském archivu. Barbora zde Alše spravuje o Zikmundových plánech. O tom, která místa v Čechách nejspíše navštíví a to, že se poté chystá do Uher. Dále Alše informuje o činnosti Menharta z Hradce, který by měl od Zikmunda dostat nějaké zboží, snad výměnou za věrnost Albrechtovi Habsburskému.¹⁴⁶ Je složité tento list interpretovat. Nevíme, zda Barbora Alše informovala tajně za Zikmundovými zády, zda si vytvářela svojí vlastní paralelní politiku v českých zemích,

¹⁴¹ K Barboře Celjské nejnověji: DVOŘÁKOVÁ 2013., dále např. Rudolf URBÁNEK, *Císařovna Barbora*, in: *Královny a kněžny české*, Praha 1996.

¹⁴² DVOŘÁKOVÁ 2013, s. 175.

¹⁴³ Ed. Blažena RYNEŠOVÁ, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I.*, Praha 1929., poprvé zve Zikmund Rožmberka do Jihlavy už 17. ledna ze Stoličného Bělehradu; s. 195, následují stále naléhavější výzvy 19. března; s. 197, dále 25. června; s. 201 a 5. července; s. 202.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 202.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 207.

¹⁴⁶ AČ II., s. 4.

nebo to byl běžný list, který Alše informoval, kdy bude císař k zastížení. V listu jsou obsaženy informace, kterým porozumí jen zasvěcenci, cenu pro nás má i to, že Barbora zpravovala Alše o Menhartovi z Hradce a Albrechtovi Habsburském, kterého nazývá synem. Nezbyvá nám nic jiného, než se pokusit tento list a také vztah císařovny Barbory k Alšovi ze Šternberka osvětlit v kontextu událostí nadcházejících měsíců.

Vraťme se nyní k místu, od kterého jsme udělali odbočku k představení Zikmundovy choti Barbory o osvětlení jejích kontaktů na české prostředí. Zikmund zemřel 9. prosince ve Znojmě. Starý letopisec přisuzoval jeho smrt božimu trestu za popravu Roháče z Dubé, když *z dopuštění božieho oheň pekelní zapálil jemu nohu, a tak od té nemoci žádný jemu pomoci nemohl.*¹⁴⁷ Ať už to byl trest boží, nebo nebyl, Zikmund zemřel a nezanechal po sobě mužského potomka. Následníkem ve všech zemích, jejichž koruna spočívala na ryšavé, v roce 1437 už značně šedivé hlavě posledního mužského potomka rodu Lucemburků, se měl stát jeho zeť Albrecht Habsburský.

Ne všichni pozůstali se však těšili takovéto přízni. V předtuše blízké smrti udělal Zikmund několik překvapivých opatření směrem k likvidaci své choti a budoucí vdovy Barbory. Umírající císař napřed vydal rozkaz městu Bratislava, aby byly zabaveny všechny vozy, které Barbora poslala do Uher. 5. prosince nechal Barbaru a její dvorní dámy zatknout a ještě den před smrtí začal rozdávat její majetek.¹⁴⁸

K tomu abychom rozhodli, co stálo za tímto razantním opatřením umírajícího císaře, nám chybí pramenný materiál. Historici se tento krok snažili interpretovat ve světle událostí, které nastaly. Rudolf Urbánek se domnívá, že nechal Zikmund Barbaru uvěznit, aby svými intrikami neztěžovala Albrechtovu volební situaci v Čechách a Uhrách. Zároveň připouští, že v uvěznění mohl mít prsty Albrecht.¹⁴⁹ Autor monumentálního díla Věk poděbradský navrhuje, že by téměř padesátiletá Barbora pomýšlela na sňatek s třináctiletým polským králem Vladislavem, jak píše ve své kronice Aeneas Silvius Piccolomini. Myslí si, že Barbora přemýšlela o sňatku své vnučky s desetiletým Kazimírem Jagellonským, za nějž by vládla jako regentka.¹⁵⁰

Nejnověji se k tématu vyjádřila Daniela Dvořáková, jejíž kniha má jasný koncept. Je to apologie Barbořiny osoby, která má očistit její jméno od pomluv.

¹⁴⁷ Ed. František ŠIMEK, Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem, Praha 1937, s. 78.

¹⁴⁸ DVOŘÁKOVÁ 2013, s. 195.

¹⁴⁹ URBÁNEK 1915 I., s. 258.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 246nn.

Domnívá se, že Barbora v českých zemích žádnou soukromou mocenskou politiku nevedla a za její zatčení může Albrecht Habsburský a kancléř Kašpar Šlik. Na situaci se slovenská historička nedívá z českého, ale z uherského pohledu. Albrechtova vláda v Uhrách by totiž byla s Barborou v zádech velice komplikovaná. Kromě toho, že se vyznala v uherských poměrech, tak na tom byla lépe, co se majetku týče. Albrecht vlastnil 30 hradních panství, Barbora také 30, ale rod Celjských dalších 17. Barbora se pak podle tohoto názoru o českou vládu vůbec nezajímala, neměla důvod snažit se o vládu v rozkolísaném království a oporu v českých pánech hledala jen proto, že neměla v českých zemích žádnou moc a toužila po návratu do Uher. Polské námluvy jsou pak jen fáma. Vše přičítá na vrub intrikána Kašpara Šlika, a to včetně strachu Alše Holického z Albrechta. Zikmund prý nic takového nepřikázal a mělo se jednat o Šlikovu klevetu, kterou nechal schválně rozšířit.¹⁵¹ Na druhou stranu se Miloslav Polívka domnívá, že v roce 1437 Kašpar Šlik intervenoval ve prospěch Alše u norimberských konšelů, to by ukazovalo, že spolu měli dobrý vztah.¹⁵² Ani pro tvrzení, že se jednalo o pomluvu Kašpara Šlika, nemáme přesvědčivé důkazy.

Může se zdát, že jsme příliš odbočili od našeho tématu, pokládal jsem však za nutné vysvětlit situaci okolo Barbory. Bude to důležité pro naše další vyprávění. Půjdeme tedy dál a pokusíme se tyto různé pohledy na věc ozřejmit.

5.3. Volba Albrechta Habsburského

V této situaci bylo mocenské spektrum rozděleno na tři základní tábory. Aleš ze Šternberka se nacházel ve straně středu, která je označována jako strana Barbořina. Kromě Alše do ní patřil mladý Jiří z Poděbrad, Petr ze Zvířetic či Aleš ze Žeberka. Vůdcem skupiny byl Hynce Ptáček z Pirkštejna. Pro Albrechtovu volbu bylo uskupení katolíků a některých umírněných kališníků, které nezpochybnitelně vedli Oldřich z Rožmberka a další potomek legendárního rodu Vítkovců, Menhart z Hradce. Posledním uskupením pak byla strana radikální, kde se sdružovali Táborité s přidruženými městy a také východočeskými zemany. Nejvýznamnější osobou radikálů byl bojovný kněz Bedřich ze Strážnice.¹⁵³

¹⁵¹ DVOŘÁKOVÁ 2013, kapitoly: Cesta do Prahy a konflikt se Zikmundem a Spravedlivý trest alebo sprisahanie?

¹⁵² POLÍVKA 1995, s. 436.

¹⁵³ URBÁNEK 1915 I., s. 259n.

S volbou Albrechta se neotálelo. Už 26. prosince roku 1437 přednesl Zikmundův kancléř Kašpar Šlik císařovu poslední vůli. Umírající císař mu ji sdělil, prý se slzavýma očima, těsně před svou smrtí. Samozřejmě se jednalo o nástupnictví císařovy dcery a zetě na uvolněný trůn. Po Šlikovi vystoupili poslové Albrechta Habsburského a žádali jeho přijetí na základě dědických práv Alžběty Lucemburské.¹⁵⁴ Na volebním sněmu nebyla nejspíše přítomna radikální strana, k tomu strana prorakouská početně převyšovala Hynceho a Alšovo uskupení. Nejspíše proto žádali Aleš s panem Ptáčkem o odklad volby, který však prorakouská strana zamítla. Druhého dne žádala Ptáčkova strana čas na společnou poradu. Prorakouská strana však nechtěla připustit žádné průtahy a chtěla hned přistoupit k volbě. Načež Aleš Holický s Hyncem Ptáčkem a svými straníky demonstrativně opustili volební sál pražského Karolina. Volba tak proběhla bez jejich účasti.¹⁵⁵

Obě strany se však ještě definitivně nerozešly a snažily se o další vyjednávání. Dodatečně po volbě byla sepsána volební kapitulace, po jejímž přijetí byli Hynce, Aleš a ostatní ochotni Albrechtovu volbu uznat. Zaprvé chtěli potvrdit čtyři pražské artikuly a zasadit se o arcibiskupa, který by přistupujícím k Večeři Páně podával krev i tělo Páně. Asi si však uvědomovali, že to nemusí být v Albrechtových silách a záleží na rozhodnutí římské kurie. Spokojili by se tedy i s tím, že by se Albrecht zavázal vybojovaná náboženská privilegia hájit. Z textu vyplývá i to, že by byli ochotni obětovat voleného arcibiskupa Jana Rokycanu, kdyby nemohl být potvrzen. Přijali by i jiného kališnického duchovního. Dále žádali potvrzení všech starobylých práv království českého. Hynce Ptáček s Alšem Holickým ze Šternberka pak do volební kapitulace prosadili článek, požadující propuštění Barbory z vězení: „*Králownu paní naši Její Milost aby prostu a prazdnu z vězenie učinil bez wšelikterakých nátiskuow a šacunkuow.*“¹⁵⁶

To že vyjednávání v Praze pokračovala, víme i ze série listů Alše Holického ze Šternberka, které v lednu a prosinci adresoval Oldřichovi z Rožmberka. Z těchto listů víme, že Alšova strana Albrechta přijme, volební kapitulace je pro ně však závazná. Pokud Albrecht na trůn nenastoupí, ať si to klade za vinu sám sobě. 18. ledna ho ve společném listu s panem Ptáčkem zpravil o tom, že v Kutné Hoře sjednal mír s Bedřichem ze Strážnice. Také že položil sněm v Chrudimi kraji Chrudimskému,

¹⁵⁴ AČ VI., s. 445 – 448.

¹⁵⁵ URBÁNEK 1915 I., s. 266n.

¹⁵⁶ AČ III., s. 459n.

Hradeckému a Čáslavskému, další sněm položil do Klatov. Na sněmech se mělo jednat o pražských úmluvách. Rožmberka varuje, že se má pražských úmluv držet, doslechl se totiž, že chce Rožmberkova strana Albrechta uvést do země bez jejich splnění. Také prosí za přimluvu ve věci Barbořina vězení.¹⁵⁷

Dopis z 1. února začíná Aleš o poznání ostřeji, brání se nařčení, že jsou s panem Ptáčkem příčinou nepokojů okolo Prahy, a kdo by něco takového tvrdil je *z kurwy syn zrádný*. Oldřicha zpravuje o výsledcích krajských sněmů: dohodli se na dalším sněmu, na kterém se rozhodne o vyslání poselstva k polskému králi, který se už prý sám nabídl. Aleš znepokojovalo radikální vystupování Bedřicha ze Strážnice, se kterým se podařilo Hyncemu Ptáčkovi prodloužit příměří. Vyzývá Oldřicha, aby se pokusil postrčit Albrechta k jednání, dokud nebude pozdě.

A znovu prosí za přimluvu pro Barboru, připomíná, že to je jeden z bodů pražských úmluv a pokud nebude splněn, připojí se s mnoha dalšími ke straníkům polské volby.¹⁵⁸ Je to poprvé, kdy se Aleš ze Šternberka či Hynce Ptáček z Pirkštejna zmiňuje o možnosti přijetí polského krále na český trůn. Do té doby byla vždy řeč o tom, že bude přijat Albrecht, splní li výše řečené podmínky smluvené na pražském sněmu. Oldřichovi píše jako příteli, kterému důvěřuje a doufá, že na něj neprozradí důvěrnosti, o kterých mu píše.

6. února adresoval Šternberk rožmberskému vladaři další psaní. Z hradu Křivoklát mu psal o svých obavách z časového prodlení Albrechtova příjezdu. Albrecht se totiž nejdříve rozhodl vyřešit uherskou otázku, a jak se Aleš domnívá, zabere mu to spoustu času. Ke svým obavám přikládá analogii k Zikmundově volbě. Ten prý promeškal vhodný okamžik k příjezdu a až do smrti se mu to nepodařilo dohnat. Aleš Holický se Oldřichovi svěřuje s obavou, že se ho Albrecht pokusí zbavit. Tuto pasáž jsme citovali už výše. Je zajímavé, že i přes tento strach chce Aleš co nejdříve přijmout Albrechta na trůn. Připomíná však, že musí napřed splnit už několikrát zmíněnou volební kapitulaci. Z dopisu se dozvídáme, že byl Aleš zvolen do poselstva, které se má za Albrechtem rozjet. Táže se však Rožmberka, zda to pro něj bude bezpečné a prosí ho, aby mu zařídil bezpečné přijetí.¹⁵⁹

Podobnou rétoriku má i další Alšův list. Aleš trápí, že Albrecht vězní Barboru a chce ji připravit o statky. Prorokuje odboj, který z toho v Čechách vznikne, bude si jím

¹⁵⁷ AČ II., s. 5.

¹⁵⁸ AČ II., s. 5.

¹⁵⁹ AČ II., s. 7.

však na vině sám Albrecht. Polský král má už prý několik poslů v Čechách. Znovu prosí Rožmberka, aby se u Albrechta přimluvil, prý nechce ani přijmout poselstvo, kterého je Aleš členem.¹⁶⁰ Do této chvíle Aleš doufal, že může mocný Rožmberk svým vlivem a kontakty přispět ke kompromisu. 12. února mu však rozezlen píše, že se na rakouském dvoře mluví o tom, že Oldřich a další podali Albrechtovi zprávu, ať klidně vězní Barboru, zbaví ji majetku a pražských úmluv ať nedbá. Velice prudce mu to vytkl a obvinil ho z nové války, která tím v království vypukne.¹⁶¹ Tento list poslaný z Alšova sídla na hradě Křivoklátu je až do Albrechtovy smrti posledním, který se nám zachoval. Symbolicky tak ilustruje konec snah Alšovy a Ptáčkovy skupiny o kompromisní dohodu.

5.4. Polská volba, nová válka

Už někdy v polovině února jednal Hynce Ptáček, Aleš Holický, Petr ze Zvířetic a Aleš ze Žeberka v Kutné Hoře s jakýmsi Poláky. O čem jednali, nevíme.¹⁶² O tom, že se přihlásí k radikální skupině požadující volbu polského krále, asi ještě rozhodnuto nebylo. Na sjezdu v Chrudimi 2. března bylo totiž rozhodnuto, že se do Polska vypraví poslové, Jan Hertvík z Rušínova, Jan z Pernštejna, Bedřich ze Strážnice a Beneš Mokrovouský. Ptáčková skupina se v té době ještě pokoušela o vyjednání kompromisu. Aleš Holický se nakonec s Albrechtem Habsburským setkal a přetlumočil mu své požadavky.¹⁶³ Stalo se tak okolo 5. dubna ve Vídni. Aleš s Albrechtem vyjednával až do 16. dubna. Ačkoliv Albrecht většinu bodů volební kapitulace přijal, nebyl Aleš Holický s jednáním spokojen a Albrechtovu formulaci odmítl. Hned poté se začalo s přípravami válečného tažení do Čech. Aleš dal už z Vídně o průběhu jednání vědět Hyncemu Ptáčkovi, který svolal sjezd své strany do Kutné Hory. Na něm se pak rozhodlo o definitivním přimknutí k radikálům jednajícím s polskou stranou. Aleš se Šternberka s Hyncem Ptáčkem z Pirknštejna se pak sami rozjeli jednat do Polska.¹⁶⁴

V jaké společnosti se to Aleš Holický ze Šternberka vlastně ocitl? Spojením se skupinou Bedřicha ze Strážnice jednající už delší dobu o polské kandidatuře se ocitl na nejradikálnější pozici politického spektra. V minulé kapitole jsme si Alše představili

¹⁶⁰ AČ II., s. 8.

¹⁶¹ AČ II., s. 9.

¹⁶² URBÁNEK 1915 I., s. 283.

¹⁶³ *Enea Silvio Historia Bohemica – Historie česká*, edd. Dana MARTÍKOVÁ - Alena HADRAVOVÁ - Jiří MATL, Praha 1998, s. 179.

¹⁶⁴ Odpověď Albrechta: AČ III., s. 460, URBÁNEK 1915 I., s. 285-304.

jako politika, který přestoupil ke straně kališnických pánů spíše z nutnosti, než věroučného přesvědčení a očekávali bychom ho po boku politiků typu Menharta z Hradce. Aleš ze Šternberka však místo toho dotáhl do konce své hrozby, o kterých v lednu a únoru otevřeně psal Oldřichovi z Rožmberka. Nepřijal Albrechta na český trůn, přidal se ke skupině radikálů a priori odmítajících Albrechta a zanesl tak spolu s dalšími do země novou válku. A jak sliboval v případě, že Albrecht neuposlechne a zabaví Barboře Celjské majetek: „*Necht' doufáme, dokonaliť on ten skutek, žeť panowat v Čechách nebude.*“ A vinu ať si za to Albrecht přičte na svůj vrub.¹⁶⁵

25. května 1438 přijel Albrecht Habsburský do Jihlavy, kde byl slavnostně přijat výkvětem české šlechty, v čele s Oldřichem z Rožmberka a Menhartem z Hradce. Aleš ze Šternberka samozřejmě nebyl v Jihlavě ani při následné korunovaci přítomen. Korunovace proběhla 1. července ve svatovítské katedrále. Albrecht Habsburský kráčel pod nebesy k oltáři a před ním nesli Oldřich z Rožmberka, Menhart z Hradce, Mikuláš Zajíc z Házmberka a Hanuš z Kolovrat svatováclavskou korunu, každý ji přidržoval ze své strany. Jak vidíme, Alšův někdejší straník Hanuš z Kolovrat nenásledoval svého přítele do tábora polské volby. Další šlechtici nesli ostatní odznaky královské moci. To vše se odehrávalo před zraky mnoha církevních hodnostářů a pánů nejen z Čech, ale i Rakous a Uher.¹⁶⁶

Aleš Holický s panem Ptáčkem mezitím spřádali plány na ozbrojený odboj proti Albrechtovi. Neodradil je od toho ani Barbořin list, který Hynceho Ptáčka nabádal, aby se s jejím zetěm usmířil.¹⁶⁷ Už 10 dnů po pražské korunovaci vtrhly do Čech polské oddíly. Bartošek z Drahonic se zmiňuje o pěti tisících, kterým velel vévoda z Ostroroha a Jan z Trenčína. Na velení vojska se podílel i Bedřich ze Strážnice a Jan Čapek ze Sán. Polské vojsko se spojilo s lidmi Ptáčka z Pirknštejna. Tím začala v českém království nová válka.¹⁶⁸ Hynce Ptáček s Alšem pak začali dosazovat polské vojáky na spřízněné hrady a do měst. Ani Albrecht Habsburský nelenil a začal obesílat své spojence. Shromaždištěm Albrechtových vojsk se stala Praha, kam nejprve dospěla posila z plzeňského kraje a uherští jezdci s ledrovanými koni ozdobeni stříbrným peřím. Na pomoc dorazil i míšeňský markrabě, který se utábořil na Špitálském poli.¹⁶⁹

¹⁶⁵ AČ II., s. 9.

¹⁶⁶ Bartošek z Drahonic, s. 280.

¹⁶⁷ ŠANDERA 2007, s. 264., Martin Šandera se domnívá, že tento list byl vynucený Albrechtem, stejný názor zastává i Rudolf Urbánek, URBÁNEK 1915 I., s. 316.

¹⁶⁸ Bartošek z Drahonic, s. 280.

¹⁶⁹ Staré letopisy z křižovnického rukopisu, s. 149.

Polská strana nechtěla riskovat otevřený boj se silnějším protivníkem a stáhla se za hradby města Tábor. Válečného tažení se účastnil i Aleš ze Šternberka. Víme, že 4. srpna vypověděl otevřené nepřátelství Menhartovi z Hradce a poté prodléval za bezpečnými hradbami Tábora, který Albrecht se svým vojskem oblehl. Albrecht neměl dostatek sil na dobývání dobře opevněné husitské pevnosti. Proběhly i pokusy o vyjednávání. 31. srpna vydali velitelé polského vojska, Hynce Ptáček, Aleš ze Šternberka a Jiří z Poděbrad glejt Oldřichovi z Rožmberka, Haškovi z Valdštejna a rakouskému hraběti ze Schaunberga, který byl příbuzný s Rožmberky, k dvoudennímu jednání.¹⁷⁰ Zda se schůzka uskutečnila, nevíme. Tak či onak, Albrecht Habsburský obléhání vzdal a od Tábora odtáhl.¹⁷¹

Poprvé v našem líčení narážíme na Alšova jediného syna, Petra Holického ze Šternberka, který za svého stárnoucího otce pomalu přebíral iniciativu v namáhavých vojenských taženích. Od ležení před Tábořem se vydalo domů i vojsko míšeňského markraběte. Petr Holický ze Šternberka vyjel z Křivokláta a spolu s žateckými a lounskými měšťany míšeňské pronásledoval. Míšeňské vojsko se však obrátilo a svedlo s Petrovými vojáky bitvu mezi Mostem a Bílinou u vesnice Želenice. Míšeňští pobili velkou část Petrova vojska a velkou část včetně velitele odvedli jako rukojmí do Míšně.¹⁷² Petrův otec se svým hlavním spojencem panem Ptáčkem intervenovali kvůli Petrovu propuštění i u polského krále Vladislava, míšeňský vévoda se však umluvit nenechal a žádal velké výkupné.¹⁷³ Alšovu otcovskou starost o jediného syna nesdílel Albrecht Habsburský, který když se o bitvě dozvěděl, tak: „*Radosten byl z toho a kázal po kostelých zvoniti a Te Deum laudamus zpievati. Nebo Pán Buoh přepustil na Čechy, pro jejich pýchu a lakomstvie.*“¹⁷⁴

Volba polského krále byla odsouzena k neúspěchu. Poláci se vrátili domů, možná kvůli tomu, že přicházelo zimní období, možná kvůli obavám z uherského vpádu, možná kvůli vnitřním sporům v Polsku. Dali přednost řešení domácích záležitostí, před nejistou českou otázkou. Do Polska odešli i pan Ptáček s panem Alšem a další. Aleš ze Šternberka s panem Ptáčkem se už smířili s porážkou a začali vyjednávat. Ještě spolu s Jiřím z Poděbrad a dalšími pány uzavřeli příměří s Oldřichem

¹⁷⁰ AČ III., 462.

¹⁷¹ O dobývání Tábora: Bartošek z Drahonic, s. 280., Staré letopisy české z křižovnického rukopisu, s. 149.

¹⁷² Bartošek z Drahonic, s. 281.

¹⁷³ ŠANDERA 2007, s. 267.

¹⁷⁴ Staré letopisy české z křižovnického rukopisu, s. 151.

z Rožmberka a jeho straníky. Skupina radikálů okolo Bedřicha ze Strážnice dojednala mír zvlášť, nezávisle na Alšovi a Hynce Ptáčkovi.¹⁷⁵ Albrecht vydal své ultimátum na sjezdu v Lubově. Ptáčkovi, Alšovi a dalším diktoval podmínky z pozice vítěze, ale i tak nabízel jisté ústupky.

Co se týče Barbory Celjské, měla dostat roční rentu a věnná města v Čechách, propustil by její lidi ze zajetí a navrátil jí všechny šaty. Tady můžeme vidět, že Albrecht svůj slib ohledně Barbory opravdu nedodržel. O otázkách víry se vůbec nemluvalo. Aleš ze Šternberka mohl také zapomenout na to, že bude dále nejvyšším komořím, stejně tak Hynce Ptáček z Pirkštejna nejvyšším hofmistrem. Jinak by je však čekala úplná amnestie, pokud by Albrechta uznali za krále do tří měsíců. Stejně tak zajatci z bitvy u Želenic měli být propuštěni - až na Petra ze Šternberka, což muselo jeho otce zarmoutit.¹⁷⁶ Celou situaci ale změnila nečekaná smrt Albrechta Habsburského 27. října 1439. Aleš s panem Ptáčkem se mohli vrátit nejenom do Čech, ale i do politického života, kde si velice rychle vydobyli ztracené pozice.

5.5. Hledání nového krále

Už 14. listopadu začal Aleš pilně vyjednávat s Oldřichem z Rožmberka. Vyčetl mu, že nedbá o dobro své ani dobro zemské. Nepřijel totiž za Alšem na jednání do Prahy, jak se smluvili. Šternberk mu dokonce vyčítá že: „*mi jest žel lenosti twé a nedbanliwosti.*“¹⁷⁷ Proti tomuto nařčení se mocný Rožmberk ohradil a Alše informoval, že nelenil, jak si o něm myslí, ale v Hradci vyjednával s Hyncem z Pirkštejna, se kterým se domluvil na sněmu.¹⁷⁸ Výsledkem sněmovních jednání byl *list mjrný wšech stawůw králowstwý Českého*. Obě strany se dohodly na zachování kompaktát, revizi majetků a zemských úradů a opět se jednalo i o postavení císařovny Barbory.¹⁷⁹

Díky aktivitě pana Alše a Hynceho Ptáčka byla z Uher doprovována do Čech. Aleš ze Šternberka, Hynce Ptáček a Jiří z Poděbrad ji poté ve slavnostním průvodu uvedli na vdovské sídlo v Mělníku. K tomu se pan Ptáček postaral o to, aby dostala slušný vdovský příjem.¹⁸⁰ O Barboru bylo postaráno, ale do nových politických akcí se už nepouštěla, jen občas vedla drobné spory majetkové povahy, ve kterých jí pomáhali

¹⁷⁵ AČ III., s. 521.

¹⁷⁶ URBÁNEK 1915 I., s. 445nn.

¹⁷⁷ AČ II., s. 10.

¹⁷⁸ Tamtéž., s. 11.

¹⁷⁹ AČ I., s. 245-249.

¹⁸⁰ Staré letopisy české z vatislavského rukopisu, s. 93n.

její tradiční příznivci.¹⁸¹ V Mělníku strávila poslední léta svého života a roku 1451 si ji tam našla smrt v podobě morové nákazy.¹⁸² O zhodnocení její role při vážné roztržce v českém království po Zikmundově smrti se pokusíme v poslední části kapitoly, která je po Barboře nazvána. Zamyslíme se i nad tím, zdali je po ní nazvána právem, nebo její osoba hrála v celém sporu spíše okrajovou roli, která je někdy zveličována.

Teď se vrátíme k celostátní politice, kde po smrti Albrechta Habsburského hrálo prim uskupení Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, do kterého stále patřil i Aleš ze Šternberka. Důležitým článkem v konsolidaci království byl vznik instituce landfrýdů. Jednalo se o správní spolky vzniklé na krajském principu, které dohlížely na mír v příslušném regionu (landfrýd – zemský mír). Každý landfrýd měl svého hejtmana (někdy více) a ten měl k ruce landfrýdní radu. Ptáčkova strana umírněných kališníků se uskupila ve čtyřech východočeských landfrýdech (Kouřimský, Čáslavský, Hradecký a Chrudimský). Důležitým spojencem zůstal Jiří z Poděbrad, který se stal spoluhejtmanem Boleslava K tomu se stal Aleš Holický ze Šternberka hejtmanem v Žatecku, které bylo ovšem konfesně smíšeným landfrýdem a část jeho členů patřila i k radikálním Táboritům. Spoluhejtmanem dokonce dvou krajů, a to Plzeňského a Prahy se stal Alšův bývalý spojenec, Hanuš z Kolovrat, který se však, jak pamatujeme, přidal k Alšovým odpůrcům a dokonce spolu s Oldřichem z Rožmberka a Menhartem z Hradce nesl svatováclavskou korunu při korunovaci Albrechta Habsburského.¹⁸³ Ale už v roce 1442 bude ve společném listě s Alšem ze Šternberka rožmberského vladaře příkře napomínat.¹⁸⁴ Spojenectví mezi jednotlivými pány je opravdu těžké sledovat.¹⁸⁵

Mírný list a landfrýdy, jsou tak pokračováním tendencí české šlechty, které můžeme sledovat už v roce 1423 při svatohavelském sněmu či při vzniku koalice před bitvou u Lipan. Političtí představitelé se ve všech těchto případech snažili přenést přes konfesní i jiné rozdíly a zajistit alespoň částečný klid. Tyto koalice se však dříve či později rozpadly. I tentokrát se spory brzy obnovily.

Jak se zdá, tak ne všem další bezvládí vadilo. Celá série dopisů rozhněvaného Alše ze Šternberka rožmberskému vladaři ukazuje, že se mocný Rožmberk uchýlil ke

¹⁸¹ např. AČ I., s. 272.

¹⁸² Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 114.

¹⁸³ Petr ČORNEJ - Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*. Praha a Litomyšl 2007, s. 60nn.

¹⁸⁴ AČ II., s. 18.

¹⁸⁵ Tabulka hejtmanů a složení rad v krajských landfrýdech, in: ČORNEJ - BARTLOVÁ 2007.

zdržovacím praktikám, které měly oddálit další sněmy a rokování o volbě a nástupu krále.¹⁸⁶ O tom, jakého panovníka si přál Aleš ze Šternberka, příliš nevíme. S panem Ptáčkem však pochopili, že další snaha o nástup polského krále není tím pravým řešením. Mnohem lépe jsme informováni o jednání Oldřicha z Rožmberka. Ani po smrti Albrechta Habsburského nezapomněl na závazky vůči jeho rodině. Rudolf Urbánek k tomu však poznamenává, že se svými spolustraníky nezapomínal hlavně na Habsburkovy závazky vůči českým pánům z Rožmberkova tábora, kteří mu štědře poskytovali pomoc při bojích o český trůn a jedině po přiznání práv vdovy Alžběty měli naději na jejich vrácení.

Už 6. prosince 1439 adresovala Alžběta psaní, ve kterém pána z Rožmberka žádala, aby se zasadil o dědičná práva její i jejich dětí.¹⁸⁷ Psaní tedy pochází z doby, kdy ještě neporodila syna, který dostal jméno, které ho mělo symbolikou přiblížit k uherskému trůnu, Ladislav, a který do dějin vstoupil přízviskem Pohrobek. Oldřich z Rožmberka tedy oficiálně podporoval čerstvě narozeného Ladislava, ale paralelně vedl i další jednání. Konkrétně s Albrechtem Bavorským, který se mohl jevit jako vhodný kandidát už kvůli své znalosti českého jazyka. V mládí pobýval na dvoře krále Václava IV., byl totiž synovcem Žofie Bavorské. Rožmberkův zájem o něj však velice rychle ochladl, když zjistil, že je velice opatrný v otázce financí.

Za svého kandidáta však mezitím Albrechta přijalo uskupení pánů Alše ze Šternberka a Hynceho Ptáčka. Za jakých okolností se však přiklonili k bavorské volbě, nevíme. Nebyla to však poslední karta intrikánského Rožmberka. Na volebním sněmu sice oficiálně představil jako legitimního nástupce Ladislava Pohrobka, ale nejvíce se přimlouval za svého nového favorita Fridricha Braniborského. Nakonec však podlehl tlaku ostatních a králem byl zvolen Albrecht Bavorský. Zajímavá je skladba volitelů, kdy musela vysoká šlechta znovu přiznat rytířům a měšťanům významné místo při volebním aktu (volilo 18 pánů, 14 rytířů a 14 měšťanů), k tomu byl k volbě za duchovní stav přizván Jan Rokycana.¹⁸⁸

Situace se ale znovu zkomplikovala, když Albrecht Bavorský českou korunu nepřijal. Snad kvůli nepřehledným poměrům, prázdné pokladnici i rozchváceným

¹⁸⁶ AČ I., s. 11-13.

¹⁸⁷ AČ XXI, s. 294.

¹⁸⁸ Volební přísaha: AČ I. s. 263, seznam volitelů: ČORNEJ - BARTLOVÁ 2007, s. 68. (sestaveno podle AČ I. s. 263, F. Palackého a R. Urbánka)

statkům. Ale hlavně si nechtěl znepřátelit římského krále, kterým se mezitím stal poručník malého Ladislava Pohrobka, Fridrich III. Habsburský.¹⁸⁹

I když Hynce Ptáček odmítl, podle Enea Silvia Piccolominiho, krále Ladislava se slovy, že české království potřebuje muže a ne dítě. Po neúspěchu s Albrechtem Bavorským na tuto variantu Aleš ze Šternberka s panem Ptáčkem přistoupili, i když s podmínkou, že správu království za něj převezme Fridrich III.

Žádné důležité rozhodnutí ale nemohlo být přijato bez přítomnosti Oldřicha z Rožmberka. Ten se znovu uchýlil ke zdržovacím praktikám a bránil svolání dalšího velkého sněmu. Aleš ze Šternberka za to Rožmberka opět napomínal ve všech listech z let 1441 – 1442, které se nám z jejich korespondence dochovaly.¹⁹⁰ V říjnu 1442 znovu pan Aleš ze Šternberka, Jiří z Poděbrad, Zdeněk ze Šternberka, Hanuš z Kolovrat a další páni, zvali Oldřicha z Rožmberka na sněm, který položili v Praze. Tento sněm dokonce vyslal posly za římským králem i Alžbětou.¹⁹¹ Oldřich se však podle listu, kteří mu rozezlení účastníci sněmu adresovali, opět nedostavil.¹⁹²

Situaci se do svých rukou pokusili vzít Hynce Ptáček z Pirkštejna s Jiřím z Poděbrad, když na jaře roku 1443 jednali přímo s Fridrichem III. o možnosti vydání Ladislava Pohrobka. Jako druhou variantu mu nabízeli spravování českého království.¹⁹³ Snad toto jednání vyděsilo pána z Rožmberka a jeho straníky a vytržení z letargie získali převahu v dalším poselstvu k římskému králi, kde Aleš Holický ze Šternberka jako jediný z vůdčích osobností reprezentoval své uskupení.¹⁹⁴ Římský král si však uvědomoval, že nejlepší řešení pro něj i Habsburský rod je nechat si Ladislava u sebe.¹⁹⁵ České království se tak muselo pomalu smířit s dalším obdobím bezvlády a spoléhat na fungování systému landfrýdů.

Alšovi ze Šternberka pak 27. srpna roku 1444 zemřel jeho veliký spojenec, Hynce Ptáček z Pirkštejna: *„tu jest pan Ptak dobré paměti jeda k nám na cestě se roznemohl, pól druhé míle od Rataj, nemoha dále jeti, i wrátil se jest, a w tom umřel...“*¹⁹⁶ Hynce Ptáček z Pirkštejna byl pohřben pod podlahu kostela v Ratajích nad

¹⁸⁹ O kandidátech na český trůn a samotné volbě: URBÁNEK 1915 I., s. 459nn.

¹⁹⁰ AČ I. s. 14 – 18.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 273.

¹⁹² Tamtéž, s. 274n.

¹⁹³ ČORNEJ - BARTLOVÁ 2007, s. 88, Staré letopisy české z vratislavského rukopisu s. 97.

¹⁹⁴ AČ I., s. 280.

¹⁹⁵ ČORNEJ - BARTLOVÁ 2007, s. 88., jednání s Fridrichem III., AČ I s. 275 – 280.

¹⁹⁶ AČ III., s. 28., dopis Přibíka z Klenového, Oldřichovi z Rožmberka

Sázavou, jak dodnes připomíná pamětní plaketa v ratajském kostele sv. Matouše. Jak ale uvidíme, politické směřování, které zejména s Alšem ze Šternberka nastolil, pokračovalo dále.

5.6. Aleš Holický ze Šternberka mezi léty 1436 - 1444

Tímto jsme si prošli dalších sedm let života Alše Holického. V předchozí kapitole jsme o Alšovi mluvili jako o politikovi smíru a kompromisu. Proto nás mohlo překvapit, že do českého království spolu s dalšími pány a táborskými radikály přivedl novou válku, které byl spolu se svým synem přímým účastníkem.

Také jsme stále nedořešili otázku, jaký podíl na válce mohla mít situace kolem Barbory Celjské. Že na pány Alše a Ptáčka zapůsobila a získala si je, není potřeba pochybovat. I po smrti Albrechta Habsburského jí Aleš pomáhal v různých záležitostech. Jako například v jejím sporu s Jindřichem z Kolovrat a Janem Smiřickým.¹⁹⁷ Je ale možné, že by snaha zaopatřit práva královně Barboře byla tak velká, že by jen kvůli ní do země zavlekli novou občanskou válku?

Nemyslím si, že by bylo v plánu Alše Holického a Hynceho Ptáčka využít ji jako manželku pro jednoho či druhého následníka polského trůnu. Ani pro to nemáme žádné doklady. Jestli to zamýšlela ona, jak to žije v historickém povědomí, nebo zda se snažila o sňatek své vnučky, a byla by za mladé novomanžele regentkou království, jak si myslí Rudolf Urbánek, také nevíme. Pravdou je, že se Aleš ze Šternberka ve svých listech vždy zmiňoval o tom, že Albrecht Habsburský musí přijmout volební kapitulaci a královnu Barboru vždy zmínil ještě zvlášť. Přitom i ona byla součástí volební kapitulace. Jakou měrou se však věznění Barbory promítla do rozhodování o neuznání Albrechta, nedokážeme povědět.

S tábority a Bedřichem ze Strážnice se zpočátku na polské volbě Aleš ze Šternberka podílet nechtěl. Proč by se jinak Aleš Holický s Ptáčkem z Pirkštejna tak dlouho snažili vyjednávat nástup Albrechta? Nevadilo jim přijmout Albrechta za českého krále, ale měli podmínku. Podpis volební kapitulace. Aleš ze Šternberka chtěl s Albrechtem osobně vyjednávat, i když se bál, že by se z jednání nemusel ve zdraví vrátit. Když poprvé slyšíme, že Aleš mluví o polské volbě, je jasné, že radikální husitské křídlo s Polskem už vyjednává, ale Aleš se k nim se svými straníky stále přidat nechtěl. Zatím jen vyhrožoval. I když se dozvěděl, že Oldřich z Rožmberka hraje

¹⁹⁷ Staré letopisy české z křižovnického rukopisu, s. 169.

dvojakou hru, kdy na jedné straně slibuje pomoc při vyjednávání volební kapitulace a propuštění Barbory a na straně druhé radí Albrechtovi, aby na kapitulaci ani Barboru nedbal, se Aleš za Albrechtem rozjel jednat do Vídně. Odtamtud se vrátil po jedenácti dnech jednání, se kterým nebyl spokojen, a válka začala.

Domnívám se, že opravdu dlouho váhali, než se s tábority a Bedřichem ze Strážnice spojili a k tomuto kroku se uchýlili, až když nebylo dalšího východiska. Do země by totiž rigidně katolický Albrecht, který nechtěl respektovat výdobytky husitské revoluce, těžko přinesl mír. To zjistili čeští páni umírněného křídla při snaze o vyjednávání. Ptáčkovu křídlo nechtělo zemi bez panovníka, naopak se snažilo obsadit trůn co nejdříve. Chtělo ale panovníka, který by dokázal sjednotit roztržštěné království na základě listu mírného, na který se budou odvolávat i po roce 1444.

Hynce Ptáček z Pirkštejna sice zemřel, ale na jeho místo se dostal mladší, energičtější a ambicióznější velmož. A Aleš Holický ze Šternberka mu bude hlavní oporou při jeho snaze o ovládnutí celého království.

6. Aleš Holický ze Šternberka a Jiří z Poděbrad (1444-1454)

„Od r. 1420 až do smrti své stál on mezi čelními muži národu svého, do všech dějin těchto bouřlivých časův nad jiné hlauběji a mocněji se zaplétaje, nejprv po straně Sigmundově, potom co prostředník mezi Sigmundem a stavy Českými, pak co přední obhájce wdovy Sigmundovy, císařovny Barbory, proti Albrechtovi Rakouskému, posléze, po smrti páně Ptáčkové (r. 1444), co hlavní podpora mladého stryce svého, pana Jiřího z Poděbrad až do roku 1450.“¹⁹⁸

„Vzestup Jiřího z Poděbrad do čela země je zřejmý i z toho, že se na sněmu projevíly první známky neklidu i mezi členy poděbradské jednoty. Někteří páni se závistí pohlíželi na politické úspěchy bohatnoucího pana správce a obávali se, že by další růst jeho moci mohl být na škodu jejich vlastním zájmů. V čele nespokojenců vidíme pana Alše ze Šternberka, druha kdysi pana Ptáčka z Pirkštejna, K závisti Alšově přístupovaly jistě i rozdíly generační mezi váženým starcem a mužem v nejlepších letech, jímž tehdy Jiřík byl, svou úlohu jistě však měla i skutečnost, že zemřela manželka Jiříkova, Kunhuta ze Šternberka a s ní zmizely ohledy příbuzenství, jež by byly mohly přispívat k utlumení sporů.“¹⁹⁹

Oním nástupcem Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, o kterém jsme slyšeli na konci předchozí kapitoly, nebyl nikdo jiný než Jiří z Poděbrad. První citovaný úryvek z textu Františka Palackého nám nejenom shrnul všechny důležité pozice, ve kterých jsme Alše Holického na předchozích stránkách viděli, ale dopředu nám sdělil, že Aleš ze Šternberka byl hlavním podporovatelem pana Jiříka při jeho vzestupu. Druhý úryvek nám naopak naznačuje, že po roce 1450 nebyly vztahy obou šlechticů úplně v pořádku.

Je možné, že by sedmdesátiletý kmet žárlil na svého mladšího soupeřníka? K tomu jsme se dozvěděli, že Alše ze Šternberka a Jiřího z Poděbrad pojil příbuzenský vztah. První Jiříkova manželka byla Kunhuta ze Šternberka, dcera Alšova zemřelého bratra Smila. Sňatek proběhl nejspíše v roce 1440.²⁰⁰ Myslím si, že můžeme předpokládat, že na sjednání sňatku měl Aleš Holický velký vliv. V historickém povědomí je zakořeněno, že blízkým příbuzným Jiřího z Poděbrad byl Zdeněk Konopišťský ze Šternberka. Ten byl nejprve jako katolický pán straníkem Jiřího

¹⁹⁸ AČ II., s. 3., Úryvek pochází z předmluvy Františka Palackého k edici korespondence Alše Holického ze Šternberka

¹⁹⁹ MACEK 1967, s. 79.

²⁰⁰ ČORNEJ - BARTLOVÁ 2007, s. 91.

z Poděbrad a od roku 1448, tedy od Jiříkova dobytí Prahy, zastával úřad nejvyššího pražského purkrabí, ale později se stal úhlavním nepřítelem pána z Poděbrad. Určení Zdeňkova příbuzenství však vyplývalo z nejasností v šternberském rodokmenu. Zdeněk ze Šternberka byl ve skutečnosti synem Jaroslava Veselského ze Šternberka, který zemřel v bitvě u Vyšehradu roku 1420, a tak příbuzným Jiřího z Poděbrad nebyl.²⁰¹ Tím byl Aleš ze Šternberka, ale příbuzenský vztah nebylo to jediné, co ho k mladému pánu z Poděbrad vázalo.

6.1. Kutnohorský sjezd

V září roku 1444 se konal sjezd v Kutné Hoře, který měl rozhodnout, kdo se postaví do čela spojených východočeských landfrýdů po smrti Hynceho Ptáčka z Pirkštejna. Sjezdu se účastnil i Aleš Holický ze Šternberka, jak nám na sebe prozradil v dopise adresovaném krumlovskému pánovi.²⁰² Spolu s Alšem se sjezdu účastnil i jeho syn Petr, o kterém jsme naposledy slyšeli, že byl vězněn po prohrané bitvě u Želenic. Z vězení byl tedy propuštěn a v této kapitole o něm uslyšíme mnohem častěji. Dochovala se nám zpráva, že na kutnohorský sjezd jel Petr Holický spolu s Fridrichem z Kolovrat. Do Kutné Hory jeli přes Staré Město pražské. S Pražany nebyli tehdy zadobře, starý letopisec nám o tom zanechal zprávu že: *„Jeli na sněm přes Staré Město a nezastavili se tam na potupu a hanu Pražanům, protože s nimi nebyli zadobře.“*²⁰³ Tuto informaci si zapamatujme, protože bude pro náš děj důležitá.

Na kutnohorském sjezdu byl za vrchního hejtmana zvolen Jiří z Poděbrad. Jak psal Aleš Holický: *„On jest jako za nejstaršieho od nás wolen, i Táborští sú též k němu swolili.“*²⁰⁴ Byl zvolen do čela jakoby nejstarší, ale starcem rozhodně nebyl, bylo mu v té době přibližně pětadvacet let. Pro srovnání, Alšovi ze Šternberka v té době bylo okolo pětadesáti let a pan Jiřík byl proti němu opravdu mladík. S politikou měl ale Jiří z Poděbrad na svůj věk zkušenosti bohaté.

Už od čtrnácti let, kdy se účastnil lipanské bitvy, byl přítomen událostem, kde se rozhodovalo o osudu království. Od sedmnácti let zasedal na zemském soudu jako kmet²⁰⁵ a už na předchozích stránkách jsme jej vídali jako spojence Hynceho Ptáčka a Alše Holického. Právě Hynce Ptáček nejspíše pověřil Jana Čabelického ze Soutic, což

²⁰¹ POKLUDA 2012, s. 260.

²⁰² AČ II., s. 22.

²⁰³ Staré letopisy české z k rukopisu křižovnického, s. 175.

²⁰⁴ AČ II., s. 22.

²⁰⁵ MACEK 1967, s. 23nn.

byl jeho blízký přítel, kterého si zvolil za poručníka svých dětí, aby tlumočil sjezdu vůli, aby se pan Jiřík stal vůdcem jednoty.²⁰⁶ Jak se zdá z dopisu Oldřichovi z Rožmberka výše citovaného, Aleš s volbou mladého Poděbrada plně souhlasil a byl hotov stát se mu oporou.

Politické směřování jednoty východočeských landfrýdů zůstávalo stejné, stejně tak uskupení kolem Oldřicha z Rožmberka svou taktiku neměnilo. V červnu roku 1445 se jednota znovu sešla v Kutné Hoře a za svůj základní program si zvolila dodržování kompaktnosti a list mírný. Sněmu se zúčastnil Aleš Holický ze Šternberka, ale i volený pražský arcibiskup Jan Rokycana.²⁰⁷

Poté se konal sněm v Praze, který nasvědčuje, že bylo v ovzduší cítit veliké napětí. Členům poděbradské jednoty byl před začátkem sněmu vydán glejt na pobyt sto až tisíc koní. Z glejtu můžeme vyčíst, jací šlechtici stáli na straně Oldřicha z Rožmberka a zjistíme, že mezi nimi byl ještě Zdeněk ze Šternberka.²⁰⁸ I přes vydání glejtu se Alšovi a Petrovi ze Šternberka po příjezdu do Prahy udály jakési nepříjemnosti. Aleš ze Šternberka o tom psal Oldřichovi z Rožmberka, a jelikož pod glejtem byla i pečeť krumlovského pána, žádal po něm nápravu.²⁰⁹

Petr ze Šternberka měl, jak už jsme viděli výše, s Pražany problémy už dříve. Nepřátelství Petra ze Šternberka a dalších členů spojených východočeských landfrýdů s Pražany mělo kořeny ještě za života Hynceho Ptáčka z Pirkštejna. Petr Holický se násilím zmocnil Jenče u Unhoště a zajal staroměstského měšťana a bakaláře pražské univerzity Prokopa Jidáška. V souvislosti s tímto sporem byla panu Ptáčkovi z Pirkštejna vypálena tvrz Práče, které se zmocnil spolu s Janem Čabelickým ze Soutic. K tomu patřili k okruhu pana Ptáčka Vartenberkové, kteří ze svých hradů kazili Pražanům obchod s Lužicí.²¹⁰ Jak ale uvidíme, Petr ze Šternberka ze strategických důvodů vzájemnou zášť s Pražany brzy zažehná.

Jak už jsme četli dříve, strategie Oldřicha z Rožmberka zůstala stejná – nekonečné odklady jednání a sněmů a k tomu jednání na vlastní pěst s římským králem za zády poděbradské jednoty. A Aleš Holický ze Šternberka se už nevíme pokolikáté,

²⁰⁶ Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský II.*, Praha 1918, s. 1.

²⁰⁷ AČ I., s. 291n., *Starší letopisové čeští, od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, ed. František PALACKÝ, vydal Jaroslav Charvát, Praha 1941 s. 139.

²⁰⁸ AČ III., s. 530n.

²⁰⁹ AČ II. s. 20.

²¹⁰ URBÁNEK II. 1918, s. 894.

ujal role Oldřichova karatele: „*Protož milý prieteli, mášli penieze a práci naložiti, nalož je někde na obecné dobré: neb slušněji by tobě bylo to jednati, což by z jedné wuole bylo, a ku pokoji slúžilo.*“²¹¹ Snad už tehdy viděl Jiří z Poděbrad, že se s druhou stranou nedohodne a začal plánovat, jak by získal větší moc a nebyl závislý na jejích oddalovacích taktikách a tajných jednáních. Pokud Aleš ze Šternberka ve svých dopisech zdůrazňoval, že nevzejde nic dobrého z jednání, které není jednomyslně přijaté všemi,²¹² tak jeho syn započal s Jiřím z Poděbrad stejné, ne-li větší intriky, které vedly až k obsazení Prahy vojsky Jiřího z Poděbrad.

Petr ze Šternberka s Fridrichem z Kolovrat večerel v Praze u purkmistra Starého Města Pešika z Kunvaldu a přítomen byl i purkmistr Nového Města Pavel z Dětrichovic. Při hostině Petr ze Šternberka nevybíravě nadával na Oldřicha z Rožmberka. Jak vidno, osobní nepřátelství s Pražany bylo zažehnáno.²¹³ Poté přijel do Prahy i Jiří z Poděbrad a uzavřel smlouvu o jednotě s purkmistry Starého i Nového Města. Praha však stále byla pod nadvládou Menharta z Hradce a Hanuše z Kolovrat.²¹⁴ Důležité ale bylo, že Jiří z Poděbrad s pomocí mladého Holického, jak bývá Petr ze Šternberka titulován, zjistil, jaké je mínění pražských měšťanů a dokázal si je naklonit na svou stranu.

Aleš ze Šternberka poté absolvoval po boku Jiřího z Poděbrad několik jednání se straníky Oldřicha z Rožmberka o možnosti dalšího sněmu. Mluvílo se o schůzce s Oldřichem z Rožmberka na Zvíkově, o sjezdu ve Vlašimi i Soběslavi, ale ke shodě ne a ne dojít.²¹⁵ Sněm se nakonec sešel v Pelhřimově, kde došlo k důležitému posunu. Znovu a znovu se jednalo o vydání Ladislava Pohrobka, ale tentokrát vydala poděbradská jednota prohlášení, že pokud nebude Ladislav vydán, tak se zaopatří, aby království nebylo dále bez krále. Dále se domluvilo, že se další sněm nerozejde dříve, než se zvolí poselstvo, které bude hájit Jana Rokycanu u papeže, nebo u koncilu v Basileji.²¹⁶

Oldřich z Rožmberka ale sledoval své vlastní cíle, a to i takové, které přesahovaly hranice českého království. Jak bylo myšleno to, že poselstvo poputuje buď k papeži, nebo basilejskému koncilu? Koncil svolal papež Evžen IV. do Basileje, ale

²¹¹ AČ II., s. 19.

²¹² Tamtéž.

²¹³ AČ II., s. 431.

²¹⁴ URBÁNEK II. 1918, s. 61.

²¹⁵ AČ III., s. 29-32.

²¹⁶ URBÁNEK II. 1918, s. 82., AČ. I. 294.

roku 1438 jej přenesl do Ferrary a o rok později kvůli moru do Florencie. Zastánci konciliarismu ale zůstali v Basileji a zvolili vzdoropapeže Felixe V. Papeže Evžena IV. podporoval císař Fridrich III. Oldřich z Rožmberka podporoval císaře, s ním i Evžena IV. a snažil se, aby to bylo i stanovisko celé české zahraniční politiky. Papež Evžen by však Jana Rokycanu nepotvrdil.

Ke svému plánu se Oldřich z Rožmberka pokusil získat i Alše ze Šternberka. Prokop z Rabštejna rozesílal list, kam měli připojit své pečeti zastánci papeže Evžena. Aleš ze Šternberka ale odmítl svou pečeť přivěsit a zdůvodnil to tím, že z podruží papeže Evžena nikdy nevystoupil, tak neví, proč by se měl k němu znovu přihlašovat a dodává: *„Protož milý pane dobré by mně se zdálo, aby vydáním takových listów zvláštních mohlo být protieženo a změněno i ponecháno až do sněmu. Neb pochybuji, což zespolku a z jedné wuole učiníme, že tiem wiece swého i obecného dobrého a poctiwého zjednáme ...“*²¹⁷ Rudolf Urbánek se domnívá, že chtěl Oldřich z Rožmberka využít Alšovu slabinu a oddělit ho od poděbradské jednoty. Onou Alšovou slabinou byla starost o hrad Křivoklát. Burián z Gutštejna prý o Alšovi řekl, že by se poděbradské jednoty zřekl za Křivoklát a za vratlavské hejtmanství pro svého syna Petra.²¹⁸ Aleš ale svou pečeť přivěsit nehodlal, i když mu Oldřich z Rožmberka psal, že se diví a nechápe, proč by měla být potupa přivěsit pečeť pod úmluvu Prokopa z Rabštejna. Vždyť to učinil i on a jiní páni, a proto to nemůže být potupa ani nic špatného.²¹⁹

Sněm konaný v Praze se nakonec přiklonil k zahraniční politice Oldřicha z Rožmberka, i když ho nejprve napomenul, že nemá list odesílat dříve, než se sněm skutečně dohodne. Je zajímavé, že mezi straníky poděbradské jednoty se na tomto sněmu nachází Hanuš z Kolovrat. Může to znamenat další zlepšení vztahů s Prahou, ale už z dřívějších dob víme, že Hanuš z Kolovrat nebyl vždy ve svých postojích pevný.²²⁰ V této otázce tedy zvítězila strana Oldřicha z Rožmberka a na listu poslaném k papeži byly jen dva podpisy členů poděbradské jednoty – Jiřího z Poděbrad a Alše ze Šternberka.

²¹⁷ AČ II., s. 22.

²¹⁸ URBÁNEK II. 1918. s. 88.

²¹⁹ AČ II., s. 24.

²²⁰ URBÁNEK II. 1919, s. 93-106.

6.2. Petr Holický ze Šternberka v žoldněřských službách

Kratší podkapitola o Petrovi ze Šternberka nám ukáže, jak se Alšův syn musel kvůli obživě ohánět mečem. Není to poprvé ani naposledy, kdy uslyšíme o bojovnosti Petra Holického. Podobal se v tomto svému otci. Rod Šternberků je starobylý a velevážený šlechtický rod, ale jeho holická větev bohatstvím neoplývala. Jak už jsme se dozvěděli v prvních kapitolách z pramenů i domněnek, Aleš ze Šternberka si svoje postavení a majetek též vydobyl mečem. Stejně tak na tom byl Petr Holický ze Šternberka.

V sousedním Sasku se rozhořel spor mezi dvěma bratry, Vilémem Saským a Fridrichem Saským. Spousta českých šlechticů vstupovala do žoldněřských vojsk obou bratří. Neplatilo to úplně, ale většinou do služeb Viléma vstupovali straníci Jiřího z Poděbrad a do služeb Fridricha se za žold upisovali šlechtici z okruhu Oldřicha z Rožmberka. Jak už jsme se dočetli, Petra ze Šternberka vedla do žoldněřských služeb finanční tíseň. Když byly později potíže s vyplácením žoldu, psal jeho otec Aleš Vilémovi Saskému list, že pokud nebude Petrovi vyplacen žold, bude to záhubná a nenahraditelná škoda. To značí, že byl Aleš se svým synem v opravdu špatné finanční situaci.

Obě žoldněřská vojska se sešla, ale nakonec bylo mezi bratry prodlouženo příměří. Někteří vojáci se vrátili domů, a to například Zdeněk ze Šternberka, který se nechal najmout Fridrichem Saským. Ale velká část českých šlechticů nechtěla odjet domů bez zaplaceného žoldu, mezi nimi i Petr ze Šternberka. Vilém Saský se tedy rozhodl využít vojsko k tomu, aby pomohl kolínskému arcibiskupovi Dětrichovi z Mörsu, který byl ve sporu s Adolfem Klevským a městem Soest. Vilém Saský doufal, že mu za výpomoc arcibiskup Dětrich pomůže získat Lucembursko či 120 000 zlatých od Filipa Burgundského jako výplatu za lucemburské vévodství. Jedná se o událost, která je blízce spjata s českými dějinami a určitým způsobem se v ní angažovali oba páni ze Šternberka, otec i syn.

Pojďme se podívat, jak je možné, že o Lucembursko, bývalou državu českého krále bojoval Filip Burgundský s Vilémem Saským. Lucembursko zastavil ve finanční tísní český král Václav IV. svému bratranci Joštovi Lucemburskému. Poté Václav IV. prohlásil, že je dědičkou Lucemburska Alžběta Zhořelecká, dcera druhorozeného syna císaře Karla, Jana Zhořeleckého. Jednalo se o proklamativní akt, ve skutečnosti musela Alžběta od Jošta Lucembursko vykoupit. Jejím manželem byl Antonín Brabantský, který zemřel roku 1415 v bitvě u Azincourtu. Jejím druhým manželem byl Jan III.

Bavorský, který také předčasně zesnul roku 1425. Alžběta byla známa svým nákladným životním stylem a ocitla se v těžkých dlužích. Poskytla tedy svá dědičná práva na Lucembursko svému synovci Filipovi III. Dobrému. Ten měl okamžitě převzít administrativu vévodství, formální panovnicí však měla zůstat Alžběta Zhořelecká. Filip III. Dobrý ale svůj slib nedodržel a Alžbětu z Lucemburska vyhnal. A jak je možné, že si právní nárok na Lucembursko dělal Vilém Saský? Zikmund Lucemburský neuznal přechod dědičných práv na burgundského vévodu a stále se pokládal za dědice Lucemburska. Dědičné právo přešlo na Albrechta Habsburského a po jeho předčasné smrti na Zikmundovu dceru Alžbětu Lucemburskou. Ta právo na Lucembursko převedla na svého zetě Viléma Saského.

A jak do složitého sporu přispěl Aleš Holický ze Šternberka? Zanedbatelně, ale velice zajímavě. Alžběta Zhořelecká totiž Alše ze Šternberka roku 1442 kontaktovala, aby v boji o český trůn hájil její nástupnická práva. Aleš ze Šternberka byl však touto skutečností polekán: „*Wéděti dáwám, že kněžna Licmburská poslala jest ke mně tajně, a prawieci, žeby byla prawá dědička králowstwie Českého, a prosieci, aby nebyla zapomenuta ani opuštěna, nébrž tak rozomiem, žeby chtěla sama přijeti a napomínati. Jestližeť přijede, tutě strašné zmatku, byť se k ní mnozí newrhli, ač ne proto, aby pod ni slušeli, ale aby w zemi roztrženie udělali... wěz žeť weliké roztrženie bude w té zemi.*“²²¹ Po kapitole, kterou jsme věnovali Barboře Celjské, bychom teď mohli s nadsázkou konstatovat, že se Aleš ze Šternberka stal oblíbencem královských vdov, bojujících za svá majetková práva. V tomto případě však Aleš ze Šternberka další zmatky v království nechtěl. A proč kontaktovala Alžběta Zhořelecká právě Alše ze Šternberka? Zaprvé to dozajista ukazuje, jaký měl vliv v českém království, také se však domníváme, že ho mohla znát ještě z dob, kdy patřil ke služebníkům Alžbětina strýce Zikmunda Lucemburského. Vypadá to jako zanedbatelná zmínka, které jsme věnovali nadměrně času, ale skutečnost, že vnučka císaře Karla IV., žádala Alše Holického o pomoc, mi přišla opravdu zajímavá. Po krátké odbočce se však vraťme k českému žoldnéřskému vojsku, které se chystalo na výpravu proti městu Soest.

2. června roku 1447 byl Petr ze Šternberka zvolen vůdcem vojska. Ten si poté vymínil, že se může kdykoliv vrátit do Čech, kdyby se něco přihodilo otci Alšovi ze Šternberka. Tu samou podmínku měl i Jindřich z Kolovrat s ohledem na svého příbuzného Hanuše z Kolovrat. Tato zpráva nám ukazuje, že situace v Čechách byla

²²¹ AČ II., s. 17

velice napjatá a snad už predikovala další válku. Celé tažení nebylo vůbec logisticky zajištěné. Vilém Saský nedokázal vojsku zajistit dostatek potravy, a tak vojáci i přes zákaz drancovali své okolí. Útok na město Soest také nevyšel a další skupina Čechů pod vedením Jindřicha z Kolovrat odjela domů do českého království. Petr ze Šternberka se však nejspíše nechtěl vzdát naděje na vyplacený žold a zůstal. Vilém Saský ho však propustil ze svých služeb a zbytek českých vojáků se vydal domů. Fridrich Braniborský a Fridrich Saský dávali veliký pozor, aby vojáci při cestě do Čech dále nerabovali německé území. Vojáci se tak vraceli ve velmi zuboženém stavu.²²² Zpravuje nás o tom i starý letopisec, který psal i o tom, jak vojáci vyčítali Petrovi ze Šternberka, že od nich ujel napřed a ponechal je v nouzi: „*Biedu tam měli ve vši potravě i v nápoji, též koňové jich hladem mřeli. A všecko utratili, kdo co měli – odenie, kuše, meče i koně -, domlouvající Holičskému mladému, panu Petrovi, že velikú nevěru jim učinil, odjed od nich.*“ Jakou náladu vyvolalo v Čechách tažení, letopisec popisuje takto: „*Věř čert Němcuom! slušelo by se na to pomnieti Čechóm!*“ Snad i díky tomu skočili protivníci na lest Jiřího z Poděbrad, kterou s Alšem ze Šternberka a dalšími pány připravil.²²³

6.3. Dobyť Prahy

Poselstvo, které se vrátilo od Fridricha III., přineslo neradostné, ne však nečekané zprávy. Římský král českým stavům v obsírném psaní vzkázal, že jim Ladislava vydat nehodlá. To stavům dávalo možnost konat, co slíbily, zaopatřit se podle svého uvážení.²²⁴

O kompaktátech přijel o Prahy 1. 5. 1448 jednat papežský legát Karvajal. Karvajal přijel v doprovodu rožmberského vladaře a jeho synů Jindřicha, Jana a Jošta, celkem jeho průvod čítal 500 koní.²²⁵ Karvajalova mise však spíše než smíření přinesla pachů. Pražanům vadilo, že veřejně přijímal pod jednou a vyzýval k tomu i ostatní. Kompaktáta ani Jana Rokycanu uznat nehodlal, i když zástupci kališníků argumentovali tím, že kompaktáta stvrdil koncil v Basileji pod autoritou papeže Evžena a za předsednictví papežského legáta Cesariniho. Ještě méně přijatelné bylo stanovisko, že Rokycanu potvrdil král Zikmund a že volbu arcibiskupa přenesl na stavy. K tomu si Karvajal zapůjčil kompaktáta a při odjezdu z Prahy je nevrátil. Jeho vozy byly

²²² URBÁNEK II. 1918, s. 188-226.

²²³ Staré letopisy české z křižovnického rukopisu, s. 204n.

²²⁴ AČ II., s. 227-229.

²²⁵ PALACKÝ, Staré letopisy české, s. 138.

zastaveny a byl vyzván, aby vzácné dokumenty odevzdal zpět. V Praze byly veliké zmatky a Karvajal nechtěl v chvatu listiny hledat, a tak byl vyslán Petr ze Šternberka s jezdcí, aby mu byla kompaktáta vydána v Benešově.²²⁶

Kromě jednání s Fridrichem III. selhalo tedy i jednání s papežským stolcem. A bylo jasné, že další jednání už nikam nepovedou. 24. června 1448 se sjeli straníci Jiřího z Poděbrad v Kutné Hoře. Už dříve jsme používali slovní spojení poděbradská jednota, ta se ale formálně ustanovila až zde. K jednotě se přidal i katolický pán Zdeněk ze Šternberka, který si s Alšem rozdělil dědictví po Petrovi Konopišťském ze Šternberka a doposud byl straníkem Oldřicha z Rožmberka. Za tímto krokem Zdeňka zvaného Konopišťský, dříve z Veselí můžeme snad vidět i vliv Alšův. Starý letopisec nám zanechal zprávu, že: „*Pan Jiří z Poděbrad s jinými jemu příchýlnými měli sněm u Hory: a tu zavřeli, že by chtěli pole míeti a tu všickni měli by se sjeti: ale nevědie, kam mínie.*“²²⁷

Co dalšího účastníci sněmu, kde můžeme zcela jistě očekávat Alše ze Šternberka i jeho syna Petra, ujednali, nevíme. Ale směle to můžeme předpokládat podle událostí následujících dnů. Na sjezdu v Kutné Hoře bylo dojednáno, že poděbradská jednota lstí dobude Prahu a tím získá převahu nad straníky Oldřicha z Rožmberka.

Zcela jistě si dobře pamatujeme, jak Aleš Holický ze Šternberka často napomínal mocného rožmberského vladaře ze zákulisních her a intrikánství. Často mu připomínal, že co se nestane z jedné vůle všech stavů, nemůže království přinést obecné dobré. Tentokrát se ujal role intrikána Aleš ze Šternberka. Měl za úkol odvrátit pozornost rožmberského vladaře od vojska, které se seskupovalo k dobytí Prahy. Aleš Holický Oldřicha z Rožmberka přesvědčil, že je vojsko namířené proti Sasům. Sasko mělo državy v severních Čechách, jako například Most, Duchcov, Osek, Riesenburk. Nedůvěra k Sasům byla ještě více prohloubena výpravou k Soestu, kterou jsme si vylíčili výše. Fridrich Saský opevnil jakýsi kopec pět mil od Bečova, který Aleš a Petr Holičtí drželi. Tuto pevnost mu vypálil Petr ze Šternberka, ale Fridrich Saský ji začal znovu opevňovat. Aleš ze Šternberka ujišťoval Oldřicha z Rožmberka, že je to na škodu české zemi. Jako další důvody k tažení proti Sasům udával Aleš, že Fridrich dobyl hornolužickou Hoyerswerdu a panu z Ilburka byl zrádně vzat hrad Loket.

Aleš ze Šternberka se pokusil Rožmberka ukolébat i jiným způsobem. Rožmberk si stěžoval, že ho mají lidé za zrádce, protože do země uvedl papežského legáta

²²⁶ UBÁNEK II. 1918, s. 236-256.

²²⁷ Tamtéž, s. 263.

Karvajala. Aleš mu odpověděl, že to bylo jen pro dobro země a přesvědčil tím Oldřicha z Rožmberka o svém spojení. Své psaní zakončil Aleš větou: „*Daj buoh milý příteli, aby se velmi dobře měl i s swými dětmi.*“²²⁸

Všichni opravdu uvěřili, že se vojsko sešlo k tažením proti Sasům. Členové východních lanfrýdů se scházeli u Kutné Hory. Aleš ze Šternberka, Burián z Gutštejna, Vilém z Ilburka a další spojenci pana Jiříka mající državy západně od Prahy měli shromaždiště u Loun. Petr ze Šternberka nebyl v ležení se svým otcem, ale dlel ve společnosti Jiřího z Poděbrad.²²⁹ Vojsko opravdu bez většího odporu dobylo Prahu. Jeden z faktických vládců Prahy starý Menhart z Hradce byl zajat. Druhý z velmožů mající rozhodující vliv Praze Hanuš z Kolovrat uprchl. Jak si vzpomínáme, Hanuš z Kolovrat se nedávno před dobytím Prahy postavil za některé názory poděbradské jednoty. Je tedy možné, že mohl být dopředu varován či schválně propuštěn. Jiří z Poděbrad hned po dobytí Prahy dosazoval v obou Městech pražských konšely jako nový svrchovaný vládce.

Na Novém Městě se stal purkmistrem Jan Velvar. Zajatého Menharta z Hradce nahradil v roli pražského purkrabí katolický pán Zdeněk ze Šternberka. Nejspíše to měl být symbolický tah, kdy kališník Jiří z Poděbrad dal nejvýznamnější post katolíkovi. Tento akt symbolizoval království dvojího lidu, jak si ho Jiří z Poděbrad představoval.²³⁰

Může nás překvapit, že se Aleš ze Šternberka v tak pokročilém věku, kdy mu bylo už bezmála sedmdesát let, stále účastnil vojenských tažení, trávil spoustu času v koňském sedle a často prodléval ve vojenském ležení. I po dobytí Prahy se střetl v bitvě spolu se svým synem Petrem se Sasy u Mostu.²³¹ Spor Petra ze Šternberka s Fridrichem Saským spojený se saskými državami v severních Čechách nebyla tedy pouze lež pro Oldřicha z Rožmberka.

Dobytí Prahy znamenalo novou válku mezi jednotou poděbradskou a jednotou strakonickou, do které se druhá strana seskupila. Jedním z požadavků strakonické jednoty bylo propuštění Menharta z Hradce.²³² Toho však Jiří z Poděbrad hodlal využít jako rukojmí a propustit ho až za splnění požadavků. Na propuštění staříčského otce

²²⁸ AČ II., s. 25.

²²⁹ URBÁNEK II. 1918, s. 284n.

²³⁰ MACEK 1967, s. 68n.

²³¹ URBÁNEK II 1918, s. 300.

²³² AČ II., s. 243.

nejvíce záleželo Oldřichovi z Hradce, který o to prosil Jiřího z Poděbrad.²³³ Jiří z Poděbrad chtěl však vězně využít k vyjednávání. Chtěl vrátit korunovační klenoty, které byly na Karlštejně drženém právě Menhartem z Hradce. K tomu chtěl staré známé dohody na základě kompaktát a listu mírného.²³⁴

Mezitím se Aleš ze Šternberka snažil sjednat mír a konec válečných střetů. Několikrát psal Oldřichovi z Hradce, aby zastavil výpady z Karlštejna proti Zdeňkovi Konopišťskému a Jiřímu z Poděbrad, přičemž se odvolával na zbytečné utrpení prostého lidu. Oldřich z Hradce ale přestat nechtěl. Ne dokud nedosáhne svého. Aleš ze Šternberka tedy apeloval na Oldřicha z Rožmberka, aby se Oldřicha z Hradce pokusil přesvědčit o míru. Aleš Holický doufal, že se vše dá urovnat sněmem ne válkou: „*A pakli by to na sněmu nemohlo mezi nimi srownáno býti, wšak jim wálka neuteče i po sněmu.*“²³⁵ Oldřich z Rožmberka o tom s Oldřichem a Janem z Hradce skutečně promluvil, ale oni se neshodli s tím, že je jejich otec a strýc potupně vězněn a rozhodli se ve válce pokračovat.²³⁶ Oldřich z Hradce se zajímal, jak se jeho otec má: „*rytieřsky a pansky-li jeho chowají, jestli který komorník při něm, a blázen mužík.*“

Situaci rozhodně nezlehčilo, že Menhart z Hradce zemřel. Ve vězení onemocněl, byl propuštěn, ale zemřel při cestě domů. Jiří z Poděbrad se musel bránit nařčením, že ho otrávil.²³⁷ Zvěst o otravě šířil Oldřich z Rožmberka a Aleš Holický ho za to příkře napomínal.²³⁸

6.4. Válka mezi poděbradskou a strakonickou jednotou

Aleš Holický chtěl předejít válce, která zemi hrozila, a účastnil se jednání o příměří. Byl mu vydán glejt k jednání²³⁹ a skutečně byl ujednan smír.²⁴⁰ Svoji pozici muže hledajícího kompromis potvrdil tím, že byl zvolen jedním ze čtyř ubrmanů, kteří měli řešit spory mezi jednotou strakonickou a poděbradskou. Dalším ubrmanem za jednotu poděbradskou byl Oldřich z Kralovic, za jednotu strakonickou to byli Oldřich z Rožmberka a Arnošt Leskovec. Příměří bylo velice křehké a často bylo porušeno.

²³³ AČ IV., s. 12n.

²³⁴ AČ II., s. 241n.

²³⁵ AČ II., s. 26.

²³⁶ AČ II., s. 27.

²³⁷ AČ II., s. 248.

²³⁸ AČ II., s. 31.

²³⁹ AČ III., s. 540.

²⁴⁰ AČ II., s. 250-255.

Alšovi psal o zmatcích kolem příměří Jiří z Poděbrad. Doufal, že to Aleš dokáže napravit.²⁴¹

Pře vedli i Aleš Holický a Petr Holický. Konkrétně se jednalo o spor s Hynkem Krušinou ze Švamberka. Petr ze Šternberka zajal jakéhosi Kašpara z Kolsen, kterého označil za loupežníka a jako takového se ho rozhodl popravit. Kašpar z Kolsen byl ale služebníkem pana Hynka Krušiny a ten samozřejmě nechtěl, aby k popravě došlo. Petr ze Šternberka chtěl tento spor rozhodnout před Oldřichem z Rožmberka, který podle něj v zemi nejlépe rozumí právním věcem. Pán ze Švamberka se ale k soudní při nedostavil a Petrovi ze Šternberka jen „*po kráľowsku rozkazoval*“. To se Petrovi nelíbilo, ale nevíme, jak na to konkrétně zareagoval. Víme ale, že Hynek Krušina zajal služebníka Petrova otce a umučil ho. To se nelíbilo Alšovi Holickému, který si stěžoval, že: „*syn otcowa břemene neponese, ani otec synowa*.“ A obvinil-li někdo Petra z něčeho, ať se obrátí přímo na něj a on: „*odpowěd dá, poněwadź léta má*.“ Víme to z dopisu, který Aleš ze Šternberka adresoval rožmberskému vladaři.

Tento dopis je zajímavý i jinou věcí. Aleš ze Šternberka upomínal Oldřicha z Rožmberka na jistou dohodu, jejíž obsah nám však zůstává skrytý. K tomu se dozvídáme stanovisko Oldřicha k otázce obsazení trůnu. Oldřich si stále myslel, že je jediná možnost počkat na Ladislava Pohrobka. Aleš mu však odvětil, že neví, proč by to měla být jediná možnost, a Oldřichovi připomněl, jak ho on sám zradil a při volbě po smrti Albrechta Habsburského dal hlas Albrechtu Bavorskému. Také se diví, proč tedy Oldřich podepsal pelhřimovské dohody, když si vždy myslel, že je Ladislav Pohrobek jediná varianta.²⁴²

Také spolupráce ubrmanů vázla. Oldřich z Rožmberka poslal návrh smluv o příměří, který se ale neshodoval s původními úmluvami a Aleš Holický se obával, že by tím pádem mohl být z příměří někdo opomenut.²⁴³ Aleš ze Šternberka Oldřichovi z Rožmberka také vyčítal, že návrhy poslal velice pozdě.²⁴⁴ K tomu se mu nelíbilo, že rožmberský vladař nepřilíš ochotně plní své povinnosti smírčího soudce, ke kterým se uvázal. Vytýká mu, že pokud nechce řešit spory, tak se neměl k ubrmanství vůbec upisovat.²⁴⁵

²⁴¹ AČ V., s. 273.

²⁴² AČ II., s. 28.

²⁴³ AČ II., s. 34.

²⁴⁴ AČ II., s. 35n.

²⁴⁵ AČ II., s. 37n.

Další ostré spory měl Aleš a Petr ze Šternberka s Oldřichem z Hradce a Jindřichem z Kolovrat. Aleš měl s Oldřichem z Hradce jakýsi spor o malý les.²⁴⁶ Oldřich z Hradce zajal Alšovi služebníka a umučil ho. Jindřich z Kolovrat si stěžoval, že na něj Aleš ze Šternberka se svými lidmi házel ve Slaném vejce. Aleš ze Šternberka se však hájil, že: „*Takéť sem pane já po té straně nestál, kady jest Kolowrat z města jel, a o tom kydání s wajci sem nic newěděl, aniž wiem by to kdo učinil.*“²⁴⁷ I takto se v 15. století řešily spory. Další spor vedl Oldřich z Hradce s Petrem ze Šternberka, když si navzájem pozajímali několik služebníků.²⁴⁸ A nebyli to jediní protivníci, Mikuláš z Lobkovic hrozil, že by sám stačil na oba dva Šternberky.²⁴⁹ Příměří nebylo udržitelné a válka se blížila každým dnem.

Oldřich z Rožmberka se nejspíše cítil pokořen od mladého Poděbrada a raději se snažil jednat s Alšem. Aleš ze Šternberka mu však připomínal, že Jiří z Poděbrad je hlavou jednoty a on nemá pravomoci jednat za všechny.²⁵⁰ Do toho se opět Oldřich z Rožmberka pokusil rozdmýchat spory mezi Alšem a Jiřím z Poděbrad, když nechal veřejně rozhlašovat, že Aleš uzná králem jen toho, kdo mu dědičně přizná Křivoklát. Pověděl mu to Zdeněk ze Šternberka, který to slyšel od služebníků Oldřicha z Rožmberka. Ti to prý vykládali na Rožmberkův rozkaz. Aleš ze Šternberka přesto doufal, že to konali bez Oldřichovy vůle a pokud to tak opravdu bylo, prosil Aleš rožmberského vladaře o právo jeho služebníky ztrestat.²⁵¹ Můžeme však těžko předpokládat, že by si to vymysleli služebníci krumlovského pána. Snad ani nemůžeme věřit, že by byl takto naivní zkušený pán ze Šternberka.

Poté Mikuláš z Lobkovic splnil své výhrůžky a přes příměří pálil a bral zboží patřící Alšovi Holickému.²⁵² Ten i tak nechtěl válku dopustit a spolu s Jiřím z Poděbrad se pokusil rozjet další kolo mírových úmluv.²⁵³ Ani Oldřich z Rožmberka prozatím válku nechtěl. Snažil se upokojit Oldřicha z Hradce, aby si nic nezačínal s Petrem ze Šternberka, stejně tak obeslal Alše, aby se pokusil domluvit svému synovi.²⁵⁴ Pokud jsme četli, že rožmberský vladař nechtěl válku jen prozatím, nebylo to napsáno jen tak.

²⁴⁶ AČ VII., s. 205n.

²⁴⁷ AČ II., s. 36.

²⁴⁸ AČ IV., s. 390., AČ VII., s. 205n.

²⁴⁹ AČ IV., s. 402n.

²⁵⁰ AČ II., s. 40.

²⁵¹ AČ II., s. 43.

²⁵² URBÁNEK II. 1918, s. 417.

²⁵³ AČ IV., s. 393.

²⁵⁴ AČ IV., s. 392n.

Oldřich z Rožmberka se nehodlal smířit s potupou, kterou mu Jiří z Poděbrad přichystal. Ale dříve, než se pustil do války, ujednal spojení s Fridrichem Saským, který měl Čechy napadnout ze západu. Plán mu ale díky náhodě nevyšel. Burián z Gutštejna zajal rožmberského posla, který nesl psaní o saském vpádu a hned obeslal Jiřího z Poděbrad.²⁵⁵ V té době nechal Oldřich z Rožmberka zhotovit glejt pro Alše ze Šternberka, aby mohl přijet jednat o prodloužení příměří.²⁵⁶ Podle Rudolfa Urbánka ale už ani nebyl glejt odeslán, protože po odhalení Oldřichova spojení s Fridrichem Saským byla válka nevyhnutelná. To že je všem jednáním konec, potvrdil Oldřichovi z Rožmberka Jan z Hradce, který psal, že s ním Aleš ze Šternberka ukončil vyjednávání kvůli psaní, které zadržel Burián z Gutštejna.²⁵⁷ A nová válka mezi českou šlechtou začala.

Na straně poděbradské jednoty nastaly vojenské přípravy. Například Zdeněk ze Šternberka opevňoval hrad Ostromeč, o kterém jsme psali v souvislosti s dobýváním Alše Holického a Hynceho Ptáčka po lipanské bitvě.²⁵⁸ Do války se zapojil i Aleš Holický, který zabral Vilémovi z Riesenberka Kunderatice.²⁵⁹ Celou válku rozhodla bitva u Rokycan, kde poděbradská jednotka porazila jednotu strakonickou. Než se Fridrich Saský vydal do Čech, došlo ho psaní Oldřicha z Rožmberka, že už je na všechno pozdě. Mírová smlouva byla ujednána 9. – 11. června roku 1450 na Vildštejně. Její právní rámec byl odvozený od kompaktát a listu mírného. Za rožmberský dům smlouvu nepodepsal zhrzený a ponížený rožmberský vladař, ale jeho syn Jindřich z Rožmberka.²⁶⁰ Jiří z Poděbrad se pak vydal na trestnou výpravu proti Sasům, ve které mu pomáhal Petr ze Šternberka.²⁶¹

6.5. Jiří z Poděbrad vše království

Jako úvodní slova této kapitoly jsem zvolil úryvek z textu knihy Josefa Macka. Dozvěděli jsme se v něm, že Aleš Holický ze Šternberka žárlil na úspěchy svého mladšího souputníka, pana Jiříka. A dokonce jsme četli o domněnce, že sedmdesátiletý stařec žárlil na věk budoucího správce království. Už 19. listopadu roku 1449 zemřela

²⁵⁵ AČ V., s.267n.

²⁵⁶ URBÁNEK II. 1918, s. 429.

²⁵⁷ AČ IV., s. 31.

²⁵⁸ AČ IV., s. 393.

²⁵⁹ URBÁNEK II. 1918, s. 435.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 447; Vildštejnská smlouva AČ II., s. 274-279.

²⁶¹ Tamtéž, s. 460-466.

manželka Jiřího z Poděbrad a neteř Alše Holického, Kunhuta ze Šternberka.²⁶² I Rudolf Urbánek se domníval, že byl Aleš ze Šternberka žárlivec, který chtěl pro sebe urvat co nejvíce moci: „*Blížil se Jiří, povznášeje se vysoko nad své druhy, ke stupni, kde projev přání má sílu i závaznost rozkazu, a jeho pevná ruka stále více tížila rozličné oligarchické choutky i v lůně jeho vlastní strany. Žárlivost byla snad též rozněcována i okázalejším jeho vystupováním, jež dovoluje již tehdy mluvit o dvoru mladého vůdce. Mezi žárlivci, kteří přirozeně patřili především stavu panskému, najdeme tehdy i Alše ze Šternberka, snad tam náležel již tehdy i Zdeněk.*“

Aleš ze Šternberka měl s Jiřím z Poděbrad spor o své služebníky Ctibora z Kačice a Pražana Duršmida. Aleš prý tehdy o panu Jiříkovi špatně mluvil, ale jejich spor urovnali a oba smířili Zdeněk ze Šternberka a Jan ze Soutic.²⁶³ Aleš Holický se s Jiřím z Poděbrad usmířil před výjezdem poselstva do Vídně, jehož součástí byl i Aleš a Zdeněk ze Šternberka. Jednání, jehož tématem bylo potvrzení Jana Rokycany, nedopadlo dobře.²⁶⁴

Největší důkaz roztržky mezi dvěma šlechtici, je Alšův dopis Oldřichovi z Rožmberka. Je to úplně poslední dopis adresovaný rožmberskému vladaři, který se nám zachoval, nejspíše z důvodu předání moci Oldřichem z Rožmberka svému synovi. Oldřich z Rožmberka se poté stáhl i z krumlovského sídla, kde měl svou kancelář. Aleš Holický psal Rožmberkovi, že se pan Jiřík z Poděbrad chystá koupit Kladsko a obešel přitom Hynka Krušinu z Lichtenburka, který Kladsko držel po Půtovi z Častolovic. Oldřichovi z Rožmberka psal, aby se tomuto obchodu pokusil zabránit, protože: „*mnoho zlého mohloby se skrze to státi.*“ Samozřejmě nechtěl, aby se Jiří z Poděbrad dozvěděl, že se mu snaží narušit obchod a na konci psaní dodal: „*A prosím milý pane, rač s tím mlčeti, by to ode mne vyšlo.*“

Přes spory s hlavou poděbradské jednoty si Aleš udržel svůj vliv na dění v království. Na společných prohlášeních sněmů a sjezdů figuroval na druhém místě hned za panem Jiřím z Poděbrad. Je to i případ listiny z 27. dubna 1452, kdy byl Jiří z Poděbrad zvolen na dva roky správcem království a byla mu dána k ruce dvanáctičlenná rada. Aleš ze Šternberka jako nejvyšší komoří desek zemských je vždy titulován i před mladším členem rodu Šternberků Zdeňkem, který zastával hodnostně vyšší funkci pražského purkrabí. Sněmu se neúčastnil Oldřich z Rožmberka, který se

²⁶² Tamtéž, s. 422.

²⁶³ Tamtéž, s. 486.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 535.

stáhl z aktivní politiky a přenechal místo svému synovi, ale ani nikdo jiný z rožmberského domu. Přítomen nebyl ani žádný vysoko postavený politik strakonické jednoty.²⁶⁵ Za této konstelace, kdy byli z nejvyšší politiky vyřazeni Rožmberkové, se stal Aleš ze Šternberka, zkušený a i opozicí respektovaný kmet, druhým nejmocnějším mužem království. Díky jeho váženosti a autoritě v poděbradské jednotě, ale i díky kontaktu na politiky opozičního křídla, se ho Jiří z Poděbrad neměl možnost zbavit, i když spolu vždy nebyli zajedno.

Po zvolení zemským správcem se Jiří z Poděbrad vydal na pacifikační výpravu napříč královstvím. Důležitou roli v ní hrál Aleš ze Šternberka a znovu dokázal, že je respektovaným mužem království, který dokáže působit státnicky a mírotvorně. Jiří z Poděbrad se nejprve vydal dobýt Tábor. Aleš Holický s ním nebyl a Rudolf Urbánek se domnívá, že to bylo kvůli nesouhlasu s tažením, který byl všeobecný v celém království. Soudilo se totiž, že se výprava po dobytí Tábora vydá na jih proti rožmberskému panství. Když se blížilo vojsko Jiřího z Poděbrad k Táboru, zapomněli obyvatelé husitského města na staré nepřátelství a prosili o pomoc Oldřicha z Rožmberka. Doufali v jeho nenávist k novému zemskému správci. Oldřich z Rožmberka se však na radu Alše Holického do válečného konfliktu nepustil, Táboru na pomoc nepřišel a později podepsal smlouvu o uznání pána z Poděbrad zemským správcem.

Po signování mírové dohody se tento mocný, tehdy hluboce ponížený Rožmberk stáhl z nejvyšší politiky do ústraní a vyklidil pole Jiřímu z Kunštátu a Poděbrad. Poté psal Aleš ze Šternberka dalšímu opozičníkovi pana Jiříka, Matesu Šlikovi, aby se s loketskými a chebskými vzdal bez boje, ať jdou po příkladu Oldřicha z Rožmberka a ujdou tím zhoubě. Oni se opravdu vzdali bez boje a děkovali Alšovi ze Šternberka za cenné rady. Rudolf Urbánek se domníval, že náladový Aleš těmito radami škodil Jiříkovi z Poděbrad. Zapadá to do jeho teorie o zatrpklém, starém pánovi ze Šternberka. Můj názor je, že každá mírová smlouva dosažená bez boje byla jen ku prospěchu vztahů Jiřího z Poděbrad s členy strakonické jednoty i českého království jako celku.²⁶⁶

Poté se v Praze sešel svatohavelský sněm, který potvrdil přijetí Ladislava Pohrobka na český trůn. Dále bylo zvoleno poselstvo, které se mělo vydat do Vídně. Poselstva se už zúčastnili bývalí členové strakonické jednoty. Mezi hlavní vyjednavče patřili Aleš a Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Rožmberka a Hanuš z Kolovrat. Do

²⁶⁵ AČ II., s. 309-317.

²⁶⁶ URBÁNEK II. 1918, s. 664-673.

Vídňě tehdy přijel i papežský legát Kusa a prodléval tam i Eneáš Silvius Piccolomini. Papežský legát Kusa chtěl s poselstvem jednat o náboženských otázkách, ale nebyl k jednání vůbec připuštěn. Alšovi ze Šternberka to vyčítal Eneáš Silvius, ale Aleš se bránil tím, že poselstvo není zmocněno jednáním o věroučných otázkách. Další výtka na Alše Holického z úst budoucího papeže Pia II. se týkala toho, že poselstvo zavázalo budoucího krále Ladislava uznáním Jana Rokycany arcibiskupem. Aleš ze Šternberka vysvětlil, že král nemá Rokycanou a priori pohrdnout, ale kdyby později uznal, že pro Rokycanu není na stolci místo, bude moci vybrat jiného arcibiskupa. Rudolf Urbánek se domníval, že chtěl Aleš ze Šternberka tímto vyjádřením zahladit hrany mezi zástupci papežského stolce a českým poselstvem, Možná se chtěl Eneášovi zalíbit, ve skutečnosti ale stále stál na straně Jana Rokycany.²⁶⁷ Na druhou stranu jsme už dříve viděli, že byl Aleš ze Šternberka ochotný Rokycanu obětovat, za předpokladu že se najde jiný duchovní pod obojí.

S přijetím Ladislava na český trůn je spojena aféra Jana Smiřického. Ten byl od roku 1440 spoluhejtman Jiřího z Poděbrad v boleslavském kraji. V Praze propukla letáková kampaň, která byla namířena proti zemskému správci. Byli do ní zapleteni Zikmund Sláma a Václav Duršmid. Václav Duršmid byl 30. dubna 1453 sťat. Dalším pokusem zdiskreditovat Jiřího z Poděbrad, tentokrát v očích Ladislava Pohrobka byl dopis Jana Smiřického do Vídně, který budoucího krále varoval, ať nejezdí do Čech, jedině by měl dvě hlavy a tu druhou uchoval v bezpečí ve Vídni. Dopis Jana Smiřického byl ale odhalen a jeho původce byl taktéž vydán katu.

Pozornější čtenáři si všimnou, že o Václavu Duršmiovovi, bývalém radním Starého Města byla už řeč. Aleš ze Šternberka o něj vedl spor s Jiřím z Poděbrad, byl Šternberkovým chráněncem. Jestli měl však Aleš Holický nějaký vliv na agitační kampaň proti zemskému správci, nevíme.²⁶⁸ Zajímavé je, že Zdeněk Konopišťský ze Šternberka dělal poručníka potomkům Jana Smiřického. Ladislav Pohrobek se do Čech navzdory kampani Jana Smiřického vydal. Zamířil nejprve na Moravu a v červenci roku 1453 zde přijal v Brně hold moravských stavů, jako dědičný pán Moravy. To se Alšovi ze Šternberka nelíbilo a vytkl moravským stavům, že jsou pouze manové českých stavů

²⁶⁷ Tamtéž, s. 682-695.

²⁶⁸ ČONEJ - BARTLOVÁ 2007, s. 113n., URBÁNEK II. 1918, s. 722., Petr Čornej si všímá toho, že byl Václav Duršmid chráněncem Alše ze Šternberka, Rudolf Urbánek to přechází bez povšimnutí

a neměli proto jako oudy právo předstihnout hlavu. Poté Aleš ze Šternberka své provolání změnil s tím, že Moravané nejsou manové, ale bratři.²⁶⁹

Po pražské korunovaci odměňoval král přední šlechtice království. Aleš a Zdeněk ze Šternberka získali polovinu Chotěbuzi s předkupním právem na druhou polovinu. Jiří z Poděbrad získal, jak si přál, Kladsko. Nezískal ho však tím, že by obešel Hynka Krušinu z Lichtenburka, jak se obával Aleš Holický, ale musel za Kladsko zaplatit 23 400 kop grošů. Po korunovaci přistoupil mladičkový král Ladislav k jmenování nejvyšších úředníků. Dosazoval ale jen na uprázdněná místa, čímž respektoval ustanovení Zikmunda Lucemburského i Jiřího z Poděbrad.

Znamená to, že Aleš ze Šternberka stále zastával pozici nejvyššího komořího a to už od roku 1436, nepočítáme-li krátké sesazení od Albrechta Habsburského. Na korunovačním sněmu se mluvilo také o vyplacení královských zástav, které by usnadnilo Ladislavovu vládu. Jednalo se hlavně o Karlštejn, který drželi nezletilí synové Jana z Hradce (Jan z Hradce byl synovec Menharta z Hradce), ale i o Křivoklát v držení Alše ze Šternberka. K vyplacení Křivokláta došlo mezi březnem a dubnem roku 1454 a dochovala se nám anonymní zpráva, kdy bylo do obydlí Alše ze Šternberka po několik dnů přinášeno velké množství pytlíků peněz, jako výplata Křivokláta.²⁷⁰

6. 6. Opravdu žárlivec?

Jak jsme viděli, Aleš ze Šternberka vedl s Jiřím z Poděbrad určité spory. Domnívám se však, že to byly malicherné pŕtky, které oba velmože rozkmoťily. Pokud se ale jednalo o důležitá rozhodnutí o směřování celého království, stál Aleš ze Šternberka za Jiřím z Poděbrad. Mohli jsme číst o tom, jak jako člen poselstev (z pověření Jiřího z Poděbrad) vyjednával ve Vídni s císařem i zástupci papežského stolce. Poté pomohl Jiřímu z Poděbrad sjednat mírové smlouvy s přívrženci strakonické jednoty (i když se Rudolf Urbánek domníval, že to bylo v neprospěch Jiřího z Poděbrad). Po volbě Ladislava Pohrobka českým králem se v Praze konal povolební sněm. Další z důkazů loajality starého Šternberka ke konsolidačnímu programu Jiřího z Poděbrad je jednání Alše na tomto sněmu. Vystoupil na něm starý kališnický radikál Beneš Mokrovouský z Hustřířan. Jiřího z Poděbrad sice chválil za politické tahy, které

²⁶⁹ *Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávnych a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*, ed. Vincenc BRANDL, Brno 1868, s. 8nn.

²⁷⁰ URBÁNEK II. 1918, s. 775-787.

vedly ke konsolidaci království, ostře ho ale napadl, že se nevěnuje nejdůležitějším věcem. Myslel tím otázky náboženské a nejvíce ho pálila nedořešená situace okolo potvrzení Jana Rokycany. Na obranu Jiřího z Poděbrad ale vystoupil Aleš ze Šternberka a účinek výstupu starého kališníka se snažil otupit.²⁷¹

Existuje nějaký racionální důvod, proč mohl Aleš ze Šternberka na Jiřího z Poděbrad žárlit? Aleš Holický za svou politickou kariéru prošel mnoha politickými uskupeními. Od dvacátých let patřil mezi politickou špičku českého království. V těchto uskupeních vždy patřil mezi nejdůležitější velmože, nikdy však nebyl hlavou žádné z těchto skupin. Vzpomeňme na panskou jednotu vytvořenou proti kališnickým radikálům. Nejdůležitější roli plnili Oldřich z Rožmberka a Menhart z Hradce. Uskupení východočeských landfrýdů mělo před Jiřím z Poděbrad za vůdce Hynceho Ptáčka z Pirkštejna. V literatuře se toto politické uskupení běžně nazývá „ptáčkova skupina“.

Kde byl tedy problém nyní? Ačkoliv byli tito muži přirozenou autoritou či volbou postaveni do čela skupiny, měli pouze postavení primus inter pares. Situace okolo Jiřího z Poděbrad však začala být odlišná. Jiří z Poděbrad se stal autoritou téměř vladařskou, jak jsme četli výše v textu Rudolfa Urbánka, jeho přání bylo pro ostatní rozkazem. Snad toto mohlo zapříčinit Alšovu nevraživost k Jiřímu z Poděbrad.

Alšovi vadila i myšlenka, že by se Jiří z Poděbrad vojensky obrátil proti Oldřichovi z Rožmberka a definitivně ho tím odstranil z politické mapy českého království. Aleš ze Šternberka často krumlovského pána napomínal, střetli se spolu v bezpočtu klání, jak politických, tak někdy i vojenských, přesto se domnívám, byli v určitém slova smyslu přáteli. Jejich vztahem se budeme podrobněji zabývat v následující kapitole. Jejich přátelství však vycházelo z panského vědomí o starobylosti a váženosti svých rodů. Stejně tak jako si nehodlal Aleš ze Šternberka nechat poroučet od mladého šlechtice, který měl stejné právní postavení, tak nechtěl, aby byl vladař starobylého a nejváženějšího šlechtického rodu v království takovýmto způsobem ponížen. Zůstaňme tedy u konstatování, že Aleš ze Šternberka pomohl Jiřímu z Poděbrad na politické výsluní a i přes výše probírané neshody s ním zůstal v důležitých věcech zajedno.

²⁷¹ Tamtéž s. 797.

7. Korespondence s Oldřichem z Rožmberka

„Než, milý pane, pamatuj na to, žes sloup království tohoto a úd nejmocnější, a kterak páni tvoji předci netoliko proti takovému velikému zjevnému zlému, ale proti menšímu, nýbrž i proti králi země této, když co proti řádu vésti chtěl, snažně se zasazovali, nelitující statkův, hrdel svých i přátel, a to s pomocí boží a dobrých lidí vždy utlačovali: pro Hospodina, vidíš toho velikú potřebu, nedej tomu dobrému jménu a pověsti svých předkův i své pohasnouti, ale hni se k tomu jako syn království věrný, aby takému zlému překáženo bylo, ať by se neskonalo.“²⁷²

„Urozenému pánu, P. Oldřichowi z Rosenberka, příteli mně zvláště milému. Služba má, urozený pane a příteli mně zvláště milý!“²⁷³

V předchozích kapitolách jsme často četli citace z korespondence Alše ze Šternberka s Oldřichem z Rožmberka. Tato korespondence se stala důležitým pramenem poznání života Alše Holického. Nejenom že nám poskytla důležitá fakta, ale dala nám nahlédnout hlouběji do osobnosti námi sledovaného velmože. Mohli jsme se dozvědět mnohem více než z oficiálních dokumentů, kterými jsou smlouvy či zápisy sněmů, pod nimiž jsme našli přivěšenou pečeť a jméno pána ze Šternberka. V korespondenci jsme mohli sledovat bližší názory Alše ze Šternberka, a to nejenom na konkrétní politické dění, ale i na to, jak by podle něj mělo probíhat rozhodování o věcech veřejných, o tom, jaký měl názor na války a řadu dalších věcí. Pokusíme se blíže interpretovat důležité části korespondence, které už byly v textu použity. Pokud v textu narazíme na nové skutečnosti, nalezneme pod čarou příslušné citace.

Podívejme se krátce na osobnost Oldřicha z Rožmberka. Oldřich z Rožmberka byl synem Jindřicha III. z Rožmberka a Elišky z Kravař. Jindřich z Rožmberka zemřel roku 1412, když bylo Oldřichovi 9 let. Jeho poručníkem se stal Čeněk z Vartenberka, nejvyšší pražský purkrabí. Pod jeho vlivem se na jihočeských rožmberských panstvích pěstovala kališnická víra. Roku 1418 se Oldřich z Rožmberka ujal samostatné vlády. V roce 1420 přistoupil na stranu Zikmunda Lucemburského, a jak už z celého textu víme, stal se oporou katolíků v českém království. Zikmund Lucemburský

²⁷² AČ XIV., s. 14., Jan z Riesenberka připomíná v listu z 20. července 1445, Oldřichovi z Rožmberka, slavnou minulost rodu Rožmberků a nabádá ho k zodpovědnosti za osud království

²⁷³ Takto oslovoval Aleš ze Šternberka, Oldřicha z Rožmberka ve svých listech

rožmberskému vladaři roku 1420 z bitevního pole pod Vyšehradem napsal: „že s námi chceš ostati a naši wuoli činiti, a také že k nám jedeš, to sme rádi slyšeli. A také na nás shledáš, když nás poslúchati budeš a nás držeti, že na nás budeš jmieti laskawého pána, požiweš toho od nás wšiem dobrým.“²⁷⁴

V počátcích husitské revoluce byl tedy Oldřich z Rožmberka na jedné mocenské straně s Alšem Holickým ze Šternberka. Jak už ale víme, jejich cesty se začaly rozcházet. V roce 1427 Aleš ze Šternberka natrvalo přestoupil ke skupině kališnických šlechticů. Spolu s Oldřichem z Rožmberka se ocitli v předlipanské koalici, ale po smrti Zikmunda Lucemburského se jejich spory vyostřily. Jak vlastně vypadaly spory mezi dvěma členy starobylých rodů, jak se takové nepřátelství projevovalo? I takové věci se dají z korespondence vyzorovat.

Nejprve se podívejme, kolik listů se nám vlastně zachovalo, kde je můžeme nalézt a odkud byly adresovány. Edici korespondence Alše ze Šternberka vytvořil František Palacký. Nachází se v ní 47 dopisů. 32 listů psal sám Aleš ze Šternberka. 3 listy měly kromě Alše Holického ještě spoluautora, po jednom případě Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, Oldřicha z Kralovic zvaného Močihub a Hanuše z Kolovrat. Těchto 35 Alšových listů bylo adresováno rožmberskému vladaři, 2 listy Perchtě ze Šternberka, rozené z Kravař, a jednou psal Aleš ze Šternberka Janu Jiskrovi z Brandýsa, kterého v psaní nazýval svým synem. Odpovědi Oldřicha z Rožmberka se nám zachovalo 9, jsou to koncepty, které byly archivovány krumlovskou kanceláří Oldřicha z Rožmberka. Dva dopisy, které do edice Palacký zařadil, a jsou adresovány Alšovi, se netýkají Oldřicha z Rožmberka, jedná se o psaní královny Barbory Celjské a dopis Alšova syna Petra.

Z míst odeslání můžeme vyzorovat sídla, kde se oba velmoži zdržovali. 9 listů zaslal Aleš ze Šternberka z Křivoklátu, 3 z Prahy, 2 z Konopiště, 2 z Ratají, ze sídla Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, spolu s panem Ptáčkem zaslal Aleš ze Šternberka dopis z Dobřejovic a spolu s Oldřichem Močihubem z Vlašimi. Zbytek Alšových listů je bez místa určení. Listy bez místa určení Aleš zasílal hlavně v době, kdy byl s Rožmberkem ve válečném stavu. Oldřich z Rožmberka se samozřejmě nejčastěji zdržoval ve své rezidenci v Českém Krumlově, ze které obeslal Alše ze Šternberka 7 listy, 1 list mu adresoval z Vídně a 1 dochovaný list je bez místa určení. Dále víme, že královna

²⁷⁴ AČ I., s. 12, k životu Oldřicha z Rožmberka: Kubíková 2004.

Barbora psala Alšovi z Prahy a jeho syn Petr mu psaní zaslal z válečného ležení u Gerova.

30 dopisů se nám zachovalo v třeboňském archivu. Jak už jsme se dozvěděli, 9 dopisů Oldřicha z Rožmberka leží na stejném místě a jedná se o koncepty. 4 dopisy vytáhl František Palacký z rukopisu rožmberského historika Václava Březana. 2 dopisy jsou známy z kopií uložených též v Třeboni, jedná se o psaní císařovny Barbory a Petra ze Šternberka.²⁷⁵

V prvních kapitolách jsme viděli, jak si Aleš ze Šternberka v raných letech husitské revoluce vybojoval majetek, který mu byl zapsán Zikmundem Lucemburským. Kromě bojovnosti jsme narazili i na to, jak nedodržel spojenecké smlouvy a minimálně třikrát přestoupil z jednoho věroučného tábora do druhého. Vypadá to, že Aleš ze Šternberka nebyl vždy jen umírněným státníkem, zvláště ne v době, kdy si musel mečem zajišťovat obživu. Postupně se ale stále stával váženějším a umírněnějším politikem. Jeho politika byla většinou přímá a bez vytáček. Tím se od Oldřicha z Rožmberka odlišoval.

Aleš ze Šternberka jistě považoval mocného Rožmberka za svého přítele. Stačí připomenout pátou kapitolu, kdy Aleš jednal o volební kapitulaci Albrechta Habsburského a o propuštění Barbory Celjské. Oldřicha žádal o radu jako svého přítele, věřil mu, že mu dobře poradí, zda jet na jednání s Albrechtem Habsburským, když se obával úkladů z jeho strany. Poté se mu dokonce svěřil o tajných jednáních s polským králem a věřil, že si informaci ponechá Rožmberk pro sebe. I když pravdou je, že to mohla být záměrná provokace, která měla přimět k intenzivnějším jednáním. Spíše však Oldřicha z Rožmberka důvěrně informoval. Vždyť v textu jsme několikrát narazili na situaci, kdy Aleš připomínal, že co nebude přijato a nevzejde z co největší šíře politického spektra, z toho nevzejde nic dobrého. Tedy i tehdy jednal s Rožmberkem přímo a bez klíčků. Naopak Oldřich z Rožmberka v té době na oko sliboval Alšovi podporu a ve skutečnosti jednal s Albrechtem Habsburským o opaku.

Tato dvojakost, vytáčky a zdržovací taktiky, to bylo něco, co nenechávalo Alše ze Šternberka klidným. Bylo to něco, co se přičilo jeho politické praxi a reagoval na to bouřlivě. Jen si vzpomeňme na všechny Alšovy výtky Rožmberkovi za to, že se nesnaží o obecné dobré, ale svůj prospěch, že jedná za zády všech a jednou jsme dokonce narazili na obvinění z lenosti. Naopak Oldřich z Rožmberka na tato obvinění reagoval s

²⁷⁵ AČ II., s. 1-46.

klidem, situaci vysvětlil pomocí další vytáčky a na Alše nijak slovně neútočil. Oldřich z Rožmberka do svých politických her nezatahoval emoce do takové míry jako Aleš ze Šternberka. Může to mít spojitost i s praktickým způsobem vedení politiky. Zatímco jsme vyzorovali, že byl Aleš Holický až do konce života politikem, který cestoval za jednáním z místa na místo, Oldřich z Rožmberka vedl od mládí kabinetní politiku ze svého sídla v Českém Krumlově. Vliv na tyto povahové rysy mohla mít i odlišnost jejich životních osudů. Zatímco Oldřich z Rožmberka se narodil do pohodlí krumlovského sídla, Aleš ze Šternberka se narodil jako druhorozený syn do malé tvrze v Holicích a své uznání si musel vydobýt. I to určitě působilo na formování těchto dvou rozdílných charakterů.

V kapitole o české šlechtě jsme narazili na názory, že vědomí sounáležitosti vyšší šlechty bylo větší než příslušnost k věroučné skupině, která byla pro vyšší šlechtu spíše skupinou politickou. Nemohly se totiž rozrušit tradiční vazby rodinné či hospodářské. Takových situací, kdy spolu byli Aleš ze Šternberka a Oldřich z Rožmberka ve sporu, nebo i ve válečném či těsně poválečném stavu, a řešili spolu další osobní věci, jakoby bokem od této velké politiky, bychom našli několik. Například v roce 1441, kdy spolu vedla velké spory strana Alše ze Šternberka a Hynceho Ptáčka z Pirkštejna se straníky Oldřicha z Rožmberka, si nebral Aleš při hodnocení politických tahů Rožmberka žádné servítky. Zároveň ho však žádal o radu v majetkové při. Aleš se totiž dozvěděl, že Menhart z Hradce našel na Karlštejně dokument císaře Karla o tom, že kdo bude místo královské komory držet Křivoklát a další hrady, bude zbaven cti i hrdla. To Alše vyděsilo a žádal Oldřicha z Rožmberka o radu. Ten mu napsal, že se nemusí bát, protože tento dokument císaře Karla nikdy nevešel v platnost, ale ať mu o těch, co by je chtěli připravit o čest a hrdlo napíše více, aby se společně mohli připravit. Oldřich z Rožmberka totiž také vlastnil některé hrady uvedené v *Majetas Carolina* jako nezczitelné koruně.²⁷⁶ Často dělali politiku pro politiku samou a neshody v těchto velkých celostátních přích nemohly odstranit společné zájmy v jiných oblastech.

Narazili jsme i na to, jak si vyšší šlechta vyřizovala ve válce své účty. Několikrát jsme narazili na to, že protivník Alšovi zajal služebníka a nechal ho mučit a popravit. V těchto sporech se šlechtickým špičkám z panského stavu povětšinou nic nestalo. Na společná jednání či přejezdy na různá místa se vydávaly glejty, které byly respektovány a neporušovány. I zde můžeme vidět kolektivní sepjetí vyšší šlechty. Jednotlivci k sobě

²⁷⁶ AČ II., s. 16n.

měli úctu, i když patřili do jiného politického tábora. Narazili jsme i na výjimku, když byl při obsazení Prahy Jiřím z Poděbrad zajat Menhart z Hradce a měl být použit jako rukojmí. Jeho syn se starostlivě ptal, zdali je s ním nakládáno po panském způsobu a zdali má k obveselení mužika. Takže i když došlo k výjimce a člen panstva byl zajat, šlo více o uraženou čest, než o nějaké fyzické strádání.

Například takto promluvil Aleš k Rožmberkovi, když se pokoušel oddálit konání zemského sněmu: „*A o jiných bych já dworné powěsti nedbal, žeby byla: ale což tebe dotkne, tuť mně je žel s prawů wěrů, jakožto pána a prietele, žeby měl w čem pomlúwán býti. Protož milý pane, rozoměje tomu, že skrze odtahowání sněmu muožeš upanúti lidem w ohyzdu a w mrzkost, nerač se toho dopúštěti, a rač zachowati raději od lidí dobré slowo a lásku, a rač pospiešeti s swú příjezdú na sněm.*“²⁷⁷ Myslím, že Alše ze Šternberka mohlo opravdu mrzet, že člen nejvýznamnějšího panského rodu upadá u lidí v pohanu. Co Aleš nikdy nechtěl, bylo Rožmberka ponížit, vždy jen chtěl, aby se poctivě podílel na správě království. A můžeme vzpomenout i na trestné tažení Jiřího z Poděbrad na jih Čech. Nejenom Aleš, ale i ostatní páni, nesouhlasili se znevážením nejpřednějšího šlechtického rodu. Navíc se v této chvíli Aleš ze Šternberka k Rožmberkovi opět blíže připoutal a snažil se o novou rovnováhu. Pouto dvou členů starobylých rodů a vědomí o tradičním sepětí zde bylo silné.

Ještě než opustíme pole sporů a válek, podívejme se na Alšův vztah k válkám jako takovým. Viděli jsme, že mu nikdy nedělalo problém vyjet do válečné vřavy, a to ani v pokročilejším věku. Také jsme ale mohli poznat, že měl k válce vztah zdrženlivý. Do války s Albrechtem Habsburským vyjel, až když bylo úplně jasné, že nebude splněno, co římskému králi předsevzali. Před touto válkou dokonce několik měsíců varoval. Smír se pokusil ujednat i místo války mezi straníky Jiřího z Poděbrad a Oldřicha z Rožmberka. V příslušné kapitole jsme citovali jeho slova o tom, že s válkou se může počkat až po sněmu, nikam totiž neuteče. V tom samém listě Aleš psal: „... *chudí lidé okolní i králowstwie toho hubí se bezpotřebně. A já hned, jakž sem zwěděł počátek takowé wálky, až do sie chvíle několikrát sem psal i slal na Karlštain, chtěw se k tomu rád přičiniti, zdabych mohl w to dobrotiwé stánie a u příměrie uwesti...*“²⁷⁸

Jak tedy zakončit srovnání dvou velkých politiků své doby? Jak už jsme řekli, byli rozdílné povahy. Přes všechny rozdíly povahové, přes rozdílná politická uskupení, ve kterých se nacházeli, se tito dva velmoži respektovali, nikdy nezpřetrhali stavovské

²⁷⁷ AČ II., s. 13.

²⁷⁸ AČ II., s. 26.

svazky mezi členy dvou starobylých rodů. A v tomto pro nás trochu podivném slova smyslu byli přáteli, a to třeba i ve chvíli, když proti sobě jejich politická uskupení vedla válku. Přátelství s Oldřichem z Rožmberka určitě přineslo Alšovi větší vliv na politické scéně. Takový kontakt na nejmocnějšího politika opoziční skupiny, se kterým se pokoušel dohodnout, mu zajišťoval ještě větší moc.

8. Aleš Holický ze Šternberka – vlivný i zapomenutý

„Protož milý prieteli, wěda že máš umrieti, pomysl na to pro swé děti, kterakby jich odumřel, při pánuli čili bez pána lépe, a w pokojili čili w nepokoji, neb těžceťby oni z toho uhodili, z čehož ty umieš a muožeš uhoditi.“²⁷⁹

Dospěli jsme až na konec dnů Alše ze Šternberka. Jak už jsme slyšeli, roku 1454 od něj koruna vykoupila hrad Křivoklát a Aleš ze Šternberka zemřel ve středu 19. března, roku 1455, okolo jedenácté hodiny. August Sedláček přináší dvě protichůdné informace, na jakém místě zemřel. Poprvé napsal, že Aleš ze Šternberka naposledy vydechl na svém oblíbeném Křivoklátě.²⁸⁰ Když ale o několik let později vydával své Hrady, zámky a tvrze království českého XV., kde mapoval hrady v Posázaví, změnil své tvrzení. Tentokrát píše, že se po vykoupení Křivoklátu *určitě* přestěhoval na hrad Český Šternberk.²⁸¹ V obou dvou případech pak píše, že byl pohřben v Sázavském klášteře, který se nachází v blízkosti Českého Šternberka.

Panství kláštera v té době, už od roku 1433, drželi kališníci páni Zajímačové z Kunštátu. Dovolili ale mnichům, aby se do kláštera vrátili a podávali zde svátost oltářní pod jednou. Pod obojí se pak podávalo v kostele sv. Martina.²⁸² Sázavský klášter si pro místo posledního odpočinku snad Aleš ze Šternberka vybral jako nejprestižnější místo v okolí Šternberka. Přátelské styky ho pojily s Janem Zajímačem z Kunštátu. To, že se nechal pohřbít na místě spravovaném katolíky, by se snad dalo interpretovat tak, že mu více záleželo na oné prestiži místa než na víře. A své působení v táboře katolíků či kališníků vnímal opravdu spíše jen jako členství v politickém uskupení. Vrátime-li se ještě ke korespondenci s Oldřichem z Rožmberka, nenajdeme v ní žádné přímé zmínky o věroučných otázkách. Jakoby to opravdu bylo tak, že Alše tato otázka příliš nezajímala a stranu umírněných kališníků si vybral proto, že v tomto uskupení viděl sílu, která dokáže urovnat poměry v království na základě kompromisů s katolíky. Garanti věroučných otázek pak byli vždy Alšovi spolustraníci. Hynce Ptáček z Pirkštejna a Jiří z Poděbrad.

²⁷⁹ AČ II., s. 30., Aleš ze Šternberka připomíná Oldřichovi z Rožmberka, že má být připraven na smrt. Aleš ze Šternberka ve svých sedmdesáti letech nejspíše začal myslet na poslední věci člověka

²⁸⁰ SEDLÁČEK VIII., s. 26.

²⁸¹ SEDLÁČEK XV., s. 77.

²⁸² Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého I*, Praha 1907, s. 220-224.

Z Křivoklátu se nejspíše opravdu přestěhoval, protože roku 1454 už hrad spravuje královský purkrabí Jan Starší z Kozojed.²⁸³ Nevíme ale, jestli nemůže tento rozpor znamenat, že Křivoklát starý pán ze Šternberka navštívil a náhodou právě zde skonal. Bylo by to symbolické. Ale snad ještě symboličtější je, že těsně před svojí smrtí přestal být majitelem Křivoklátu. Tento hrad by mohl být vnímán jako symbol Alšova politického vzestupu a prestiže. Když tento šlechtic, narozený do tvrze v Holicích, získal na počátku husitské revoluce jeden z nejhonosnějších královských hradů, bylo to právě v období, kdy začalo mít jeho slovo na politické scéně velký vliv. Když jsme v předchozích kapitolách narazili na Alšův strach, že bude o Křivoklát připraven, mohlo v tom hrát roli o toto nostalgické vědomí. Nedělejme si však příliš velké iluze, že by mu v první řadě nešlo o peníze. Vždyť jsme narazili i na to, že byl ochoten Křivoklát odevzdat, pokud by mu za něj byla vyplacena odpovídající suma, což se také stalo. V textu jsme několikrát narazili na to, že Aleš ze Šternberka vymáhal peníze, kde mohl.

Ukázalo se však, že mu vysoká částka za Křivoklát byla vyplacena v době, kdy už mu nebyly světské statky příliš k potřebě. Chvilí na to zemřel a rok před ním zemřel i jeho syn Petr Holický ze Šternberka. Snad i to byl důvod, proč už nepotřeboval Křivoklát ve svém vlastnictví. Jeho vnuk, který zdědil jméno po svém otci, Petr, byl svěřen do opatrovnictví Zdeňka Konopišťského ze Šternberka, po jehož boku se jako mladý zúčastnil revolty proti králi Jiřímu z Poděbrad. Podle Sedláčka byl mladý Petr ze Šternberka v revoltě nevinně. Český Šternberk Jiří z Poděbrad oblehl, dobyl a hrad byl přitom hodně poničen. Poté ho zapsal Čenkovi z Kunštátu. Petrovi Holickému ze Šternberka pak hrad navrátil Vladislav Jagellonský.²⁸⁴

Kapitola je nazvána Aleš Holický ze Šternberka – vlivný i zapomenutý. Proč vlivný jsme si už dostatečně doložili v celém předchozím textu. V období od počátku dvacátých let do roku 1455 nebylo v celém českém království mnoho šlechticů, kteří by měli srovnatelný vliv a mohli působit na směřování celé země.

A Aleš Holický ze Šternberka zapomenutý? Přestože byl Aleš ze Šternberka vlivným velmožem, nikdy nebyl tím úplně vedoucím členem svého politického uskupení. V textu jsme narazili na skutečnost, že patřil do skupiny Menharta z Hradce, pana Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a že byl stoupencem Jiřího z Poděbrad. A co se týče Jiřího z Poděbrad, často bývá brán jako tvůrce celé koncepce spojených landfrýdů a království, ve kterém by vládli umírnění politikové dvojího lidu, kališníci i katolíci.

²⁸³ SEDLÁČEK VIII., s. 27.

²⁸⁴ SEDLÁČEK XV., s. 77.

Často se zapomíná, že tvůrcem této koncepce byl Hynce Ptáček z Pirkštejna. Jiří z Poděbrad pouze pokračoval v jím nastolené linii. A na pravou a nejdůležitější ruku jich obou, Alše ze Šternberka, se zapomíná úplně.

Ruku v ruce s historiky dějin 15. století zapomínají na Alše i další. Projdeme li si návštěvnické okruhy na hradech Český Šternberk a Křivoklát, nepadne o Alšovi ze Šternberka ani zmínka. Zapomíná na něj i vizuální umění. Ve filmu Roháč z Dubé, režiséra Vladimíra Borského, z roku 1947, je scéna, kdy Zikmund Lucemburský odměňuje své věrné stoupence. Ve scéně vystoupí Oldřich z Rožmberka, Menhart z Hradce a Hynce Ptáček z Pirkštejna. Ze čtvrté kapitoly víme, že čtvrtým hegemonem panské jednoty byl podle odměn basilejského koncilu i Zikmunda Lucemburského, Aleš Holický. Je to poměrně úsměvná informace, ale i ona nám může hezky ilustrovat onu zapomenutost Alše ze Šternberka. Tuto představu podporují i trosky kláštera v Sázavě, kde byl Aleš pohřben.

Jeden z úkolů práce, který jsme si určili, byla otázka, zda se může politik, a zvláště středověký, chovat jinak než bezohledně. Také nás zajímalo to, jak Alše ovlivňovalo jeho postavení člena panského stavu, jaké mělo jeho sociální ukotvení vliv na politické rozhodování. A zda se část šlechty v první polovině 15. století chovala státoporně. Zjistili jsme, že se Aleš ze Šternberka nejspíše začal chovat státnicky až v době, kdy měl zjištěnou prestiž a hmotné statky. Aleš patřil k linii šlechty, která se v různých okamžicích od roku 1423 snažila překonat konfesijní i jiné názory a v těžké chvíli královského vakua vytvořit co nejlépe fungující stát na stavovském principu, kde by vyšší šlechta hrála vůdčí roli.

Je to odpovědí i na otázku, jak moc velkou roli v psychologii středověkého šlechtice hrála jeho stavovská příslušnost. Zjistili jsme, že u Alše ze Šternberka bylo toto hledisko při politickém rozhodování jedním z klíčových. Projevovalo se to v jeho snaze překonávat rozkoly v šlechtické obci a skutečnost, kterou jsme si dokázali, že velká politika týkající se celého království, nemohla zpřetrhat ostatní společné zájmy české vyšší šlechty.

Rozlučme se tímto konstatováním s Alšem Holickým ze Šternberka, trochu zapomenutým, ale přesto velice vlivným šlechticem rozbouřeného a složitého období českých dějin.

Chronologická tabulka života Alše Holického ze Šternberka

- 1380 – pravděpodobné datum narození Alše Holického ze Šternberka
- 1401 – sňatek s Eliškou z Dubé a Lipé
- 1411 – Aleš ze Šternberka se účastnil zasedání zemského soudu
- 1420 – prokazatelný vstup do služeb Zikmunda Lucemburského
- 1421 – spolu s Půtou z Častolovic tlumočil Aleš ze Šternberka vůli Zikmunda Lucemburského čáslavskému sněmu
- 1422 - dobyl hrad Křivoklát, který mu byl následně spolu s hradem Týřov zapsán Zikmundem Lucemburským
- 1423 – Aleš ze Šternberka se účastnil svatohavelského sněmu a byl zvolen za jednoho z dvanácti zemských správců za stranu podjednou
- 1424 – podle smlouvy přistoupil ke straně podobojí, ale prokazatelně dále sloužil Zikmundu Lucemburskému a spolupracoval s plzeňským landfrýdem
- 1427 – natrvalo přestoupil do skupiny umírněných kališnických šlechticů
- 1434 – účast v bitvě u Lipan na straně vítězů
- 1434 – 1436 – účast na jednáních o přijetí Zikmunda na český trůn
- 1435 – za pomoc při porážce radikálních husitů odměněn 300 dukáty od legátů koncilu v Basileji
- 1437 – Zikmund Lucemburský jmenoval Alše Holického nejvyšším komořím, v této funkci zůstal, kromě krátké vlády Albrechta Habsburského, až do své smrti
- 1438 – působení v politickém uskupení umírněných kališníků spolu s Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna, pokusil se dohodnout volební kapitulaci s Albrechtem Habsburským, ale po nezdaru přivedl do Čech polská vojska, která měla připravit nástup polského krále na český trůn
- 1439 – pokus o sesazení Albrechta Habsburského skončil neúspěchem, ale král náhle zemřel a Aleš se mohl vrátit do království a dál mocně politicky působit
- 1444 – úmrtí Alšova spojence Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, Aleš jedním z volitelů Jiřího z Poděbrad do čela uskupení spojených východočeských landfrýdů
- 1448 – díky Alšově pomoci a lsti se podařilo vojskům Jiřího z Poděbrad dobýt Prahu
- 1450 – Aleš ze Šternberka vedl jisté spory s Jiřím z Poděbrad
- 1455 – úmrtí Alše ze Šternberka

Seznam použitých pramenů:

Archiv Český I. – XXXVII.

Bartošek z Drahoníc, Kronika, in: Ze zpráv a kronik doby husitské, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 1981.

Dopisy pana Alše Holického ze Šternberka od roku 1436 do 1451, in: AČ II., ed. František PALACKÝ, Praha 1842.

Enea Silvio Historia Bohemica – Historie česká, ed. Dana MARTÍKOVÁ - Alena HADRAVOVÁ - Jiří MATL, Praha 1998.

Kronika Zbraslavská, ed. Václav NOVOTNÝ, Praha 1905.

Kosmas, Kronika Čechů, ed. Martin WIHODA, Praha 2011.

Libri confirmationum VI., ed. Josef EMLER, Praha 1883.

Libri confirmationum VIII-X., ed. Josef EMLER, Praha 1889.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka: 1418-1462, 4. svazky, edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN, Praha 1929 – 1954.

Listy Husovy, ed. Bohumil MAREŠ Praha 1891.

Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I., Vídeň 1857.

Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském, ed. Vincenc BRANDL, Brno 1868.

Petra z Mladoňovic zpráva o mistru Janu Husovi v Kostnici. ed. Zdeněk FIALA, Praha 1965.

Reliquiae tabularum terrae I., II., ed. Josef EMLER, Praha 1872.

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem, ed. František ŠIMEK, Praha 1937.

Staré letopisy české z rukopisu křižovnického, ed. František ŠIMEK, Miloslav KAŇÁK Praha 1959.

Staré zápisy rodu Šternberského, in: AČ I., ed. František PALACKÝ, Praha 1840.

Starí letopisové čeští, od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. František PALACKÝ, vydal Jaroslav Charvát, Praha 1941.

Ulrichs von Richental. Chronik des Constanzer Concils, ed. Michael Richard BUCK, Tübingen 1882, reprint Hildesheim 2008.

Ulrich Richental, Kostnická kronika, ed. Mária PAPSONOVÁ – František ŠMAHEL – Daniela DVOŘÁKOVÁ, Budmerice 2009.

Urkundliche Beitræge des Hussitenkrieges 2, 1429-1436, ed. František PALACKÝ, Praha 1873.

Vavřince z Březové kronika husitská, in: FRB V., ed. Josef EMLER, Praha 1893.

Seznam použité literatury:

Marc BLOCH, *Feudální společnost*, Praha 2010.

Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, Praha a Litomyšl 2003.

Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Husitské století*, Praha 2014.

Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992.

Petr ČORNEJ, *První pražská defenestrace. Krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.

Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, 2. přepracované vydání, Praha a Litomyšl 2003.

Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V*. Praha a Litomyšl 2000.

Petr ČORNEJ, Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*. Praha a Litomyšl 2007.

Tomáš DURDÍK, *Hrad Týřov*, Praha 2001.

Daniela DVOŘÁKOVÁ, *Barbora Celjská*, Bratislava 2013.

Jaroslav FIKRLE, *Čechové na koncilu Kostnickém*, in: Český časopis historický IX., Praha 1903.

edd. Dušan FOLTÝN - Petr SOMMER – Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998.

Ladislav HOSÁK, *Erb Hvězdy*, in: Časopis společnosti přátel starožitností československých v Praze, roč. XLVI, Praha 1938.

Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha a Litomyšl 2010.

Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Václav II., Král český a polský*, Praha 2007.

František KAVKA. *5.4 1355, Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*. Praha 2002.

František KAVKA, *Poslední Lucemburk*, Praha 1998.

Jiří KEJŘ, *Počátky a upevnění stavovského zřízení v Čechách*, in: Právněhistorické studie, Praha 1997.

Ed. Jacques LE GOFF, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999.

Václav KOČKA, *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 2009.

Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, Rakovník 2010.

Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.

Robert NOVOTNÝ, *Úloha zemského soudu pro formování panského stavu*, in: edd. Martin NODL, Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007.

Jaroslav PÁNEK, *Historický spis o pánech ze Šternberka a otázka autorství Václava Březana*, in: Sborník archivních prací 33, Praha 1983.

Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého I*, Praha 1907.

Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové, Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012.

František PALACKÝ, *Dějiny rodu Sternbergů. Geschichte der Familie Sternberg*, Bruntál 2001.

August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého I. - XV.*

ed. Eva SEMOTÁNOVÁ, *Česko. Ottův historický atlas*, Praha 2007.

Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, Praha 1982.

Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna a jeho role ve spojených východočeských lanfýdech*, in: edd. Martin NODL – Martin WIHODA, *Coloquia mediaevalia pragensia* 9: Šlechta, moc a reprezentace ve středověku, Praha 2007.

František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I. – IV.*, Praha 1995 – 1996.

František ŠMAHEL, *Jan Hus. Život a dílo*, Praha 2013.

Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1899.

Rudolf URBÁNEK, *Císařovna Barbora*, in: *Královny a kněžny české*, Praha 1996.

Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I. - IV.*, Praha 1915 – 1962.

Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české II.*, Praha, Litomyšl 2000.

Martin WIHODA, *Kniže a jeho věrní. Kosmas o světě předáků a urozených*, in: Ed. Martin NODL, Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia* 9, *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007.

Josef ŽEMLIČKA, *České 13. století: „privatizace“ státu*, in: *ČČH* 101, 2003.

Josef ŽEMLIČKA, *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.

Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.

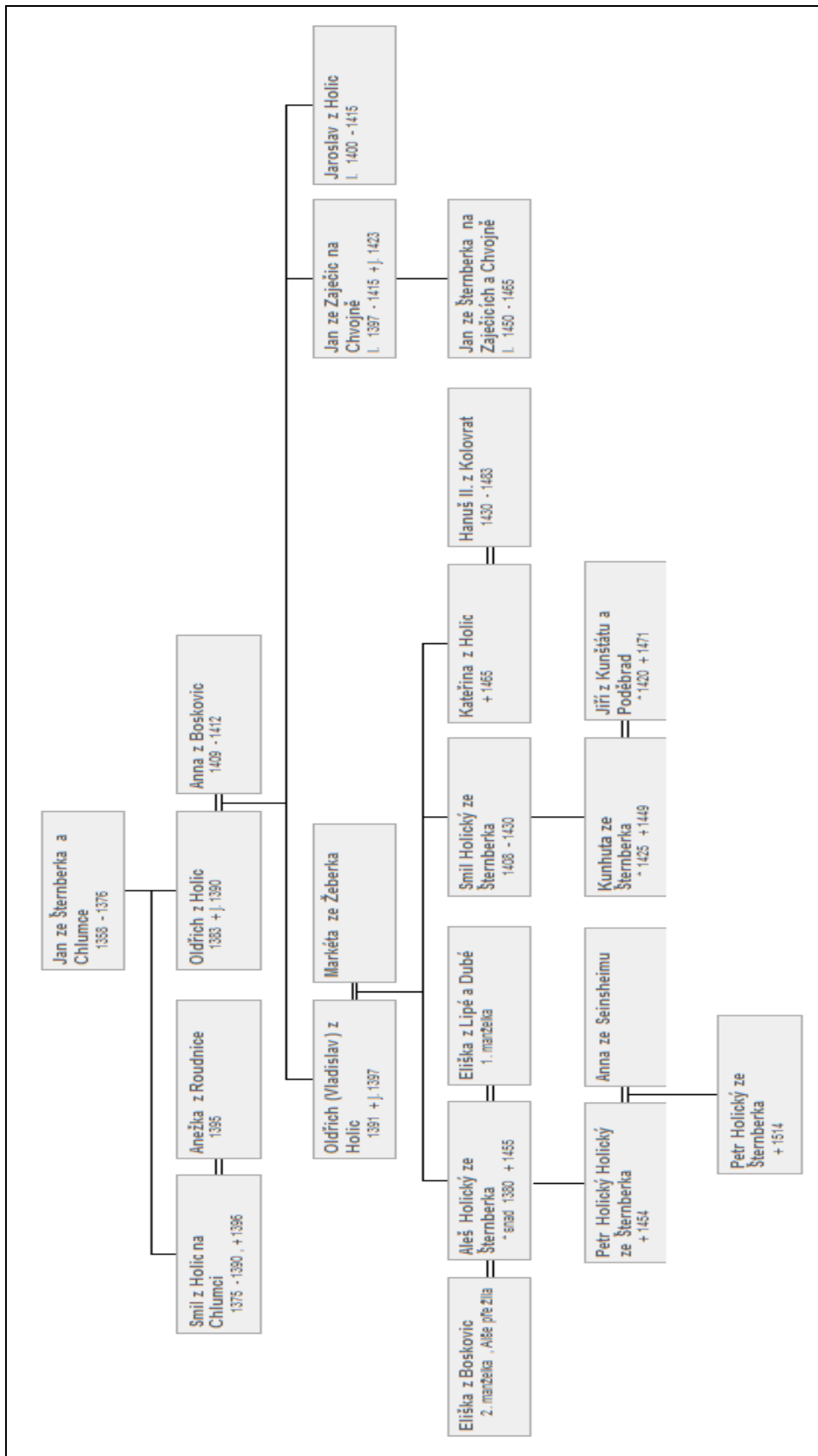
O starožitném Rodu a Erbu Panů z Šternberka / kteříž se z rozličných Statků psali y pášsy.

Kapitola VIII.

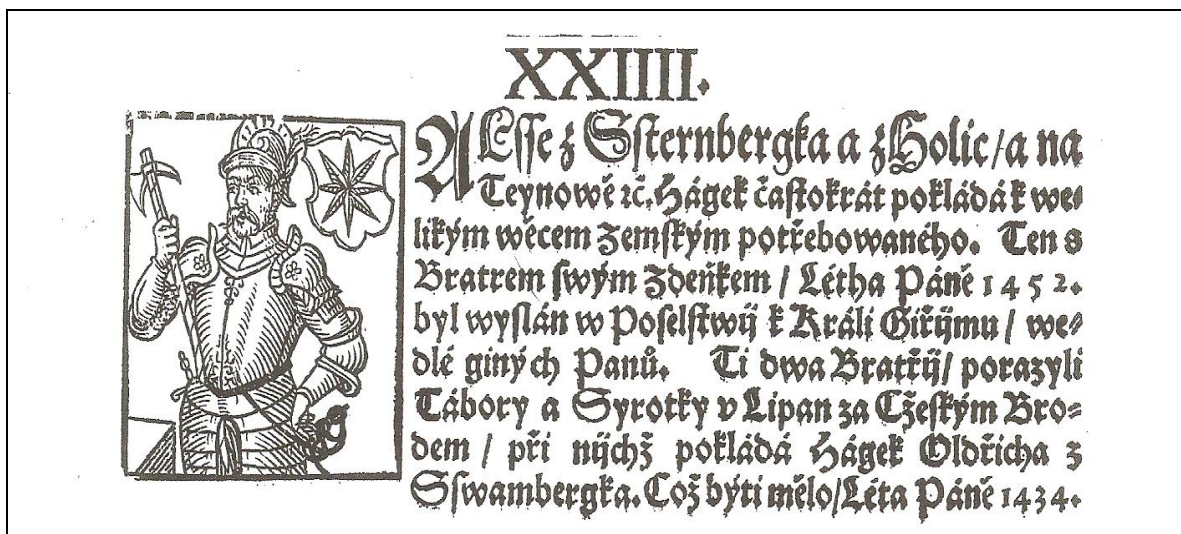

Na ten čas začátek ta Hvězda swüg wzala /
Když se nám do Nebe cesta otewřela.
Ti kteříž gi w Czechách za Erb vžiwagi /
Od Hvězdy z Německa dáwno tytul magi.
Stkwělo se Králowstwí šrz gich zprávou České /
W časy býwali (mohu řycť) Nebeské.
Po koge gistého wssyčkni pewnij byli /
Když ho s tím znamením Heytmané bránili.

1. Bartoloměj Paprocký z Hlohov, Zrcadlo markrabství moravského, šternberská hvězda je podle pověsti odvozena od betlémské komety a prapředkem Šternberků je král Kašpar.

2. Holická větev rodu Šternberků

3. Aleš Holický ze Šternberka, Bartoloměj Paprocký z Hlohov, Zrcadlo markrabství moravského, Aleš je zde například mylně považován za bratra Zdeňka ze Šternberka

4. Krivoklát, sídlo Alše Holického ze Šternberka, foto: Michal Sýkora

5. Český Šternberk, foto: Michal Sýkora

6. Týřov, foto: Michal Sýkora

7. Pohled z Týřova na řeku Berounku směrem na Skryje, foto: Michal Sýkora

8. Kachel z Týřova, 1. polovina 15. století, Tomáš Durdík výjev interpretoval jako gryfa, šlapajícího na krk husitského bojovníka, snad kvůli přesvědčení, že Aleš ze Šternberka byl po celý život horlivým katolíkem, muzeum Skryje, foto: Michal Sýkora

9. Hrad Pirkštejn v Ratajích nad Sázavou, sídlo Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, na hradě jsou z korespondence doložené pobyty Alše ze Šternberka, foto: Michal Sýkora

10. Kostel sv. Matouše v Ratajích, barokní přestavba, poslední místo spočinutí Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, foto: Michal Sýkora

11. Plaketa v ratajském kostele upomínající Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, foto: Michal Sýkora

12. Cisterciácký klášter Vyšší Brod, poslední místo spočinutí členů rodu z Rožmberka, včetně Oldřicha II. z Rožmberka, foto: Michal Sýkora

13. Kopie rožmberského epitafu, epitaf vznikl však až po smrti Oldřicha II. z Rožmberka, patrně v poslední třetině 15. století, foto: Michal Sýkora

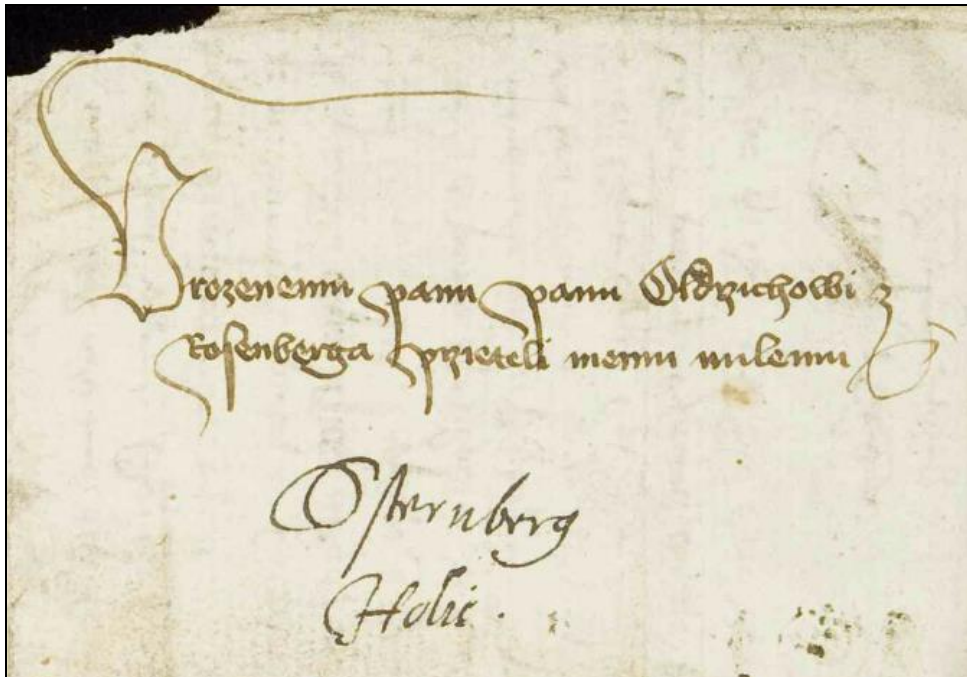
14. Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Diadochus

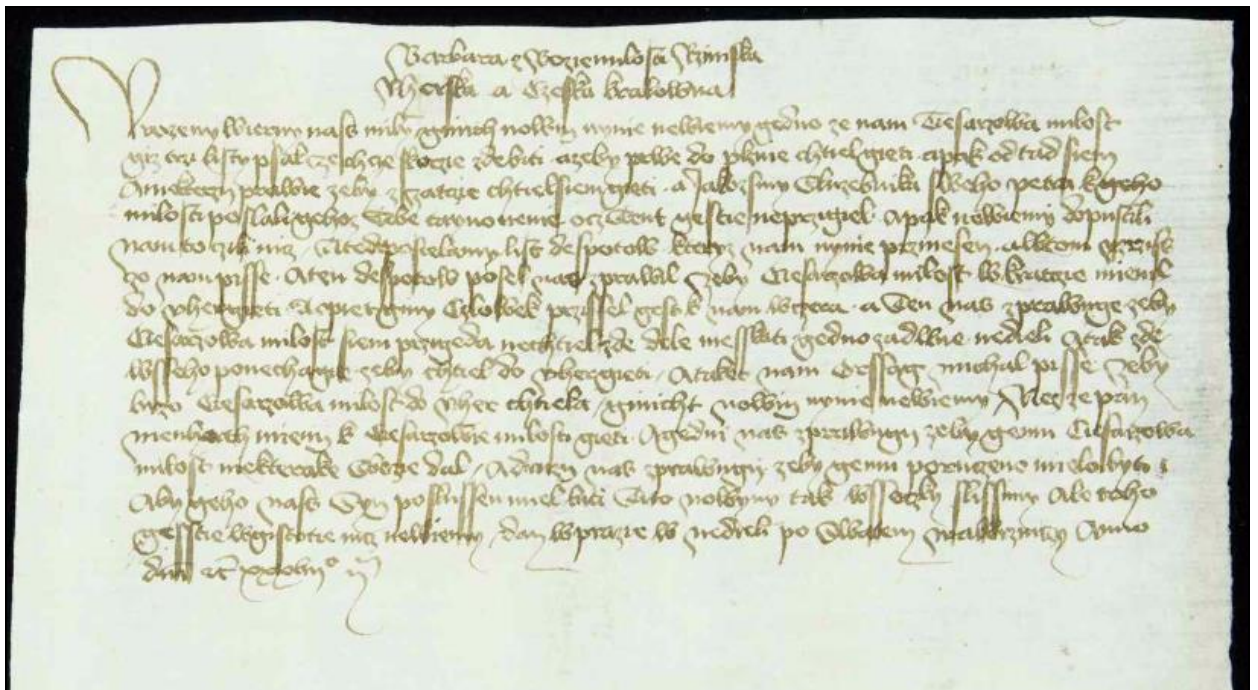
15. Sázavský klášter, zde byly uloženy ostatky Alše Holického ze Šternberka, foto: Michal Sýkora

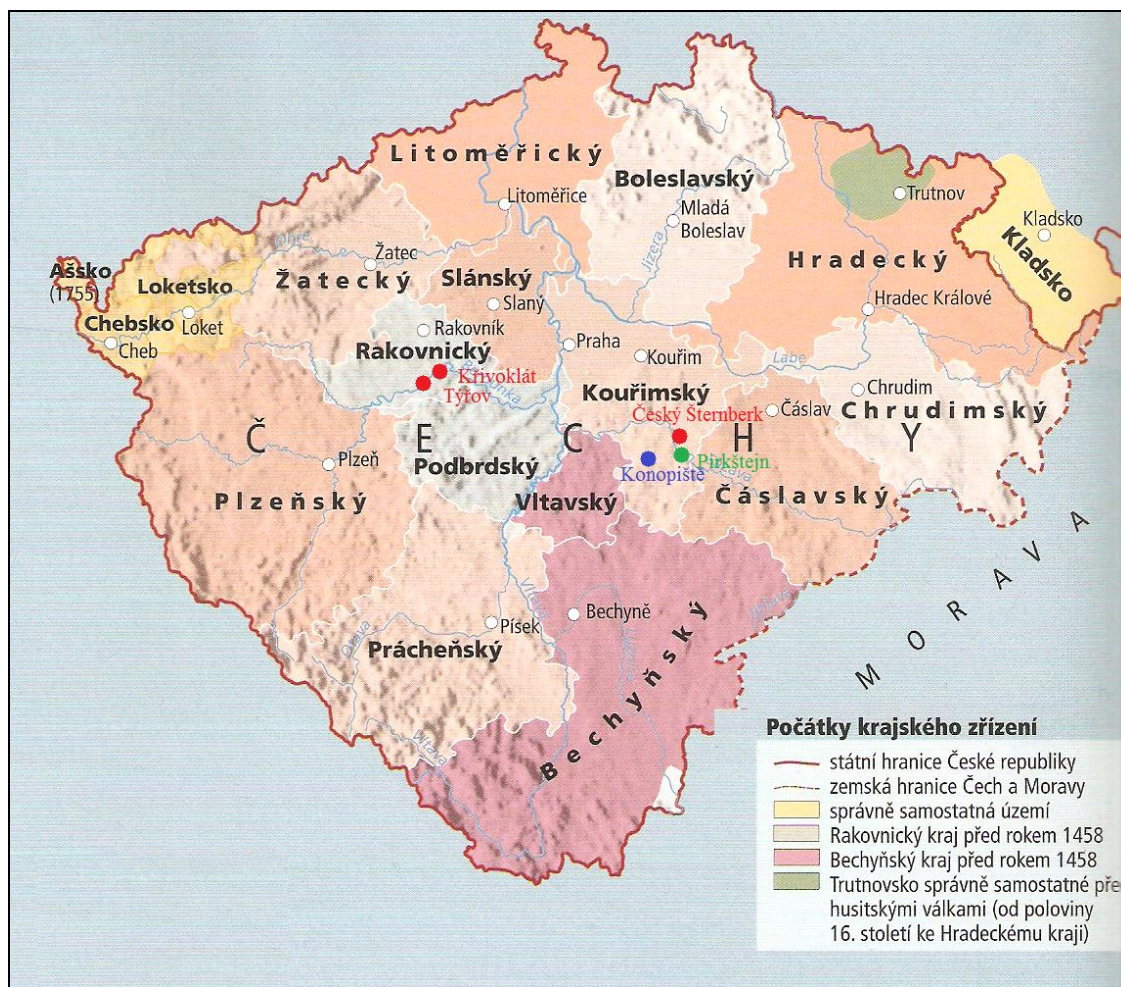
16. Pečetě Jiřího z Poděbrad a Alše ze Šternberka, SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659, inv. č., 1662, Členové Poděbradské jednoty vydávají glejt Oldřichovi z Rožmberka, z 10. 4. 1450, digitální archiv

17. Urozenému pánu, pánu Oldřichovi z Rosenberka příteli mému milému, SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659, inv. č. 489, Aleš ze Šternberka vyzývá Oldřicha z Rožmberka k obeslání Albrechta Habsburského, z 6. února 1438, digitální archiv

18. SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216–1659, inv. č. 473, Královna Barbora informuje Alše ze Šternberka, z 11. 8. 1437, digitální archiv

19. Krajské zřízení Čech v námi sledovaném období, ed. Eva SEMOTÁNOVÁ, *Česko. Ottův historický atlas*, Praha 2007, s. s. 114, doplněno autorem práce o sídla Alše Holického – Křivoklát, Týřov, Český Šternberk a o sídla jeho spojenců Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a Zdeňka Konopišťského ze Šternberka.

Krajské zřízení bylo důležité při konsolidaci království po husitských válkách, na jeho základě vznikl institut landfrýdů. Na mapě vidíme dvě ohniska moci Alše ze Šternberka – Křivoklátsko a Posázaví. Právě díky držbě hradů u řeky Sázavy byl součástí koncepce spojených východočeských landfrýdů.